Klæbu Historielag

SMS-språk:
Mld
Lol
SNX
Wtf
GID
Serr
OMG

Hovedtema: 1990-tallet

Årsskrift 2024

kr 150,-

Hilsen fra styret

Det går mot høst, og det er på tide å oppsummere året 2024.

Årsmøtet ble arrangert på Tanem Grendahus i mars hvor ordinære årsmøtesaker ble gjennomgått og ulike forslag til aktiviteter og tiltak ble drøftet.

Det ble i april gjennomført en temakveld på Teigen med fokus på ølbrygging og lefsebaking.

Dugnad på Teigen ble gjennomført i april, og det ble hogd en del trær på utearealene og forberedt bygging av naustet. Naustet ble bygd opp på forsommeren, ferdigstilt i august og åpnet på Familie- og friluftsdagen 1. september.

En fullsatt Gamle festsal hadde Svean kraftstasjon som tema i kulturuka, med en gjennomgang av kraftstasjonens historie og de planlagte utbygginger de neste årene.

Fysisk vandring på gamle Hallsetheimen i september var en god presentasjon av både tidligere og dagens bygningsmasse på «Hjemmet», som tydelig kunne forklare institusjonens størrelse og dimensjoner.

750-årsjubileet for Magnus Lagabøtes landslov ble sammen med Seminarplassens venner markert i oktober, hvor tilhørerne fikk en god innføring i hvordan denne landsloven formet, skapte og samlet Norge.

Årets medlemstur gikk til Storbekkøya Museumsseter i Budal. Det er i høst inngått et samarbeid med Klæbu ungdomsskole om bruk av Teigen på onsdager.

Gjennom året er de tradisjonelle aktivitetene blitt arrangert både i bygda og på Teigen; Johan Nordahl Brun-marsjen, tale og kransnedlegging ved Klæbu kirke 17. mai, museumsdager for 4. klassinger, friluftsgudstjeneste med dåp og kirkekaffe, St. Hans feiring, sommeråpen søndagskafe på Teigen, Familie- og friluftsdag og årsfest.

Det har vært en økning i utleie på Teigen, hvor Langhuset har blitt populært for ulike arrangement.

Å eie og drifte Teigen krever både god økonomisk styring og frivillig innsats. All aktivitet på Teigen hadde ikke vært mulig uten frivillige.

Historielaget må i årene framover satse på rekruttering. Interessen for historie har gått i bølger, men vi opplever stadig at innflyttere til bygda ser verdien i å kunne kjenne til lokalhistorien, når familiens identitet bygges. Slektshistorie og digitalisering av gamle bilder er tema som interesserer dagens ungdom.

I tillegg kan utvandring til Amerika og lokalhistorikk rundt foreninger, kvernsteinstrafikk, lokalpolitikk og skogsdrift være aktuelle tema.

Vi ser fram til lanseringen av nytt årsskrift i november. Samler man sammen utgitte årsskrift, representerer disse årgangene mange tusen timer med dugnadsinnsats og en bred dekning av vår lokalhistorie.

Styret vil takke våre frivillige som har bidratt til at våre medlemmer, bygdas innbyggere og besøkende har fått minnerike opplevelser, sosiale temakvelder og gode lesestunder med vårt årlige årsskrift.

Klæbu, november 2024
Styret i Klæbu historielag

Styret i Klæbu historielag 2024

Lars Roan, leder
Håvard Sollie, kasserer
Julie Sollie, sekretær
Svein Arild Borgen, styremedlem
Anette Kristiansen, styremedlem
Tore O. Sandnæs, styremedlem
Gunn Toril Haagensli, 1. varamedlem
Peder Tulluan, 2. varamedlem

Forsidebilde:
Hallsetheimens administrasjonsbygg. Hallsetheimen ble nedlagt i 1991. Foto Kari H. Neergaard.

90-tallsklærne: Det ble populært med fargesprakende/mønstrede tights, joggebukser og grilldresser. Foto fra Pinterest.

Sørborgen skole fikk ny fløy, klar til at seksåringen skulle inn i skolen, reform 97. Foto Kari H. Neergaard.

I løpet av 90-tallet kom mobiltelefonene for fullt, og vi kunne sende meldinger. Å sende SMS kostet penger, og meldingene hadde begrenset antall bokstaver. Forkortelser ble dermed nødvendig. Foto Kari H. Neergaard.

I 1997 kom filmen 'Titanic'. Foto Greatestmovies Wiki.

Hilsen fra redaksjonskomiteen

Vi kom i mål i år også.

Siste halvdel av august, september og oktober er innspurtsmåneder for oss i redaksjonskomiteen. I hodene våre svirrer tankene: Klarer vi å få alt på plass før årsskriftet må gå i trykken?

Det er i disse månedene vi skal høste det vi har sådd. Og vi sår tidlig. Arbeidet starter straks nyttårsfeiringa har lagt seg. Ideer utveksles, blir knadd og formet utover vinteren og våren, mens tidlighøsten er høstetid.

Vi er bare en av de mange dugnadsgruppene som utgjør Klæbu historielag, noe som forteller om stor dugnadsvilje i lokalsamfunnet. I år har vi forsøkt å telle arbeidstimer, bare for å kunne bidra til å dokumentere hvilken dugnadsinnsats Historielaget står for på mange felt.

I årsskriftet for 2024 tar vi opp en tråd som vi la «på is» i 2019. Årsskriftene fra 2016–2019 kastet lys over hvert sitt ti-år fra 1950-tallet til og med 1980-tallet. I år fokuserer vi på Klæbu på 1990-tallet. Noen vil kanskje si at historien om 90-tallet er for nær vår tid til å kalles historie, men for de yngre generasjonene er 90-tallet langt tilbake i tid. Og vi vil gjerne være med og bidra til at yngre klæbygger skal ha mulighet til å koble seg på den historiske lokalsamfunnstråden.

Dere av årsskriftets lesere som bodde i Klæbu på 90-tallet, vil sikkert finne ut at det er mye som burde ha vært skrevet om, som ikke har fått plass. Andre vil kanskje si at de har opplevd 90-årene annerledes enn det som er beskrevet. Men selv om enkeltheter kan være opplevd ulikt, mener vi at det store bildet av Klæbu i 1990-årene er godt tegnet gjennom artiklene.

I fjorårets årsskrift startet vi en serie om kraftutbygginga i Klæbu, der vi la hovedvekt på utbygginga fra Selbusjøen til Svean. I år tar vi et steg videre og konsentrerer oss om utbygginga av Fjæremsfossen. Vi synes dette temaet er en så stor del av Klæbus historie at vi har som ambisjon å følge opp med en del tre i 2025.

Ellers er årets utgave, tradisjonen tro, preget av et variert stofftilfang. Vi ønsker å legge til rette for variasjon og bredde i det som presenteres slik at det skal være mulig for alle å finne noe som vekker interesse. Om vi lykkes, er det bare dere lesere som kan gi oss svar på – og de svarene ønsker vi oss i rikt omfang.

Fortsatt sliter vi noe med å få tilgang til arkivmateriale på grunn av etterslep etter pandemi-årene. Det gjør det i noen grad vanskelig å søke etter dokumentasjon innenfor de temaene vi arbeider med. Forhåpentligvis vil dette løse seg etter hvert.

Som nevnt innledningsvis, er årsskriftet et resultat av en stor dugnad, og den dugnaden innbefatter mange av dere medlemmer og andre interesserte. Vi er helt avhengige av å hente informasjon og inspirasjon fra dere og vil med dette berømme den lysten og iveren mange stiller opp med når vi banker på døra. Ja, uten den lysten til å bidra, hadde vi ikke kommet langt. Skriftlige dokumenter kan si mye, men kunnskapen hver enkelt av dere sitter med, er gull verdt for å kunne skaffe fram et helhetlig bilde. Vi vil også takke for at gradvis flere tar initiativ til å skrive for årsskriftet, eller tar kontakt for å la seg intervjue. Og så bør det ikke være en hemmelighet at vi ønsker oss enda flere!

Og helt til slutt, og igjen: *tusen takk til alle som har bidratt med tekster, tips, opplysninger og bilder, eller har latt seg intervjue.*

For redaksjonskomiteen, Ivar Skei

Redaksjonskomiteen 2024:

Ivar Skei, leder – Bjørn Bromseth – Tore Flatmo
Kari Helene Neergaard – Astrid Grendstad
Kari Lium – Geir Magne Sund

Innhold

Hilsen fra styret 2
Hilsen fra redaksjonskomiteen 3
1990-tallet 4
Klæbu-samfunnet 5
Avviklingen av Hallsetheimen, nye tilbud 11
Utvikling av sentrum og Hallsetområdet 14
Ung i Klæbu, slik vi opplevde det 17
Kultur og organisasjonsliv 21
Ny vannforsyning 23
Sjøen OL – skirenn med tradisjoner 25
Fjæremsfossen kraftverk 27
Farefull ferd 34
Butikker i Klæbu 35
Siste nytt fra Teigen 46
Redaksjonskomiteens sommertur 47
Om Romani, og deres historie i Klæbu 49
70-års konfirmanter i 2023 56
Langt levd liv – Ole Andreas Tømmervold 57
Klæbu ungdomsskole 60
Skjønnskrift 63
Sydamer og skreddere 65
Sydamer – Anna Brøttemsmo og Elise Larsen 70
Tunnelen på Tanem 72
Ulriksdal gruvers smeltehytte 74
250 år siden Gerhard Schønings reiser i Klæbu 76
Hvor har fotografen vært? 77
Ansettelsen av de første postbud Trondheim – Klæbu 78
Medlemstur 2024 80

Klæbu på 1990-tallet

Av Geir Magne Sund, med bistand fra Tore Flatmo

De foregående tiåra, fra 1950-tallet til 1980-tallet, var tema i årsskriftene fra 2016 til 2019. Tiåra etter dette lå nært i tid, og det ble noen års pause. Avstanden har nå blitt litt større, og denne gangen tar vi opp 1990-tallet som hovedtema i årsskriftet.

Internasjonalt var nyhetsbildet dette tiåret prega av at Sovjetunionen gikk i oppløsning, Tyskland ble samlet, og Tsjekkoslovakia ble delt. Dessuten var kamp mot terror, Golfkrig, krig på Balkan og i Libya og Afghanistan, – alle viktige internasjonale saker.

I Norge var blant annet EU-avstemningen og EØS-avtalen viktige tema. Innenfor idretten har mange gode minner fra OL på Lillehammer, ski-VM i Trondheim og gode fotballresultater. Herrelaget til Rosenborg vant fotballserien 9 av 10 sesonger.

I denne artikkelserien skal vi se på mer nære ting. Her er en kort introduksjon:

Motene på 1990-tallet var ganske varierte. Typisk hårmote hos jentene var permanent og høy pannelugg. Dongeribukser, gjerne Levi's, var populært.

Det skjedde en stor teknologisk utvikling. PC'er ble vanlig, og særlig mot slutten av tiåret tok flere i bruk internett. Og ikke minst ble mobiltelefoner mer og mer vanlig. Noen kjenner kanskje igjen modellen på bildet.

Nokia 5110 fra 1998 (Kilde: https://en.wikipedia.org/wiki/Nokia_5110)

Hårmote, privat bilde av Ragnhild Gundersen, tidlig 90-tall

Klæbu hadde fortsatt ganske sterk vekst i folketallet, og andelen unge var stor. Som før og etter dette tiåret var Klæbu sterkt påvirket av beliggenheten nært Trondheim. Vi skal gå inn på mange hendelser, tema og prosjekt i artiklene som følger. Her nevner vi noen få: avvikling av Hallsetheimen, næringsutvikling, utvikling av Hallsetområdet og sentrum, vannforsyning, miljø og kultur.

Vi har brukt mange kilder i arbeidet, som Klæbustikka, Trønderbladet, Adresseavisen og kommunale dokumenter. Intervjuer og bidrag fra enkeltpersoner har også vært helt nødvendig for å få bredde i framstillingen.

1990-tallet er nært i tid, og mange husker mye av det som skjedde. Vi ble nødt til å prioritere hvilke tema vi skulle ta opp. Et annet poeng er at det var enighet om mye i Klæbu, men også uenighet i enkelte saker. Vi har i noen tilfeller forsøkt å beskrive dette, uten å gå i forsvar for det ene eller andre standpunktet. Artiklene viser at enkelte spørsmål fortsatt er omdiskutert.

Flere av artiklene er skrevet av Geir Magne Sund. Tore Flatmo har vært med på første del av arbeidet. Vi var begge ansatte i kommuneadministrasjonen på denne tida og var involvert i en del viktige prosjekt.

Redaksjonskomiteens leder, Ivar Skei, var ordfører i åtte av årene på 1990-tallet. Ut over artikkelen om kultur har han ønsket å ha så liten innvirkning på arbeidet som mulig.

Klæbu-samfunnet

Av Geir Magne Sund

Denne artikkelen handler om viktige utviklingstrekk, prosjekt og tiltak på 1990-tallet. Enkelte tema er mer inngående beskrevet i egne artikler.

Befolkningsutvikling

Det var ganske stor vekst i folketallet i Klæbu på 1990-tallet, men ikke så stor som tidligere. På 1970-tallet vokste folketallet med over 1300 personer. Dette skyldtes delvis at 422 beboere ved Hallsetheimen nå ble regnet som bosatt i Klæbu, men selv uten dette var veksten oppunder 3,7 % pr. år. På 1980-tallet var den fortsatt meget sterk og på knappe 900 personer. I snitt utgjorde den litt under 2,4 % pr. år. Veksten på 1990-tallet var på ca. 570 personer, i gjennomsnitt omtrent 1,25 % pr. år.

Klæbu hadde en ung befolkning. I 2000 var andel unge 0-17 år på knappe 30 %, til og med litt mer enn i 1990. I Trondheim var andelen 23,0 %, og i landet som helhet 23,4 %. Klæbu var på denne måten en av de «yngste» kommunene i landet.

Med vekst og en stor andel barn og unge ble skolekapasitet et viktig spørsmål. For eksempel går det fram av en artikkel i Trønderbladet 25.02.1993 at formannskapet hadde vedtatt å nedsette et hurtigarbeidende utvalg for å vurdere om deler av bygningsmassen ved tidligere Hallsetheimen kunne brukes til skoleformål. Troen på vekst var stor, og i 1997–98 ble det foreslått ny skoletomt på Hallsetområdet.

Boligbygging

Boligbygging og utvikling i folketall henger sammen. Tall fra Statistisk Sentralbyrå viser at det ble bygd vel 300 boliger i Klæbu i perioden 1991–2000, mens det forrige tiår ble bygd litt over 500 boliger. Det ble bygd mange og store eneboliger på 80-tallet. På 90-tallet kom det færre eneboliger, og boligene ble litt mindre. Fortsatt var det god standard og romslige boliger, og stort sett romslige tomter. En boligundersøkelse som ble gjennomført, viste økende interesse for sentrumsnære og andre typer boliger, som terrasseleiligheter.

Utbyggingen i Klæbu på 90-tallet foregikk der det var bygd ut veger og andre tekniske anlegg fra før. Først og fremst kom det nye boliger i feltene Rydland Nord, Stormyra, Gammelsaga, Brannåsen Øst og Brøttemsåsen. Det foregikk også en god del planlegging og tilrettelegging av Sagmyra og Torvmarka, men her kom mesteparten av utbyggingen på 2000-tallet.

Politisk samarbeid og styring

Vi har samlet fire sentrale lokalpolitikere til en samtale om viktige politiske saker i Klæbu på 90-tallet: May Aarø Lium (AP), Kåre Haugen (SP), Jens Otto Ulseth (H) og Ivar Skei (SV).

Sverre Tangen (1947–2013), AP, var ordfører i starten av 90-tallet. AP hadde meget god oppslutning ved kommunevalget høsten 1991, men ved konstitueringen av det nye kommunestyret samarbeidet SV med H og KRF, og SP med FRP og V. Resultatet ble at Ivar Skei ble valgt til ordfører, og Jens Otto Ulseth ble varaordfører.

Kåre Haugen sier følgende om samarbeidet: «Sverre Tangen og jeg snakket en del sammen etter valget høsten 1991. Vi diskuterte både politisk og valgteknisk samarbeid, men det ble bare med praten. Det var mest min skyld. Jeg ble invitert til gruppemøter foran formannskapsmøtene sammen med Ivar, Jens Otto og Ester Vinnem fra KRF. Der prøvde vi å diskutere oss fram til felles standpunkt. Det gikk som regel bra.»

Jens Otto Ulseth sier i dag blant annet følgende om det som skjedde: «Klæbu vakte oppsikt på grunn av en uvanlig politisk konstellasjon etter valget i 1991. Det oppsto en uhellig allianse SV-H. Klæbu var tidlig ute. Det har vært mange konstellasjoner på tvers av tradisjonelle skillelinjer senere i andre kommuner.»

Det var en del reformarbeid på 90-tallet. Overgang til mer målstyring var et viktig tema. Hensikten

Kommer ut tirsdag - torsdag - fredag - lørdag

SV-ordfører i Klæbu

Ordfører Sverre Tangen var Klæbu-valgets suverene vinner i høst. Men ordførerevalget i går kveld tapte han. Kommunens nye ordfører heter Ivar Skei og kommer fra SV. SV gikk i samarbeid med de borgerlige ved ordførervalget, og Høyre fikk varaordføreren. SIDE 19

Faksimile fra Trønderbladet 25.10.1991

var blant annet å redusere antall ledd i saksbehandlingen. Jens Otto Ulseth mener dette var en grunnleggende forskjell i måten å tenke på og at Klæbu var tidlig ute også her. Enkelte var litt utrygg på en slik omlegging. May Aarø Lium, som har vært med i lokalpolitikken og kommunestyret på 90-tallet og helt fram til i dag, sier at dette handlet om ærekjærhet og hva det var riktig å slippe fra seg. Videre sier hun: «Jeg er enig i at det skjedde en stor endring i det politiske arbeidet på 90-tallet. Det var en omstillingsprosess fra detaljstyring til mer overordnet styring. Ivar bidrog godt i denne prosessen. Omstillingen kom litt brått på. Enkelte var ikke innstilt på så store endringer.»

Jens Otto Ulseth trekker fram at Klæbu ble kåret til beste kommune i en NHO-undersøkelse, ut fra kriterier som barnehage, eldreomsorg, næringsutvikling m.m. Han mener at følgende viser effekten av politikk: «I skolestyret var det mye snakk om skolekapasitet og skolestart for 6-åringer. Antall barn i skolepliktig alder var forbausende stabilt. Fra det ble kunngjort å sette i gang utbygging med tanke på at 6-åringene skulle inn i skolen, flyttet mange familier med 6-åringer til Klæbu. Veksten utgjorde en hel skoleklasse. Klæbu var litt frampå da.»

Kåre Haugen, som var medlem i blant annet formannskapet i flere perioder på 80- og 90-tallet, er enig i at Klæbu hevdet seg godt: «Det var populært å flytte til Klæbu. Det var mange forespørsler om leie av sokkel. Vi hadde et bedre tilbud.» May sier at det også var viktig at vi hadde mindre skoler og et godt skolemiljø.

Den første barnehagen med plasser for mindre barn kom på Grindvollen. Bygget lå like ved dagens Sletten barnehage. Det var en politisk diskusjon og mye usikkerhet om det var rett at barn skulle begynne i barnehagen så tidlig.

Næring, arbeidsplasser

Det var mye oppmerksomhet rundt næringsutvikling dette tiåret. Særlig avviklingen av Hallsetheimen som sentralinstitusjon fra 01.01.1991 medvirket til dette. Flere hundre arbeidsplasser forsvant. Klæbu fikk status som omstillingskommune og kunne søke om midler til omstilling fra Statens Nærings- og Distriktsutviklingsfond. Søknaden måtte forankres i en næringsplan.

I arbeidet med næringsplanen ble det satsa på samhandling og en brei prosess, og det ble lagt ned en stor innsats fra mange aktører i Klæbu. Resultatet ble et forslag til strategisk næringsplan (SNP), med følgende viktige strategier og tiltak (Klæbustikka juni 1993):

1. Utnytte naturgitte og kulturelle ressurser.
   Livsstilssenter/opplevelsespakke, Seminarplassen kultur- og næringspark, utviklingsprosjekt skog/tre.
2. Utvikle egne og andres holdninger.
   Kontaktforum for næringsarbeidet, intern bevisstgjøring i kommuneorganisasjonen, videreutvikle Klæbustikka, brosjyremateriell, eksternt rettet salgsfunksjon, bruke ulike begivenheter til å gi Klæbu en næringsprofil.
3. Styrke, utvikle og markedsføre sentrum, inkludert Hallsetområdet. Utvikle og gjennomføre en helhetlig sentrumsplan.

Planen ble vedtatt 17.06.1993. Den ble rullert på høsten samme år, og nye utgaver av planen forelå også i 1996 og 1999. Viktige mål og satsinger ble tatt inn i kommuneplanen.

Klæbu Næringsforening var en aktiv bidragsyter i arbeidet med næringsutvikling. Foreningen ble opprettet høsten 1990. Lars K. Forseth (1938–2013), Jostein Selli (1941–2011) og Hans Reiten var sentrale personer i denne første fasen. Reiten var leder i foreningen det meste av 90-tallet.

Reiten mener det var oppunder 20 medlemmer i starten, og etter hvert opp mot 70. Foreningen ønsket blant annet å være pådriver i arbeidet med å styrke, utvikle og markedsføre sentrum.

Reiten var opptatt av at bedriftene skulle samarbeide. Interessen for dette kunne være litt laber. De fleste ønsket å holde på for seg selv. Foreningen lyktes

Kommentarer om næringsutvikling:

De fire sentrale politikerne nevnt ovenfor sier at Sverre Tangen, som var første ordfører på heltid, var aktiv på å trekke til seg næringsliv.

Tilskuddsmidler trakk til seg aktører. Det kunne være vanskelig å finne ut hvem det var riktig å satse på. Kåre Haugen: «Vi hadde ikke tradisjon for å arbeide med å trekke til oss næringsliv.»

Satsingen førte over tid til at en del bra skjedde. Produksjon av salat på kjøkkenet på Hallsetområdet førte til etablering av Matpartner.

Jens Otto Ulseth: «Conoptica var et eksempel på en vellykket etablering. Gudmund Slettemoen startet med etablering av denne bedriften på Tiller. Trondheim kommune var kritisk til næringsvirksomhet i bolig. Slettemoen så det som veldig positivt at Klæbu kommune mente det var uproblematisk».

med å få utgitt et medlemshefte der det sto litt om hver bedrift og hva de kunne tilby. Dette ble trykt opp i flere utgaver. En firmaoversikt ble tatt inn i Klæbustikka. Et viktig slagord var å «handle hos hverandre», altså kjøpe varer og tjenester fra Klæbu-bedrifter.

Store bedrifter ble ikke etablert i Klæbu på 90-tallet. Næringslivet i Trondheim syntes det var for langt til Klæbu. CTM og Conoptica er imidlertid eksempler på bedrifter med en betydelig utvikling dette tiåret. Sammen med Selli Rehabiliteringssenter er disse fortsatt viktige aktører i Klæbu. Matpartner ble også startet på denne tida. Reiten trekker dessuten fram at det var en blomstringstid for småbedrifter.

Viktige næringsetableringer og prosjekt

Enkelte etableringer og prosjekt fikk mye oppmerksomhet. De medførte stor aktivitet, intenst arbeid med tilrettelegging og påvirkning, og delvis interessemotsetninger. Medieinteressen var stor, særlig for spørsmålene rundt spesialfengsel og dyrepark. Spesialfengselet var også en sak som ble omtalt i Oslo-pressen.

Spesialfengsel

Staten hadde i mange år arbeidet med utredninger om opprettelse av en institusjon for «innsatte med alvorlige personlighetsforstyrrelser». Gjennom HVPU-reformen ville Hallsetheimen bli avviklet og mange bygninger bli stående tomme. Dette åpnet muligheter for å benytte deler av området til den nye institusjonen, eller spesialfengselet som det oftest ble kalt. Kommunestyret i Klæbu vedtok i august 1990 å stille seg positiv til etablering på dette området. Avviklingen av Hallsetheimen ville føre til et stort tap av arbeidsplasser. Spesialfengselet hadde behov for omtrent 200 ansatte. Det var ganske brei enighet om dette vedtaket. Enkelte var imidlertid skeptisk til å plassere en slik institusjon tett på sentrum. FRP var tydelig på dette og var også negativ til etablering i Klæbu ellers. De var likevel ikke alene om skepsisen, se ramme.

Fagmiljøet i Oslo-området mente at institusjonen burde plasseres på Østlandet. I den første fasen sto valget likevel mellom Hallsetheimen og Vestlandsheimen. Etter hvert kom det fram at det var mer aktuelt å bygge nytt og at hele Trondheimsområdet skulle vurderes. Klæbu kommune la fram flere tomtealternativer. I 1995 bestemte Justisdepartementet seg for en tomt i Malvik kommune. Prosjektet ble ikke realisert, verken i Malvik eller andre steder.

Kommentarer om spesialfengsel:

Politikerne syntes dette var en kinkig sak og en krevende diskusjon. Ingen var spesielt glad for dette. Det var motstand, men samtidig var det viktig å skaffe arbeidsplasser.

May Aarø Lium: «En slik institusjon må finnes, men ingen vil ha den. Enkelte gikk rundt med underskriftsliste mot spesialfengsel.»

Jens Otto Ulseth: «Mange hadde vondt inne i seg. Man så for seg en 7 m høy mur som ble et blikkfang i Klæbu sentrum. Justisminister Kosmo spurte: 'Vil du virkelig ha dette?' Mange av de som var for, så ikke for seg hva det innebar.

Dyrepark

Orkdal dyrepark flyttet til Klæbu høsten 1991 og fikk navnet Klæbu dyrepark. Gjennom en samarbeidsavtale med Klæbu kommune fikk de vederlagsfritt benytte bygninger og areal sør for Seminarplassen og dalen øst for Skarpsnovegen. Kommunen forpliktet seg til å bygge undergang gjennom Skarpsnovegen og anlegge parkeringsarealer. I juni 1992 tok kommunen riktignok forbehold om at dyreparken skulle refundere en del av utgiftene.

I 1994 var det 400 dyr i dyreparken, fordelt på 80 arter. Parken fikk mye positiv avisomtale, særlig i Trønderbladet, og det var bra med besøkende i starten. Men økonomien viste seg etter hvert å bli vanskelig. Samarbeidsavtalen ble frafalt i et vedtak i kommunestyret i juni 1995. Bakgrunnen var, ifølge Trønderbladet, dyreparkens anstrengte likviditet og kravet om refusjon av utgifter. Det er ikke tvil om at det var enkelte konflikter med både kommunen og naboer.

Maria Therese Iversen fra Trondheim «storkoste seg i dyreparken». Faksimile fra Trønderbladet 14.07.1992.

Noe senere kom det fram at det gikk mot flytting. Adresseavisen skrev i en artikkel 11.12.1997 blant annet at «Lave besøkstall og manglende kommunal støtte tvinger Klæbu dyrepark på flyttefot». 29.08.1998 framgår det i Trønderbladet at dyra forlater Klæbu og flytter til Stange i Hedmark.

Båtprosjekt Selbusjøen

Etter at det hadde vært arbeidet med planer om båtrute på Selbusjøen i noen år, begynte det å løsne i 1993. Klæbyggene Arne Aune (1935–2019) og Magne Lysklett (1932–2010) hadde kjøpt turbåten «M/S Nidelven». Trønderbladet meldte 30.03.1993 at målet var å få båten opp i Selbusjøen i løpet av sommeren. Men ennå var det mange avklaringer som gjensto, og kaianlegg manglet. Hensynet til Selbusjøen som drikkevannskilde var et viktig spørsmål som måtte besvares. I en artikkel 18.06. samme år skriver Adresseavisen at Klæbu kommune ikke er nødt til å rense vannet fra Selbusjøen før det blir igangsatt båttrafikk.

I mai 1994 var det klart for igangsetting av båtruta. Båten hadde nå endret navn til «M/S Jøvra» (Klæbustikka nr. 5 1994). En del av kostnadene med å få båten i gang ble dekt av tilskudd fra Bygdeutvikling og kommunene Selbu og Klæbu. Samme år skriver Adresseavisen at «Jøvra» ser ut til å klare seg utmerket i sin første sesong. Fra slutten av mai hadde båten hatt omtrent 2000 passasjerer.

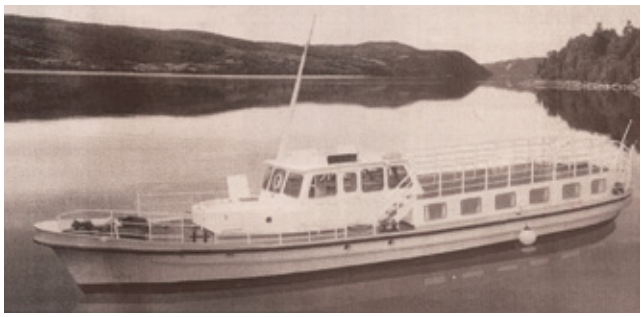

M/S Jøvra, Klæbustikka nr. 5 1994

Kommentar om båtprosjektet:

Kåre Haugen:
«Driften av Jøvra i rutetrafikk gikk bra de to første årene. Deretter måtte de satse mest på å tilby charterturer med god servering av både mat, øl og vin. Ingrid Lysklett som er den eneste gjenlevende av de fire som startet med driften av båten, sier det var mye arbeid og dårlig fortjeneste. Hun sier også at selbyggene var flinkere til å leie båten til private sammenkomster enn det klæbyggene var.»

Seminarplassen Kultur- og Næringspark

Sør-Trøndelag fylkeskommune og Klæbu kommune samarbeidet tidlig på 90-tallet om å etablere en kultur- og næringspark på Seminarplassen. 04.07.1991 melder Trønderbladet at Klæbu hadde vunnet dragkampen om å få et kultur- og teaterverksted. Fylkeskommunen hadde vurdert i alt sju kommuner før dette ble avklart.

Bygningsmassen og områdene rundt var et fortrinn for etableringen. Kommunen ønsket å satse på kultur i betydningen både livskvalitet og næringsutvikling. Parken ble et viktig tiltak i strategisk næringsplan. Målet var å utvikle et senter for kunst og kunsthåndverk, kultur og kulturaktiviteter, med stort mangfold og god kvalitet.

Kultur- og næringsparken skulle legges til rette for selvstendige næringsaktører, kunstnernettverk, kursvirksomhet m.m. I 1995 var ni selvstendige virksomheter i drift, til sammen ca. 14 årsverk, ifølge Klæbustikka. I 1996 hadde nærmere 20 personer sitt daglige virke i området. Blant annet skulpturverksted, teaterverksted, steinsenter, Klæbu Malerklubb og Norsk Ornitologisk Forening sitt hovedkontor var etablert i området.

Det ble engasjert landskapsarkitekt med tanke på å ruste opp parkanlegget. De utarbeidet en helhetlig plan for området, men kun en del ble gjennomført.

Man ønsket også å etablere et galleri der kunstnere fra Seminarplassen og gjestekunstnere kunne presentere seg. 19.11.1997 meldte Adresseavisen at Galleri No.1 snart åpner sin første utstilling, der til sammen ni kunstnere stilte ut.

Seminarplassen ble i 1999 valgt som kommunens

Kommentarer om seminarplassen:

Politikerne mener at Seminarplassen fikk et kunstnermiljø som var ganske unikt. I noen tilfeller kunne det likevel oppstå tvil: «Er dette kunst?».

Jens Otto Ulseth husker spesielt etableringen av Trøndelag Teaterverksted og at fylkeskommunen støttet opp om at teaterverkstedet skulle flytte hit: «Jeg ble valgt inn i styret for stiftelsen. Leder av verkstedet var en meget urban person og mistrivdes med beliggenheten.» Teaterverkstedet flyttet ut etter 3–4 år.

Jens Otto Ulseth: «Reinhardt Søbye (maler) henvendte seg til Klæbu Sparebank om de kunne være interessert i å kjøpe en samling av hans bilder. Banken slo til på dette. Det kom flere ganger en delegasjon fra Japan som viste stor interesse for maleriene. Prosessen endte med at de ble solgt til Japan.»

1000-årssted. Begrunnelsen var at plassen var en viktig kulturspreder og hadde en særegen arkitektur med stor kulturverdi.

Utvikling av Hallsetområdet som helhet ble gjenstand for mye oppmerksomhet, planlegging og arbeid på 90-tallet. Det samme gjelder avviklingen av Hallsetheimen. Se egne artikler om dette.

Nye bygg

Det kom flere nybygg og større utvidelser. I sentrum var det stor aktivitet i starten av 90-tallet. I 1990 tok Klæbu Sparebank i bruk nytt bankbygg, der også trygdekontor og lensmannskontor ble leietakere. Ny del av rådhuset ble tatt i bruk i 1991 og utgjør den største delen av bygget slik det ligger i dag. Kommuneadministrasjon, politisk aktivitet og en del statsansatte ble samlet i bygget. Selli Rehabiliteringssenter utvidet med en toppetasje som ble tatt i bruk i 1992.

Sørborgen skole ble utvidet litt senere. Etter lang forberedelse og nært to års byggetid ble lokalene tatt i bruk i august 1996. Nordalstunet ble planlagt og bygd på slutten av tiåret.

Miljø

Miljøpolitikk fikk større oppmerksomhet, både i Klæbu og andre kommuner. Staten satte i gang en omfattende satsing på miljøvernarbeid i kommunene, blant annet med ansettelser av miljøvernkonsulenter. Utgiftene til lønn ble dekt i 4 år. I Klæbu ble Tove Kummeneje tilsatt som miljøvernkonsulent i 1992.

Miljøvernkonsulentene fikk god støtte fra Fylkesmannen, i form av felles samlinger, turer, direkte faglig støtte m.m. Fylkesmannen var også svært aktiv med å utrede miljøspørsmål, av for eksempel verdifulle kulturlandskap og viktige naturtypeområder.

Miljøhensyn er ofte i konflikt med utbyggingsinteresser og holdninger og berører de fleste fag og politiske ansvarsområder. Tove synes at hun ble godt mottatt av politikerne i Klæbu. Hun forteller at det var stor aktivitet innen miljøspørsmål utover 90-tallet. I tillegg til aktiviteten i de faste politiske utvalgene og administrative enhetene, ble det opprettet samarbeidsorgan og grupper. På tvers av kommunene var for eksempel Trondheimsregionens friluftsråd en aktiv part, og Miljøheimevernet og Miljøoppsynet ble etablert på 90-tallet.

Vannbruksplan for Nidelva var et omfattende arbeid med mange involverte og ble sluttført ved årsskiftet 1989-90. Arbeidet la grunnlaget for arealpolitikken i Nidelvkorridoren og medførte mange konkrete tiltak. Opprusting av turveg Hyttfossen-Springfossen, ny Springfoss bru og terskler i Nidelva er eksempler på det siste.

Miljø og miljøvern var en av fem hovedutfordringer som ble pekt ut i kommuneplanen i 1990. Etter vedtak i kommunestyret i 1993, ble det også arbeidet med en egen miljøplan for Klæbu. Dette resulterte i blant annet et dokument med status og utfordringer og at miljø ble videreført som ett av hovedtemaene i nye versjoner av kommuneplanen utover 90-tallet.

Mer konkret kan følgende saker nevnes:

- Langåskjølen naturreservat ble opprettet i 1990.
- Gullsiberget var et omstridt tema i arbeidet med verneplan for barskog. Området var på ca. 4700 dekar. Forslag til vern fikk tilslutning i flere politiske organ, men ble møtt med store protester, særlig fra grunneierne. Gullsiberget ble tatt ut av verneplanen.
- Mysis ble satt ut i Selbusjøen på 70-tallet for å få opp fiskebestanden. Tiltaket gjorde mer skade enn nytte. Grunneierne gikk til sak og fikk på 90-tallet tilkjent en erstatning på 5 mill. kroner ved dom i Høyesterett. Det fulgte en del vilkår med erstatningen.
- Avfall var et viktig tema, der reduksjon av avfallsmengde og kildesortering sto sentralt. Forurensning fra tidligere avfallsplasser ble det også tatt tak i.
- Innsamling og gjenbruk av hvitevarer var et annet viktig tema. Gjenvinning Midt-Norge AS ble etablert i ledige industrilokaler på Tulluan.
- Periodevis sterk reduksjon i vannføringen i Nidelva førte til fiskedød. For å bøte på dette ble det satt ut fisk.
- Uttak av grus i et område ved Løkaunet var et omstridt tema i en periode. Et forslag til reguleringsplan ble utarbeidet og behandlet, men ikke vedtatt. Protestene gikk særlig på hensyn til bomiljø, forurensning og fiske, og friluftsliv.

Andre viktige tiltak og endringer

Mange offentlige tjenester, tiltak og saker påvirker hverdagen til innbyggerne i Klæbu. Her er noen eksempler fra 90-tallet:

Eiendomsskatt ble innført for tettstedene Klæbu og Tanem med virkning fra 1994. Dette hadde sammenheng med eiendomsskatten på kraftverk. Den betydde mye for Klæbu. Ut fra en lovfortolkning i Høyesterett, mente Trondheim Energiverk at innkrevingen av skatten var ulovlig, fordi kommunen

ikke hadde krevd inn eiendomsskatt i tettbygd strøk. De stevnet kommunen, som risikerte å måtte betale tilbake store summer og miste framtidige inntekter. Kommunestyrets vedtak var enstemmig. Hensikten var å hindre at Trondheim Energiverk skulle nå fram med sine krav og unngå store inntektstap og en sterk reduksjon i tjenestetilbudet.

Barnehagedekningen ble stadig bedre. I 1998 var det i alt 220 plasser i seks kommunale og to private barnehager. Antall barn i alderen 1–5 år i kommunen var ca. 400. Det betyr at det var barnehageplasser til bortimot 55 % av barna i Klæbu.

6-åringen kom inn i skolen. Gjennom Reform 97 – grunnskolereformen, ble det innført 10-årig grunnskole med obligatorisk skolestart for alle 6-åringer. Samtidig ble det innført ny læreplan som innebar en vesentlig fornyelse av grunnskolens innhold. De som gikk i førskolen på Tanem og Sørborgen, begynte i 2. klasse høsten 1997. De som var eldre, hoppet over et klassetrinn. Skolefritidsordningen ble lovfestet i opplæringsloven.

Mot slutten av 90-tallet fikk man Statens vegvesen og fylkespolitikerne med på at det skulle bygges ny Tanem bru. Standarden på brua var dårlig, med kun ett kjørefelt, et usikra fortau og begrensninger når det gjelder akseltrykk. Reguleringsplanen ble vedtatt høsten 1999, og ny bru åpnet 3 år senere.

Kommunesammenslåing var tema også på 90-tallet. Det såkalte Christiansen-utvalget la i 1992 fram en offentlig utredning, «Kommune- og fylkesinndelingen i et Norge i forandring». De mente at det var mer lønnsomt med kommuner med over 5000 innbyggere og at en kommune burde være en funksjonell enhet tilpasset et felles bolig- og arbeidsmarked. I Klæbu ble utredningen grundig gjennomgått politisk. Kommunen konkluderte med å uttale seg negativt til sammenslåing. I 1995 vedtok Stortinget at endringer i kommunestrukturen skulle være basert på frivillige sammenslåinger. Fram til regjeringen Solbergs kommunereform fra 2014 fant det sted sju sammenslåinger.

Kilder:
Klæbustikka, Trønderbladet, Adresseavisen, kommunale saksdokumenter

Dette skjedde også i Klæbu på 90-tallet

- Demensboliger ble bygd ved sykehjemmet. Disse er nå revet og lå der det nye Klæbu helse- og velferdssenter er oppført.
- Vegen til skisenteret ble endret til fylkesveg.
- Klæbu kommune tok imot 32 bosniske flyktninger på høsten i 1994. Det var stort sett familier som kom hit.
- Nyttårsorkanen 1. januar 1992 berørte også Klæbu. Det var meldt om ca. 1000 m^3 stormfelt skog (Trønderbladet 10.01.1992).
- Postkontoret på Tanem ble lagt ned, etter kraftige protester.
- Trønderhus ble også lagt ned. Det ble satt i gang ny drift i lokalene. Klæbu Hus og Treprodukter, Pluss Element Klæbu, Gjenvinning Midt-Norge og Vassfjell Treindustri er eksempler på selskaper som hadde tilhold i området.
- Heller ikke Svean Friluftsbad overlevde 90-tallet. I en artikkel i Adresseavisen 18.06.1997 framgår det at friluftsbadet ville holde stengt for tredje år på rad. Årsaken var strengere miljøkrav og at kommunen ikke hadde midler til rehabilitering.
- Tidlig på 90-tallet ble det arbeidet med planer for utvikling av Svean til Svean Bad og Fritid, med innebygd basseng, aktivitetsareal m.m. Man var avhengig av private interessenter. Anlegget ble ikke realisert.
- Vassfjellet Skisenter AS gikk konkurs i 1990. Med nye eiere og ledelse fikk skisenteret etter hvert en god utvikling.
- Sjå Sjøbygda-stien ble åpnet i 1997.
- Kulturminner ved Hyttfossen ble rehabilitert.

Vassfjellet vinterpark, 2022. Vassfjellet vinterparks hjemmeside, vassfjellet.no

Avvikling av Hallsetheimen, nye tilbud

Av Geir Magne Sund

Magne Linas Nygård, Marit Wanvik og Kjell Solheim har bidratt med innspill og grunnlag for denne artikkelen. Rundt den tida institusjonen ble avviklet, var Kjell avdelingsleder på Grindvollen, senere Skarpsnovegen 8 og etter hvert avdelingsleder for alle boligene som Klæbu kommune hadde ansvar for. Marit var miljøterapeut ved dagsenteret, deretter i bolig, senere soneleder for tre boliger og etter hvert enhetsleder for hjemmetjenesten. Magne var avdelingsleder for nye boliger, planlegger av reformen og senere enhetsleder i Trondheim kommune. Alle er i dag pensjonister.

HVPU-reformen

Forkortelsen HVPU betyr «helsevern for psykisk utviklingshemmede». Etter en lang politisk prosess ble lov om HVPU-institusjonene vedtatt av Stortinget i juni 1988. Reformen trådte i kraft 01.01.1991. Den førte til at de store sentralinstitusjonene ble avviklet og at kommunene overtok ansvaret for tjenestene til psykisk utviklingshemmede fra fylkeskommunen.

Hensikten med reformen var normalisering og integrering. Alle psykisk utviklingshemmede skulle få egen bolig. De skulle bli vanlige borgere, fungere sammen med andre og motta f.eks. legetjenester på linje med andre.

Per Ingmar Kosberg sier i sin bok *Omsorg i endring* at det ikke kunne være tvil om at «bakgrunnen for ansvarsreformen var samfunnets mangelfulle tilbud – og til dels elendige leveforhold for utviklingshemmede over lang, lang tid.»

Det var på forhånd mye usikkerhet rundt omkring i landet om hva reformen ville innebære. Meningene var delte. Kosberg trekker fram det såkalte «Lossius II»-utvalget som konkluderte med at HVPU-institusjonene måtte avvikles og at det totale ansvaret for tilbudene måtte overføres til kommunene. Deres begrunnelse var blant annet at «livssituasjonen og levekårene for psykisk utviklingshemmede i institusjon er medmenneskelig, sosialt og kulturelt uakseptable». Et mye diskutert argument var «påstanden om at HVPU ga de utviklingshemmede et dårligere medisinsk, pedagogisk, sosialt og kulturelt tilbud enn det som ble gitt andre gjennom lokale tjenester og tiltak». Samtidig var «enkelte foreldre engstelige over

Oversiktsbilde, Klæbu sentrum og Hallsetheimen, 1984. Klæbu historielags fotosamling

kravet om så radikale endringer, og en del kjente seg ikke igjen i beskrivelsen av institusjonene.»

Kosberg peker på at flytting var en litt uforståelig situasjon for en del beboere. De hadde bodd lenge i Klæbu, og «Hjemmet» og «Strøket» var deres verden. Enkelte var sterkt knyttet til arbeidsplassen sin, til fritidsaktiviteter og til personer de hadde et nært forhold til. Flere ble urolige da det nærmet seg jula 1990, og mange skulle flytte. Magne, Marit og Kjell mener at beboerne etter hvert hadde fått et godt og komplett tilbud på Hallsetheimen. De fleste tok imidlertid flyttingen greit. Pårørende var spente. Beboerne var vant til å få livet tilrettelagt og vant til flytting.

Antall beboere på Hallsetheimen hadde krympet år for år, mange hadde flyttet ut tidligere. Hallsetheimen var gjennom store endringer på 1970- og 80-tallet. Per Ingmar Kosberg har i sin bok satt opp en oversikt over antall beboere på de ulike avdelingene i 1969. Denne viste i alt 456 beboere. Etter mange omorganiseringer og reduksjoner var antallet kommet ned i 227 i 1983 og 185 i 1990.

Før reformen trådte i kraft, ble hver enkelt beboers funksjonsnivå og behov for tjenester nøye gjennomgått og kartlagt. Det ble også kartlagt hvor mange som ønsket å flytte til hjemstedskommunen eller annen kommune. I tillegg forsøkte man å beregne kostnader for hver enkelt.

Et spørsmål som meldte seg under forberedelsene,

Seminarplassen 1, Klæbu historielags fotosamling

Sovesal i Paviljong II før ombygging. Foto fra Adresseavisen 1977, gjengitt i Kosbergs bok. Bygget lå like sør for boligene som i dag har adresse Hallsetvegen 11.

var hvor lenge vi ville ha behov for det ganske store antallet boliger som måtte skaffes.

Kommentarer om HVPU-reformen:

May Aarø Lium (AP), Kåre Haugen (SP), Jens Otto Ulseth (H) og Ivar Skei (SV) peker på at reformen førte til at arbeidsplasser forsvant, og « ... en politisk kjempeprosess. Klæbu var med i landssammenslutningen for vertskommuner. Prosessen resulterte i at det kom penger.»

Jens Otto Ulseth: «Jeg var med til Oslo og Stortinget for å møte stortingsbenken. Jeg var sammen med Sverre Tangen m.fl., også representanter for fylkeskommunen. Vi hadde ikke avtale om møte, og fikk beskjed om å vente i kantinen til noen hadde tid til å snakke med oss. Vi traff Erik Solheim. Han spanderte kaffe. Den kostet 2 kr pr. kopp, så det var ikke stort. Jeg har aldri følt meg så avstengt i verden.»

Han trekker også fram følgende: «I skolestyret ble vi satt til å gjøre enkeltvedtak om opplæring ved Hallsetheimen skole. Klæbu kommune kunne sende refusjonskrav til berørte kommuner. Mange var kritisk til at det ble store summer. Det var en veldig kostbar skole.».

Kåre Haugen: «Klæbu kommune ble saksøkt flere ganger.»

Utflytting, nye tjenester og botilbud, arbeidsplassene

Ifølge Kosberg overtok Klæbu kommune ansvaret for 40 psykisk utviklingshemmede. Av disse var fem opprinnelig fra Klæbu, mens 35 hadde søkt om å få bosette seg i Klæbu. Trondheim kommune overtok ansvaret for 55 personer. Utflyttingen startet umiddelbart fra 01.01.1991. Mange bygg ble tømt på kort tid. I starten bodde imidlertid i alt 125 utviklingshemmede fortsatt på Hallsetheimen-området. Blant disse bodde også 30 fra andre kommuner. I årene som fulgte, arbeidet kommunene med å skaffe nye boliger.

Det var på forhånd knyttet stor spenning til alle arbeidsplassene som kom til å forsvinne ved avviklingen. Klæbu kommune ansatte 100 fra Hallsetheimen, mens Trondheim kommune skaffet arbeid til 320 personer. Alle fikk tilbud om ny jobb. Avviklingen hadde svært liten betydning for arbeidsledigheten. En stor andel av arbeidsplassene var fortsatt i nærheten.

Klæbu fikk mye tilskudd som vertskommune for Hallsetheimen. Rammene var romslige.

I Klæbu kommune ble dagtilbudet stort sett det samme som før. Aktivitetssenteret fortsatte, og Klæbu Industrier kom i gang. De psykisk utviklingshemmede fikk ikke spesielle helsetilbud etter reformen, men kommunen fikk tilsatt en ekstra lege. En fritidsleder ble også tilsatt. Klæbu idrettslag opprettet en egen gruppe. Fester ble arrangert omtrent en gang pr. måned og er videreført helt fram til i dag.

Boliger i Sagmyrvegen 14, foto i Klæbustikka 1997 nr. 5

Aktivitetsbygget, bilde fra husnyckeln.org

For Klæbu kommunes del ble i første omgang sju personer bosatt i Haugamyrvegen 5 og 22, mens de resterende ble midlertidig boende på Hallsetheimen-området (Klæbustikka nr. 5, 1997). Etter avgjørelse i Sosial- og helsedepartementet i 1995 ble disse regnet som avviklingsinstitusjoner. Endelig frist for avvikling ble satt til 01.07.1998.

I 1997 hadde Klæbu kommune bygd 20 leiligheter øremerket for psykisk utviklingshemmede. Disse lå i Brynjevegen 11 på Rydland, Ulstadvegen 18, Torvmarkvegen 6 og Sagmyrvegen 14. Senere ble det foretatt en sammenbygging av Skarpsnovegen 45 og 47, noe som medførte åtte leiligheter. Også andre hus i den sørlige delen av Skarpsnovegen ble benyttet i en periode. Etter hvert flyttet flere til Vikingvegen.

Ble reformens intensjoner fulgt opp?

Her er det mange spørsmål som det ikke er lett å gi gode svar på og som kunne ha fortjent en nærmere kartlegging. Magne, Marit og Kjell er delvis kritisk til om reformen ble slik den var tenkt. Den var av stor positiv betydning som boligreform. Men gikk man delvis bort fra reformens intensjoner ellers? Har den enkelte beboer fått et bedre liv? Har deltakelsen i samfunnet økt? Har det blitt mer normalisering? Hvilke opplevelser har den enkelte beboer av reformen?

En del bofellesskap har utviklet seg mot å bli institusjoner. Med knapphet på tomter og leiligheter har noen av dem blitt utvidet senere. Også gruppesammensetningene er et viktig spørsmål når man oppretter og videreutvikler et bofellesskap. Mange med ulike behov i samme gruppe, kan være en stor utfordring.

Mange andre forhold har også påvirket tilbudene:

- Fellesskapsløsninger, færre individuelle opplegg
- Tilgang på personell og kompetanse
- Økonomi, som usikkerhet, pålegg om besparelser, budsjettfordelingsmodeller
- Mer isolasjon, færre fritidsopplevelser.

Kommentar om reformen:

Kåre Haugen:

«Reformen har ikke fungert som tenkt. Etter litt purring fra fylkesmannen så ble vi i Klæbu flinke til å spre boliger utover på flere plasser, men intensjonen med å integrere de psykisk utviklingshemmede i lokalsamfunnet har ikke lyktes. Det vi nå ser er at bofellesskap med forskjellige størrelser er i ferd med å komme. Flere samles på samme sted. Det Klæbu kommune har bygd bak Rådhuset må sies å være et eksempel på det.»

Kilder:

Per Ingmar Kosberg: «Omsorg i endring», 2014

Utvikling av sentrum og Hallsetområdet

Av Geir Magne Sund

Sentrumsplaner og tiltak

På 1980-tallet, og delvis inn på 90-tallet, ga Staten omfattende støtte til sentrumsutvikling flere steder i Norge. Mange tettsteder med gjennomgangstrafikk ble oppgradert, blant annet med såkalte miljøgater.

Klæbu kommunes strategiske næringsplan hadde som ett av sine tiltak å «Utvikle og gjennomføre en helhetlig sentrumsplan». Med bistand fra arkitekt Gunnar Hallsteinsen ble det lagt fram et forslag til plan. Planen omfattet først og fremst tiltak fra Klæbu Sparebank og nordover mot rådhuset og Aktivitetsbygget. Det var også lagt stor vekt på forbindelsene mot Hallsetområdet, særlig Seminarplassen.

Planen ble vedtatt i juni 1994 og skulle være grunnlag for videre planlegging og gjennomføring. I 1995-96 ble et område langs hovedvegen fra banken og nordover ved Prix prioritert. Dette omfattet opprusting med fontene, steinbelegning, beplantning m.m. Sentrum barnehage flyttet ut av bygget som lå mellom banken og Prix. Tanem velforening overtok bygget og flyttet det til Brannåsen, der det fortsatt brukes som lokaler for velforeningen.

Kommentarer om sentrumsutvikling:

Jens Otto Ulseth (H): «... husker at rådmannen var opptatt av at man ikke måtte bygge igjen sentrum med boliger. Det ble imidlertid ikke fart på utviklingen før man kombinerte næring og boliger. Et sentrum blir dødt hvis det er aktivitet bare i butikkenes åpningstid. Boliger finansierte delvis utbyggingen i sentrum.»

Kåre Haugen (SP): «Vi innså med etableringen av City Syd at det ikke var muligheter for forretninger av betydning i Klæbu.»

Overtakelse av eiendom, Hallsetområdet

Klæbu kommune overtok i januar1997 store deler av det tidligere institusjonsområdet fra fylkeskommunen, i første omgang uten gårdsbruket. Trønderbladet framstilte dette som «Tidenes eiendomshandel». De første prisforlangende var på flere millioner, men forhandlingene resulterte i at eiendommen ble overført vederlagsfritt. Det var imidlertid et stort ansvar som fulgte med, med store vedlikeholdsoppgaver og driftsutgifter. Ordføreren uttalte at kommunen samtidig så store muligheter i området, med utbygging, salg og utleie.

Sentrumsplanen, plankart. Blå bygninger er næringsbygg. Røde bygninger er offentlige.

Utviklingsplan

Kommunestyret oppnevnte en egen prosjektgruppe til å ta seg av en del av oppgavene som overtakelsen medførte. Gruppen ble satt sammen av både politiske og administrative representanter, blant disse var ordfører og rådmann (Klæbustikka nr. 5/97).

En utviklingsplan for Hallsetområdet stod sentralt i arbeidet. Formålet med planen var å utvikle det gamle institusjonsområdet til å bli en mer naturlig del av Klæbu sentrum og utnytte området bedre. Høsten 1997 forelå det et forprosjekt med forslag til løsninger. (Se bilde og plankart side 16.)

Forprosjektet skulle vise veg for utviklingen over en lang periode, kanskje 15–20 år. Målet var å utvikle et mangfoldig område, med boliger, næring og offentlig virksomhet. Mer konkret var det foreslått nye veger direkte opp fra kryssene ved Holthe og ved bensinstasjonen. Det var også satset på bedre og tydeligere gangforbindelser mellom Hallsetområdet

og sentrum. Ca. 230 nye boliger var antydet, og ny skole var foreslått ved siden av kulturhuset.

Bruk av dyrka mark til utbygging og veganlegg var et omdiskutert tema. Andre alternativ for veg ble etterspurt. Etter noe bearbeiding ble forslaget lagt fram til behandling. Kommunestyret sluttet seg til hovedprinsippene i forslaget (Klæbustikka nr. 1/99). I vedtaket 22.10.1998 går det fram at grøntareal og friområder måtte tas vare på. Dessuten at det måtte legges til rette for friluftsliv, med grøntkorridor opp til foten av Trøåsen og i søndre partier av denne åsen.

Videre planlegging var høyt prioritert og resulterte i blant annet tre reguleringsplaner som ble vedtatt kort tid etter årtusenskiftet. Disse har ligget til grunn for det meste av utviklingen av området fram til i dag. Skole har imidlertid vært et omdiskutert tema og er ikke blitt realisert.

Etter at utviklingsplanen var vedtatt, ble det enighet om at kommunen skulle kjøpe Hallset gård. Dette ble avklart på våren i 1999.

Kommentar om planene:

Kåre Haugen:

«Det er bra det ikke ble bygd skole ved Kulturhuset. Det var etter manges mening ei dårlig skoletomt.»

«Det har etter hvert etablert seg en del snarveger, både opp til det gamle seminarområdet og forbi Kulturhuset opp til Trøbakken.»

Hallset – fra institusjon til ...

Av Svein Rasmussen, kommunens konsulent i planarbeidet, den gang ansatt i Asplan Viak

Da landet på slutten av 1800-tallet begynte å bygge ut mentalsykehus, var den ambisiøse visjonen at de syke skulle bo i det grønne, med natur, ro og fred i en åpen bebyggelse, godt utenfor byene. Denne tradisjonen levde fortsatt da Klæbu pleiehjem ble etablert i 1917, langt fra Trondheim, i ei solfylt li. Utgangspunktet var den gamle bebyggelsen til Klæbu seminar, men i fortsettelsen ble nye bygninger for pleiehjemmet spredt tynt ut på den lange strimmelen over Klæbu sentrum. Resultatet var at Hallsetheimen, i terrenget, ikke kom til å framstå som noen enhetlig institusjon, men en usammenhengende ansamling mindre hus av svært ulik art og kvalitet.

Arbeidet med planen ble innledet med en stedsanalyse. Hallsetheimen var bygd ut på et smalt «trappetrinn» i lia, et stykke over sentrum. En direkte

TRØNDERBLADET

8 Lørdag 22. februar 1997

Hallset-området skifter eier:

Tidenes eiendomshandel i Klæbu

Klæbu kommune ble fra årsskiftet eier av så godt som hele det gamle institusjonsområdet på Hallset. 200 dekar grunn og 30 bygninger fulgte med fra Sør-Trøndelag fylkeskommune. "Handelen" må betegnes som historisk, og kjøpesummen var kroner null.

Av John Lerli

Da reformen for psykisk utviklingshemmede ble innført i 1991 ble Hallsetheimen fortsatt værende i fylkeskommunens hender, bortsett fra noen områder som Klæbu og Trondheim kommuner fikk til videre drift. Men fylkeskommunen hadde små interesser av å sitte med hele sin store bygningsmasse når institusjonen var avviklet. De ønsket derfor å gjøre en handel med Klæbu kommune, og de første prøveballongene var på flere millioner kroner. Forhandlingene

Tidenes eiendomshandel, faksimile fra Trønderbladet 22.02.1997

sammenheng med sentrum kunne være et mål, men ville være uoppnåelig. Bare «Aktivitetsbygget», et hus av god kvalitet fra 70-tallet som hadde fått plass ved fylkesveien, kunne integreres i sentrum og bli kulturhus for Klæbu. Også en ny skole kunne ha fått en like tett tilknytning til sentrum, men er ikke blitt realisert. For det øvrige ble det en utfordring å komme fram til hvilken rolle Hallsetområdet skulle kunne få i fortsettelsen – tett på sentrum, men likevel ikke som del av det. Mens det ble tilstrebet flere urbane trekk i sentrum, kunne dette ikke bli aktuelt i Hallset. Kommunestyret påpekte at det ikke måtte bli for tettbygd, man måtte ta vare på det grønne.

Best mulig sammenheng med sentrum ble forsøkt oppnådd ved å legge inn i planen et par visuelt tydelige og direkte tverrforbindelser for gående, som alleer rett opp i området. Disse er ikke realisert, trolig som følge av svak økonomi og lite trykk på utvikling. Kanskje var det vanskelig å begrunne tiltaket på en slik måte at det ble forstått og lagt vekt på.

En mulig visjon for området der det kunne finnes en slags bærende struktur på langs, måtte ses bort fra. En liten kommune med begrensa vekstkraft måtte i stedet betrakte de ulike delene av området hver for seg, og måtte også se på gjenbruk av hver enkelt bygning som – i alle fall på kort sikt – en bedre løsning enn riving, så lenge bedre planer ikke forelå. Av områdets 30 bygninger var mange mulig å beholde, og analysen pekte på det interessante potensialet som lå i å kunne tilby billige næringslokaler. Leiepris kunne kompensere for manglende sentral beliggenhet, for f.eks. oppstartbedrifter. Salg av eiendom startet straks og la dermed forutsetninger for planarbeidet.

At strimmelen var så lite enhetlig framsto dermed som en fordel. Den tydeligste enkeltbiten var

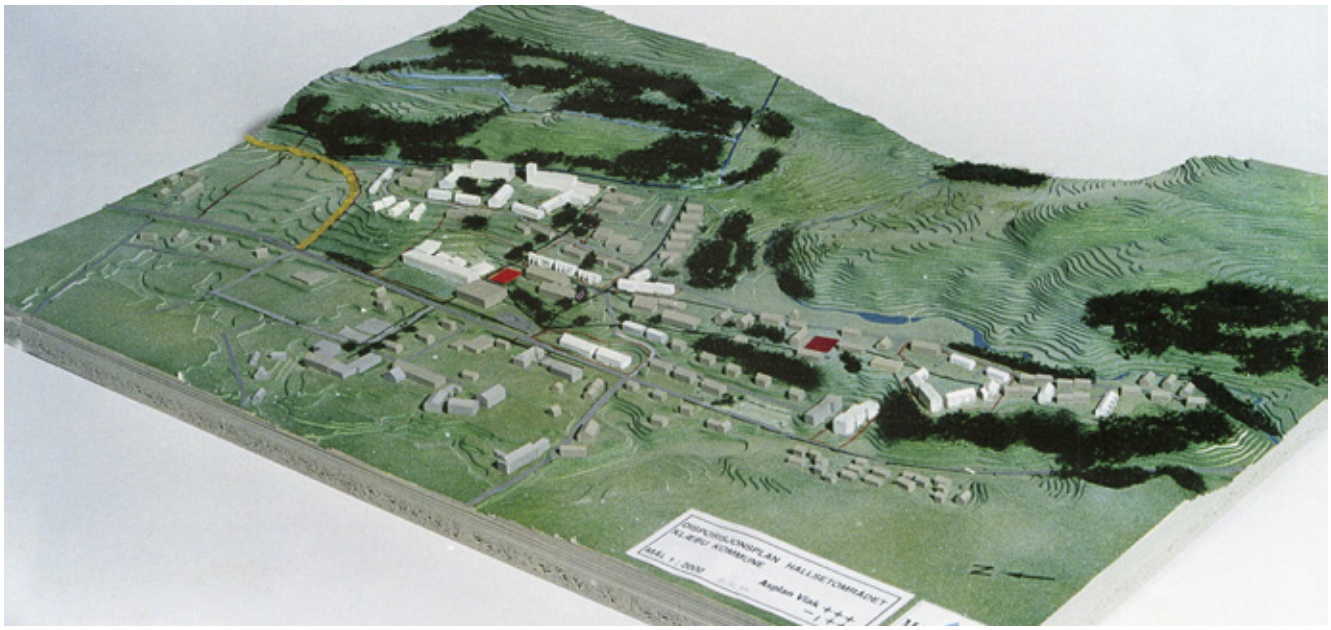

Bilde av modell fra arbeidet med utviklingsplanen

Seminarplassen-bebyggelsen – et stødig kulturminne med høy status for å bli ivaretatt, skjønt med like uviss framtidig anvendelse som det øvrige. Platået sør for Seminarplassen lå avsondret, og den eksisterende bebyggelsen her hadde ingen særlig restverdi (deler av den hadde i en periode vært bebodd av en dyrehage). Feltet kunne best utnyttes til boliger i småhus og trengte ikke å bli planlagt i sammenheng med arealene lenger nord. Likevel måtte det være et alternativ å knytte feltet til nettopp Seminarplassen, i tilfelle disse vernede bygningene kunne få en ny funksjon som ville trenge moderne utvidelser mot sør. Dette er et spørsmål som vel fortsatt ikke har fått noe svar.

Helt nord i området videt strimmelen seg ut til et større bebyggbart område, der noe riving kunne utløse store byggearealer. Et potensiale på 200 boliger ble antatt i 1998. 25 dekar matjord fra Hallset Øvre ble tatt til bygging, og gården ble nedlagt.

Hallset burde fortsette å ha en blanding av næring, institusjoner og boliger, men boliger pekte seg ut. Kommunen arrangerte etter hvert en begrensa plankonkurranse for områdene helt i sør og helt i nord, for å finne ut av potensialet og legge grunnlag for detaljregulering.

På den tida planleggingen av Hallsetområdet startet, var det oppstått en trend som gikk ut på at mange flytter fra enebolig til et enklere liv i blokk. Fram til rundt 2000 var dette et reint byfenomen, og det kom uventet på mange da trenden slo inn i alle norske tettsteder. I tråd med de tidligste planene fikk Klæbu dermed muligheten til å innfri lokale ønsker, ved utbygging av en vennlig blokkbebyggelse i en fornuftig skala, i en vakker beliggenhet på Hallset.

I 1997 så man utvikling over 15-20 år som «en lang periode», men nærmere 30 år etter er en fortsatt underveis.

Arealbruksplan, illustrasjonsplanen som fulgte utviklingsplanen

Kilder:

Klæbustikka, Trønderbladet, Adresseavisen, kommunale saksdokumenter

Ung i Klæbu, slik vi opplevde det

Artikkelen bygger på Innspill og bidrag fra:
Hege Anita Gravseth, f. 1974. Baard Woldvik, f. 1981. Ragnhild Gundersen, f. 1974. Erik Åldstedt Sund, f. 1980.
Redigering og bistand til skriving: Geir Magne Sund

Vi har alle bodd mesteparten av våre liv i Klæbu og har barn som er minst 3. eller 4. generasjons klæbygger. Vi opplevde det som positivt å vokse opp i Klæbu, med mange venner og etter hvert en større omgangskrets med flere arenaer.

Da vi var små, var det ikke mange som hadde barnehageplass. Av oss var det kun Ragnhild. Noen hadde korte dager i barnehagen. Vi husker for vår del at vi var på «førskole» før vi begynte på skolen. For de som var småbarn på 90-tallet, ble det mer og mer vanlig å være i barnehage. Skolefritidsordningen (skofri) kom også på denne tida.

Som ungdom, og særlig da vi begynte på videregående skole, kom vi mer i kontakt med bykulturen. Vi opplevde disse åra som positive og trivelige, men det kom jo noen rare reaksjoner som: «Pendler du?», «Ikke lenger unna, nei», «Herregud så langt ut på landet.». Vi ble nok fortsatt sett litt på som «bone fra Klæbu».

Moter og trender

Hårmoten var preget av permanent og høy pannelugg hos jentene. Håret ble gjerne satt opp i tykke hårstrikk i tekstil, såkalte «scrunchies». Det er morsomt å se at disse strikkene er kommet inn i motebildet på nytt. Etter hvert ble det også mer populært med kort hår. Og vi husker godt hvilke parfymer som var populære og luktet fantastisk. Våre favoritter var J'Adore, Samba og Cool Water.

Typisk hårmote fra først på 90-tallet. Private bilder av Hege Anita og Ragnhild. Til høyre både hår- og klesmote.

Mange av guttene var påvirket av forbildene sine, ofte fra idretten eller fra forskjellige band: det var populært å klippe og style håret sitt som stjernene i filmer og TV-serier, artister og toppidrettsutøvere. Det ble brukt mye pomade i håret, noe som ga inntrykk av veldig fett hår. «Mange av guttene hadde midtskill, enten håret var kort eller langt. Og nesten alle sammen brukte parfyme eller deo fra Axe», husker Erik. Skaterne farget håret neongrønt og i andre skrikende farger. Bandmedlemmene i Green Day og andre punkband som NOFX og Millencolin, var nok forbildet.

Når det gjelder klesmoten, var dongeribukser viktig. Det gjeveste var gjerne Levi's 501, noe som var dyrt på den tida. Det fantes også rimeligere alternativ, som Henry Choice. En annen populær klestrend som Ragnhild og Hege Anita husker, var snekkerbukser. Det var svært populært en periode, både for gutter og jenter. På videregående gikk enkelte med den ene sælen på og den andre av. Da var man liksom både kul og laidback. På føttene skulle det være mokasiner eller sneakers. Vi opplevde vel kanskje at motebildet var preget av en mer avslappet og uformell stil enn tidligere. Ulike grupper eller subkulturer hadde sine egne unike stiler.

Også gutter var opptatt av mote. Bandskjorter var stort, en mote som var viktig allerede på 80-tallet. Andre var opptatt av hiphop og rap. Og så skulle det være slitte og store klær. Baard og Erik sier: «Vi er kanskje ikke de rette til å uttale oss om mote. Det dukket opp subkulturer. Man gjorde et veivalg i ungdomstiden, hvilken kultur man omgikkes. Man kunne på mange måter velge identitet, og her var det mye mer å velge mellom enn det som var vanlig før. Samtidig var ikke dette svart-hvitt. Mange følte seg hjemme i forskjellige stilarter.»

Canadaskjorte og army boots M77 skulle «alle» ha, gjerne kjøpt fra overskuddslageret på Fremo. Dette var veldig inspirert av Kurt Cobain fra Nirvana. Etterhvert kom Converse skatesko.

Hege Anita med sønnen Magnus (2 år) i nytt hus i jula 1995, privat bilde utlånt av Hege Anita.

Skoledagbøker, Hege Anita

Hege Anita var med på å bygge hus i 1995: «Vi malte vegger i burgunder, grønt, blått og gult. Dette var populære farger. Brystpanel og border var også typisk i denne perioden. Ikke alle var fortrolig med denne trenden. Særlig den eldre generasjonen var i tvil. Jeg fikk spørsmål fra farfar, som 'Er du sikker på dette?'.»

Skoledagbøker var populært og hadde på mange måter den rollen mobiltelefoner fikk senere. De inneholdt hilsninger, hva som skulle skje, dagbok, beskjeder med mere.

Fest, fritid, kultur

Det var fester hver helg i Klæbu og et fint miljø. Man måtte være konfirmert for å komme inn. Gymsalen på skolen (Sørborgen) og Folkets Hus i Moadalen var festlokalene på denne tida. På enkelte fester var det flere generasjoner som deltok.

Men festkulturen døde ut. Ungdom satt i bilene utenfor festlokalene og kjøpte ikke billett. Det ble også dyrt å skaffe populær musikk, og færre ville stille opp som vakter. Den økonomiske risikoen ble dermed for stor. Dette førte til at det etter hvert ble mer hjemmefester, helst i samarbeid med foreldrene.

Det var flere fritidsklubber på 90-tallet, i Klæbu og på Tanem, også i bomberommet på ungdomsskolen. Vi husker dessuten Svean friluftsbad som en populær utfartsplass. Badet var i drift litt utover 90-tallet, men ble nedlagt. Kulturuka opplevde vi som «stor» på 90-tallet, blant annet med «langåpent».

Muligheter for jobb

Det var ikke så vanskelig å få jobb i Klæbu. Ragnhild hadde tidlig vaskejobb på sykehjemmet og arbeidet på avdeling samme sted på sommeren og i helger. Hege Anita hadde også vaskejobb og andre oppgaver på sykehjemmet, arbeidet på kafe og med kor for psykisk utviklingshemmede, samt malejobb i Statens vegvesen. Erik hadde malejobb i kommunen og var med på søppelkjøring i Trondheim Renholdsverk. Baard arbeidet i skisenteret. Her var det mange unge som fikk jobb, for eksempel som vakter i barneheisen.

Musikk

Det var stor variasjon i musikksmaken dette tiåret.

Popkulturelt hang vi i utgangspunktet noen år etter USA. Da MTV kom, så ble vi mer ajour med resten av verden. Baard forteller at han og Egil Tanemsmo satt og så på MTV for å finne nye låter som de mente kom til å slå an. De kjøpte disse låtene på CD single og brukte det som DJs på klubben, elevkvelder og radio. De hadde fått en programpost på lokalradio og hadde sendinger en gang i uka, torsdagskvelder kl. 20 til 22 på FM 107,8 der denne musikken også kom til nytte. Dette var på Trønderradioen Klæbu, ved hjelp fra Gunnar Kristiansen, en traver i både DJ- og lokalradiomiljøet.

Men rocken var heller ikke død. Vi ble mye påvirket av band som Nirvana, Rage Against the Machine og Faith No More. Grunge var også en sjanger som var stor på denne tiden, men kanskje fortrinnsvis for de som var noen år eldre enn oss. I tillegg ble hiphop en del av vokabularet, og artister som Cypress Hill og 2pac snek seg inn på hitlistene.

Teknologiutviklingen gjorde at studioutstyr ble billigere, og det kom musikk med stadig bedre lyd. Dette gjorde mye for at lydbildet i populærmusikken endret seg fra den typiske 80-tallsmusikken og gradvis over i noe som ligner mer på dagens lydbilde. Eurodance var forløperen for dette, og band som 2unlimited og Culture Beat dominerte elevkveldene på ungdomsskolen – «enkelte ganger til vår fortvilelse, kan man kanskje si».

Samleplater var populært, som Mr. Music Hits, Absolute Music og Mega Dance.

Hege Anita trekker fram Aqua, en dansk-norsk gruppe med norske Lene Nystrøm som slo gjennom på 90-tallet. En stor hit var «Barbie Girl». Dessuten tidenes jentegruppe, Spice Girls fra Storbritannia, som tok verden med storm i 1996. I løpet av 90-tallet solgte de over 80 mill. album.

90-tallet var også et boyband-tiår, med grupper som Westlife fra Irland, Take That fra England med Robbie Williams i spissen, og 'N Sync fra USA med Justin Timberlake. A1 med Christian Ingebrigtsen slo også gjennom på denne tida.

Av populære band fra Trøndelag nevner Hege Anita spesielt DumDum Boys, Tre Små Kinesere og Motorpsycho fra Trondheim. Og ikke minst D.D.E. som ble stiftet i Namsos i 1992: «De ble landets mest populære band og samarbeidet med bl.a. Åge Aleksandersen som produsent og Idar Lind som tekstforfatter. Hvem har vel ikke hørt 'E6', 'Vinsjan på kaia' og 'Det går likar no'.»

Idrett

Ragnhild var med på håndball fra hun var barn og til langt opp i voksen alder. Hun sier at det var en god håndballkultur i Klæbu. Flere var innom fotball, blant annet Hege Anita. Hun var veldig opptatt av kor og er det også i dag. Erik var innom fotballen, men satsa etter hvert på friidrett. Det var en egen friidrettsavdeling i Klæbu IL den gangen. Foreldre engasjerte seg i idrettsaktivitetene og var mye med.

Det var nok et skille blant ungdommen. Du var enten med i idrett eller sto utenfor. Baard sto utenfor. Han vurderte fotball, men fant ut at det ikke var noe for ham.

DBS terrengsykkel, Offroad 1500. Bilde fra Norsk Vegmuseum, https://digitaltmuseum.no/021028206453/sykkel

Transport

Foreldrene var flinke til å hente oss fra fest, både i byen og her i Klæbu. Baard forteller at det alltid var mulig å få taxi, at han ofte dro med taxi og fikk rimelige turer.

Et viktig element i Klæbu var mopedkulturen. Mange brukte konfirmasjonspengene på dette, og de fleste som bodde utenfor sentrum, hadde moped. Vi syklet også mye, og overalt, og ble ikke så mye kjørt av foreldre som nå. Det var mer samkjøring.

Baard var en av dem som brukte moped mye: «Angående mopeder så var ikke mine spesielt representative, jeg kjørte Tempo Panther og Corvette. Dette var modeller fra 70-80-tallet. Det som var vanlig var crossmopeder, ofte av typen Yamaha DT-50MX og Suzuki TS50X.»

Baard var også en ivrig bruker av buss: «Jeg tok buss hver dag. Klæburuten var et fast og stabilt holdepunkt i flere år.» Det var sosialt å prate og treffes på bussen. Den var en sosial arena. Alle busser gikk til og fra Leüthenhaven på den tida.

Noen av oss husker også spesielt bussturene til Gjenvollhytta på skidager på skolen. Etter hvert ble nok skidager i Vassfjellet mer aktuelt.

Internett, data, mobiltelefon m.m.

Bruk av internett ble mer vanlig, særlig mot slutten av 90-tallet. Baard forteller at han jobba første gang med hjemmeside i 1997 og etter hvert laga skoleavis.

Mobiltelefoner ble det flere og flere av, men var ikke vanlig blant ungdom på 90-tallet. Mot slutten av tiåret kom den sterkt. Erik forteller: «Jeg hadde ikke mobiltelefon før i 1999, da jeg var i militæret, der 'alle' hadde.»

Personsøker var en slags forløper til mobiltelefonen og ble brukt av noen ungdommer. På søkeren fikk man inn melding om å ringe et telefonnummer.

Moped, Suzuki TS50X, kilde: Wikipedia

Til venstre Nokia 1011 fra 1992 (Kilde: https://no.wikipedia.org/wiki/Nokia_1011), verdens første masseproduserte GSM-telefon.

Til høyre Nokia 3210 som kom i salg i 1999 og regnes som en av de mest populære mobiltelefoner gjennom tidene. (Kilde: https://no.wikipedia.org/wiki/Nokia_3210). En av grunnene til at denne ble populær, var at det var den første mobiltelefonen med intern antenne.

Elever lager egen skoleavis

I flere år har Klæbu Ungdomsskole vært uten skoleavis. Før ble avisa laget av klassene på omgang, eller den var tilknyttet til valgfag foto/media.

Like før jul dette skoleåret fikk tre 9. klassinger tilbud om å bruke valgfagtimene til å lage ei skoleavis. Bård, Egil og Morten har alt rukket å gi ut to nummer av skoleavisa med det spesielle

Du! Ja DU JA!!!! nr. 2 1996

Alt skrives og redigeres på skolens datamaskiner, og de har også fått tatt i bruk

Avisa er blitt godt mottatt av elevene og redaktørene håper jo at de fleste forel-

«Elever lager egen skoleavis.» Fra Klæbustikka, nr. 2 1997

Bugg, smaksvarianter som ble lansert i årene 1980–82, kilde Wikipedia

På denne tida skjedde det også en del når det gjelder TV. TV2 var etablert, og en del hadde tilgang til kabel-TV. TV-reklame var dermed blitt vanlig.

Møteplasser, butikker m.m.

Mens mye foregår på skjerm i dag, som SMS, snap og så videre, måtte vi ut. Det var flere plasser å treffes da enn nå.

Av butikker som ikke er der lenger, husker vi spesielt Videobua, ved siden av den gamle Devlebutikken. Videobua hadde godteri og brus og masser av filmer man kunne leie for et døgn. Filmene var selvfølgelig på VHS-kassetter. Enten var man blant de som var så heldige å ha videospiller hjemme, eller så kunne man faktisk også leie en VHS-spiller. Om ikke båndet var spolt tilbake når man leverte den inn igjen, måtte man betale ekstra. Det tok tid å spole tilbake båndet, nemlig. Ved siden av Videobua var det også en klesbutikk i en periode. Dessuten var Vassfjelltorget og Tanemsgrillen aktive mens vi var barn og ungdom. På Vassfjelltorget var det dagligvarebutikk, postkontor, bank og frisør.

Bensinstasjonen ble også et viktig sted. Der handlet vi Bugg. Dette var en tyggegummi som eksisterte fra slutten av 1970-tallet til rett over årtusenskiftet. Da Bugg kom i butikkene, kostet den 10 øre, men steg senere til 25 øre, og videre oppover til 2 kr. Den kom med mange smaksvarianter.

Mat

Matvanene var ikke så ulike dem vi har i dag. Det var vanlig med pannekaker, grøt, kjøttkaker, koteletter med mere også i dette tiåret. Pizza var blitt ganske vanlig, og som oftest var den heimelaga. Senere ble det kanskje mer vanlig med pizza fra butikken. Tacoen kom og ble etter hvert en typisk helgemiddag. Vi husker også at lasagne var vanlig, gjerne med salat (kinakål) eller loffskiver til. Løvstek og biffsnadder var populært å bestille fra gatekjøkken. Familien hadde oftest måltid sammen, men også på denne tida begynte organiserte fritidsaktiviteter å legge litt hindringer for dette.

Kultur og organisasjonsliv

Av Ivar Skei

Gjennom 1980-åra fikk kommunene både større ansvar for kultursektoren og dermed også flere midler til rådighet. Klæbu fikk sin første heltidsansatte kulturkonsulent i 1985, med tittelen kultursjef fra 1990.

Kulturlivet gjennom 1990-tallet handlet i stor grad om aktive frivillige lag og organisasjoner med en kommunalt ansatt kulturkonsulent som støttespiller og koordinator. Resultatet var et stort kulturelt engasjement. Nedenfor nevnes noen store kulturbegivenheter i 10-året i kronologisk rekkefølge. Vi har brukt Klæbustikka, kommunens eget informasjonsorgan, som hovedkilde:

I 1990 ble 200-årsjubileet for Klæbu kirke markert gjennom flere arrangementer.

I 1992 fylte Halvdan Sivertsen og Øvre Nidelven Kammerskor Klæbuhallen til randen.

1994 bød på tre store arrangement: Sangerstevne med 45 deltakende kor, Klæbu-cup i håndball og norgesmesterskap på trekkspill. Til sammen deltok 3500 personer på de tre kulturbegivenhetene. I den sammenheng må nevnes den storstilte oppsetningen av Porgy and Bess, et samarbeid mellom Klæbu spelmannslag , Klæbu damekor, Klæbu mannskor og og ØNK.

Dette året ble også 10-årsjubileet for opprettelse av Klæbu kommunale musikkskole markert med åpen musikkskole, festkonsert og kirkekonsert

I 1995 var Klæbu arrangør av fylkesmønstringa av ungdommens kulturmønstring. Samme året ble frigjøringsjubileet bredt markert som ledd i kulturuka. Vennskapskommunesamarbeidet mellom Klæbu kommune og Larsmo kommun i Finland ble også opprettet.

I 1996 feiret Klæbu idrettslag sitt 90-årsjubileum med flere arrangement, og Sør-Trøndelag fylkeslag av CISV* arrangerte internasjonal barneleir for 11-åringer i Klæbu med deltakelse fra 12 nasjoner. Klæbu pensjonistforening var vertskap for Sør-Trøndelag pensjonistforenings sommerstevne.

I 1997 opplevde biblioteket en spesielt stor utlånsøkning som et resultat av bedre rammebetingelser.

I 1999 foregikk planleggingen og markeringen av tusenårsskiftet og kåringen av Klæbus tusenårssted.

TREKKSPILLENDE NORGES-MESTRE FRA KLÆBU

Klæbu spellmannslags medlemmer kan etter trekkspill-NM i Vadsø benevne seg som femdobbelte norgesmestre. Klæbyggene vant alt de stilte opp i.

TILBUD
Vin-råstoff og essenser
MELHUS FARGEHANDEL AS

Klæbu spellmannslag vant alt i Vadsø

KLÆBU: Søndag returnerte 25 klæbygger fra trekkspill-NM i Vadsø med fem gullmedaljer i kofferten. Samtlige tatt av medlemmer i Klæbu Spellmannslag. Tre tatt av laget som helhet, og to sørget "Baksmell" og "kammerorkesteret" for, men også disse to består utelukkende av medlemmer i spellmannslaget. Vi våger påstanden om at dette må være tidenes beste laginnsats under et trekkspill-NM.

(Over til siste side)

«Klæbu Spellmannslag vant alt i Vadsø.» Faksimile fra Trønderbladet 30.06.1992

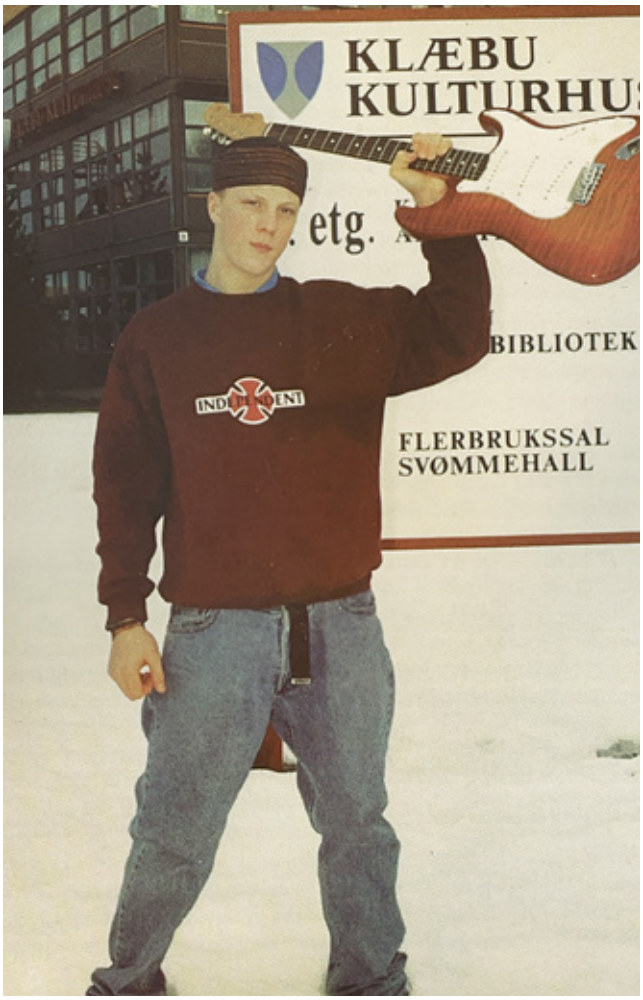

Deltakere i Ungdommens kulturmønstring i Klæbu, bilder fra Klæbustikka nr. 1/97 og 5/98. Til venstre Kjell Marius Pettersen, øverst til høyre Kjersti R. Westeng, Susanne V. Gråbak, Solveig Beate Hofstad og Ingunn Rose, nederst til høyre dansegruppa RAMP.

1990-tallet var sterkt preget av et aktivt idrettsmiljø innenfor mange grener. Håndball fikk sterkt oppsving som en følge av at Klæbuhallen var ferdigstilt noen år tidligere. Skiidretten var også stor, og Nordmarka rundt ble arrangert med mange deltakere. Idrettsmiljøet hadde nok stor glede av allidrettstilbudet som Klæbu idrettslag og kommunen samarbeidet om. Og Vassfjellet rundt var et av turløpene i regionen med flest deltakere.

Musikkskolen var en viktig kulturarena. I 1995 var det 250 unge mellom 4 og 20 år som benyttet seg av musikkskolens tilbud. Målet var å gi et tilbud til alle unge som ønsket det, og det målet hadde musikkskolen oppnådd i jubileumsåret.

Klæbu opplevde flere store individuelle prestasjoner og lagprestasjoner både innen idrett og andre kulturgrener. Her må 18 NM-titler til Klæbu spelmannslag nevnes spesielt. Trav- og hundemiljøet stod også for gode prestasjoner.

Seminarplassen kultur- og næringspark var opprettet gjennom et samarbeid mellom Sør-Trøndelag fylkeskommune og Klæbu kommune. Flere fylkeskommunale instanser, lokale aktører og ikke minst kunstnere etablerte sin virksomhet der.

Kulturuka hadde hatt en spe begynnelse på slutten av 80-tallet gjennom et samarbeid mellom Hallsetheimen og kommunen. Det var imidlertid gjennom 90-åra den tok form for å bli en viktig kulturell begivenhet i lokalsamfunnet. 17.-mai-arrangementet i Klæbuhallen utviklet seg i 90-åra til ei storstilt kulturmønstring som ga gjenklang utenfor kommunegrensa.

**CISV er en internasjonal fredsorganisasjon etablert i over 60 land i samtlige verdensdeler.*

Ny vannforsyning

Av Geir Magne Sund

Vannforsyningen var et stort tema på 90-tallet. Vannet til det kommunale vannverket ble da tatt fra kraftverkstunnelen ved Svean. Løsningen var ikke godkjent av Statens Institutt for folkehelse, hovedsakelig fordi inntaket i Selbusjøen ikke lå dypt nok.

Å ta vann fra kraftverkstunnelen var også en sårbar løsning. Høsten 1992 ble arbeidet med en ny hovedplan for vannforsyningen igangsatt. Det skulle blant annet vurderes å benytte grunnvann (Klæbustikka nr. 3 1992).

Trondheim Energiverk begynte sommeren 1993 et omfattende reparasjonsarbeid i kraftverkstunnelen. Dette fortsatte somrene 1994 og 1995 og førte til at kommunens hovedvannforsyning ble stoppet i lange perioder.

Damtjønna ovenfor Bostad var reservekilde. I Klæbustikka i mars 1994 framgår det at «Erfaringene med eksisterende reservevannforsyning sommeren 1993 var vel ikke altfor gode.» Kommunestyret vedtok i februar 1994 å bruke 800 000 kr på en ny reservevannsordning. Vannet ble tatt fra Nidelva, sør for Svean bru. Gjentatte analyser viste at dette ville holde drikkevannskvalitet. Det ville også bli renset ved kommunens anlegg ved Svean.

Høsten 1994 ble imidlertid mange sjuke etter at vannet var blitt forurenset. I en artikkel i Adresseavisen 24.11.1994 framgår det blant annet: «Mer enn 1000 personer ble rammet av helgens magesjau i Klæbu, og mange har vært svært dårlige.»

Det kom mange sterke utsagn i leserinnlegg og intervjuer i Adresseavisen og Trønderbladet om kvaliteten på vannet og problemene det medførte. I rammen på neste side er det tatt med utdrag fra noen artikler og leserinnlegg.

Stemningen var med andre ord ganske amper. Om klagene hadde full oppslutning, er vanskelig å si. Med mer avstand til problematikken kan det sies at klæbyggen var godt motivert for å satse på en ny løsning for vannforsyningen.

I 1997 nærmet man seg beslutninger om framtidig løsning. I Klæbustikka nr. 4 1997 kommenterer ordføreren misnøyen med avgiftsøkningene, med blant annet følgende:

«Vi har godt håp om å få en betydelig del av utgiftene dekt i form av statlig tilskudd …

Enkelte innbyggere har uttrykt misnøye med at de må betale en høyere avgift uten å få en bedre vare.

Mer enn 1000 syke — Klæbu får ny vannkilde

Faksimile fra Adresseavisen 24.11.1994

Kommentarer om vannforsyningen:

– May Aarø Lium (AP), Kåre Haugen (SP), Jens Otto Ulseth (H) og Ivar Skei (SV) – husker denne hendelsen godt:

«Kommunen manglet gode reservekilder. Under vedlikeholdsarbeid i kraftverkstunnelen ved Svean, ble vann tatt fra elva. En alarm hadde ikke gått, og kloringen sviktet. Dette slo ut en hel bygd med sykdom, og Klæbu ble 'verdensberømt'. Dette var en kjedelig sak.»

Dette synspunktet er høyst forståelig. Men samtidig er det svært avgjørende å legge forholdene til rette for en raskest mulig løsning, og en lavere årsavgift etter at utbyggingen er gjennomført. Og det oppnår vi gjennom å trappe opp avgiftsnivået gradvis …

Jeg tror innbyggerne i Klæbu foretrekker kvalitetsvann framfor lav vannavgift.»

Tre alternative kilder var aktuelle:

1. Dypvannsinntak i Selbusjøen
2. Grunnvann fra Mosve (ved Svean)
3. Grunnvann fra Fremo

I hovedplanen for vannforsyning, som ble vedtatt av kommunestyret 10.12.1998, ble grunnvannskilden på Fremo valgt som hovedkilde. Målet i planen var at 95 % av kommunens befolkning skulle ha vann derfra i 2006. Selbusjøen skulle legges ned som drikkevannskilde i 2001, og utbyggingen skulle i hovedsak skje i perioden 1999–2001. Det var planlagt etappevis utbygging, med installasjoner på Fremo, ny hovedvannledning til Hyttfossen, Moen og Svean. Ved Svean skulle ledningen kobles til det eksisterende vannverket.

Det nye anlegget ble tatt i bruk på slutten av 2002. I en brosjyre som ble utgitt av Klæbu kommunale vannverk uttaler ordføreren blant annet følgende:

«Fra vedtaket ble fattet i 1997 er det fram til i dag brukt 35 mill. kroner. Når vi nå kan tilby våre innbyggere rent vann, uten noen form for tilsettinger, er det ikke spesielt vanskelig å forsvare denne investeringen.

Ved å velge grunnvann fra Fremo som hovedvannkilde, har Klæbu kommune valgt en av de beste vannkilder i regionen. Kilden har også rikelig kapasitet. …

Som ordfører i Klæbu er det min bestemte oppfatning at nytt og rent vann har vært et krav og et sterkt ønske fra innbyggerne. På tross av sitt omfang, og betydelige prislapp, har derfor prosjektet hatt sterk støtte både i befolkningen og i folkevalgte organ.»

Grunnvannet på Fremo hentes fra en underjordisk sjø 25 m under et lag med grus og sand. Dette laget fungerer som et effektivt filter og gjør at vannet er svært rent og godt egnet som drikkevann.

Utbyggingen ble igangsatt i september 1999 og kranene åpnet i desember 2002. Anlegget er dimensjonert for å betjene 12 000 innbyggere, samt næringsvirksomhet som tilsvarer 6 000 innbyggere. Anlegget omfattet blant annet 25 000 m med rør.

Adresseavisen 25.05.1993:

Vannhentingen et slit

«En eldre dame uttalte: «At vi er sint og forbannet er mildt sagt.» Hun var en av mange som daglig var helt avhengig av å hente vann fra tanker som var utplassert rundt omkring i Klæbu. «Hun klarer ikke tanken på å drikke eller pusse tenner i vannet fra Damtjønna. ... Jeg synes det er betenkelig nok å dusje ...».

I samme artikkel sier en småbarnsmor blant annet: «Vi betaler for å få rent vann. For oss med små barn er dette et styr uten like.».

Leserinnlegg fra «skuffet småbarnsmor» i Adresseavisen 02.02.1996:

Skandaløst av Klæbu kommune

«Flere uker av sommeren er vannkvaliteten under det nivå som det er forventet at vannet skal ha. Man må koke vannet til matlaging og bading av småbarn er helt utelukket, klesvasken blir ødelagt, drikkevannet må kjøpes osv. ... Utgiftene til alt som har med vann i den daglige husholdning å gjøre, øker betraktelig. Og ikke nok med det, avgiftene til teknisk etat har nok en gang økt! ... Gjør noe med det!»

Overskrift i leserinnlegg fra «Dum klæbygg» i Adresseavisen 17.10.1997:

Betaler full pris for vann man blir syk av!

Trønderbladet 14.11.1998:

– Vannet stinker

I artikkelen uttalte en beboer i Brøttemsåsen: «Vi blir sjuke av å drikke dette vannet, og det er med stort ubehag vi dusjer. Særlig ille er det i årstider da overflatevann renner ned i Selbusjøen».

Kommentar om valg av kilde:

Kåre Haugen:
«Da jeg forlot politikken høsten 1995, så hadde vi stort sett landet på Fremo som vannkilde. Kvaliteten på vannet som ble tatt opp fra sandbanken ovenfor Svean bru, var svært varierende. Det var for nær elva. Det ble påvirket av kvaliteten i elva. Svakheten med Selbusjøen er den enormt store gjennomstrømningen. En må veldig dypt for å få tak i vann som har stått i ro ei tid. Brøttemsåsen boligfelt hadde vann fra Selbusjøen, men inntaket var ikke dypt nok. Derfor klaget de også på vannet.»

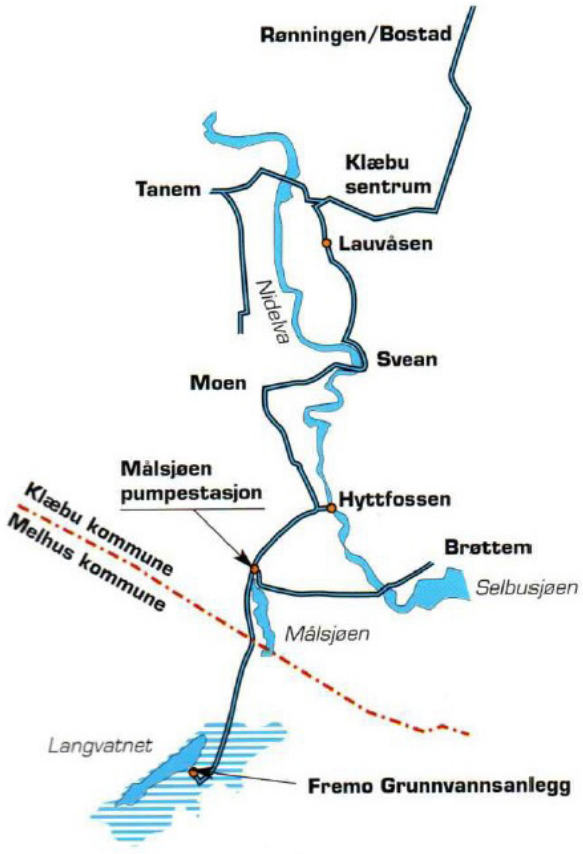

Kart fra vannverkets brosjyre

Sjøen OL – skirenn med tradisjoner

Tekst og foto: Haldor Buan Grendstad

Kanskje inspirert av oldtidens idrettsleker, med røtter fra Olympia i landskapet Elis på Peloponnes i Hellas, møttes i 1963 en del av sjøbyggene for første gang til fredelig kappestrid på ski i det første Sjøen OL.

Dette gikk av stabelen i Solhaugen, med Helga og Henrik Løvø som vertskap. Antagelig var ikke inspirasjonen bare fra oldtidens Hellas, hvor de konkurrerte nakne, noe som kanskje ville blitt litt hustrig en vinterdag i Solhaugen. Det var nok heller norske skihelter med suksess rundt om i verden som var inspirasjonen. At Sjøen OL skulle bli en «evigvarende» tradisjon, var kanskje ikke i tankene til pionerene i Solhaugen, men slik ble det. Etter starten i 1963 har arrangementet gått av stabelen hvert år, med unntak av ett eller to år.

I starten ble det skifta arrangørsted hvert år, og rennet gikk av stabelen rundt omkring på gårdene i Sjøbygda, inntil Sjøen skole ble fast plass for arrangementet en gang på 1970-tallet. I 1979 ble også Sjøbygda velforening stifta, og de tok over ansvaret for arrangementet. Og siden den gangen har velforeninga skjøttet jobben på fremragende vis og fått med atleter fra hele grenda, og delvis også tilgrensende områder.

Som nevnt var starten i Solhaugen, og deretter rundt omkring i grenda. Det har vært skistadioner hos Kristine og Odd Eggen på Teigtrøa, hos Marta og Odd Buan på Grendstad, hos Margot og Johan Berg på Bergsli, hos Åse og Frits Berg på Einmo, hos Edel og Ola Dragsten på Åsheim, hos Brit, Gerhard, Ole og Ragna Svebakken i Svebakken, hos Dagny og Reidar Fosshode på Brøttemsmoen og hos Sigrid og Kåre Moen på Grendstadmoen (Nyheim). Her var det også butikk fram til 1975, og i tidlige år foregikk påmelding til skirennet her.

Snøforholda har vært noe vekslende, men til forskjell fra mer kontinentale arrangører har vi ikke satt i sving snøkanoner eller lastebiler for å skaffe snø. Vi har flytta rennet til mer snøsikre områder. I minst ett år ble den mest sportslige delen av arrangementet flytta til sørsida av Selbusjøen, til Moan, hvor det var nok snø til å få til flotte, eller i hvert fall bra nok løyper. Den sportslige delen av arrangementet har hele tida vært nokså lik, med «vanlig» langrenn for aldersbestemte klasser opp til omtrent konfirmasjonsalderen, eller en gang i ungdomstida. I denne delen av arrangementet er det vanlig tidtaking og raus premiering til atletene. Det finnes nok mange pokaler og sølvskjeer spredd utover på hedersplasser rundt om i de ikke fullt tusen hjem i Sjøbygda etter dette. Og kanskje til og med bortgjemt innerst i skuffer og skap.

Men det var ikke bare den oppvoksende slekt som kanskje snørte sin sekk, og i hvert fall spente sine ski når det lyste så fagert i heien og det olympiske løypenettet. Det var selvsagt også skirenn for de voksne, og da, i hvert fall i starten, med tidtaking og såkalt idealtid. Som særdeles ung i starten på 70-tallet og observatør til de voksnes bravader på ski, kunne en kanskje lure litt på hvor voksne de egentlig var, men artig var det, både for deltakere og tilskuere. Den fastsatte idealtida var gjerne satt atskillig raust, slik at deltakerne fikk tid til ymse og ganske mange sprell på turen rundt i løypa. Og som unge tilskuere så vi gjerne fram til å nå en sånn alder at vi fikk lov til å delta på dette, vi også.

Ikke bare de yngre ble premiert, men også de noe mer tilårskomne. Premieutdelinga for de yngste klassene foregikk omtrent rett etter at siste deltaker passerte målstreken, og turen opp på seierspallen var sikkert langt på veg dagens høydepunkt, og særlig for dem som var så heldige å havne øverst. Fram til 1973 var seierspallen måket ut i en passende snøhaug, men fra 1974, da Johan Berg bygde en i tre, har denne vært med oss på arrangementet fram til nå. I de åra arrangementet gikk på rundgang hos oppsitterne, var premieutdelinga for «voksenklassen» på kvelden, undervegs i OL-festen som fant sted på samme arena som skirennet. Etter hvert som befolkninga i grenda økte, ble snart heimene for små til å huse OL-festen, og i hvert fall ett år ble festen avholdt på Gjenvollhytta. Dette var en del år etter at arrangementet på dagen var flytta til Sjøen skole, og OL-festen ble ikke flytta dit før velforeninga fikk kjøpe skolen fra Norsk Luthersk Misjonssamband. Misjonssambandets formålsparagraf passa nok ikke helt med sjøbyggenes festkultur.

Og ikke har vi bare egen seierspall. Egen separatorkopp for OL-ild har vi også, og også denne kom fra Johan Berg, som seierspallen. Ilden vår kommer nok ikke fra Morgedal, men har gjerne kommet til gårds båret av en løpende atlet og overrakt den som tenner ilden. I mange år har det vært tradisjon å ha ordføreren til å tenne ilden, men ikke etter at vi ble en del av Trondheim. Men hvem vet hva framtida bringer… ? Uansett hva denne litt mystiske framtida vil bringe, ser vi sjøbyggene for oss ennå mange år med sportslige bravader fine lørdager på mars, på det stedet i verden hvor det sannsynligvis er arrangert flest OL, til glede for både aktører, tilskuere og alle sjøbygger både i Sjøbygda og ellers rundt i verden.

Fjæremsfossen kraftverk

Av Astrid Grendstad

**Fjæremsfossen ligger i Nidelva 6,5 km nedenfor Svean kraftverk.
Fra Fjæremsfossen er det 6,2 kilometer til kraftverkene i Leirfossene.**

Dronebilde av Fjæremsfossen i september 2024. Foto av Statkraft, som også eier originalfoto.

På slutten av 1800-tallet forelå det planer om å utnytte fossekraften i Fjæremsfossen (Norsk tidsskrift for håndverk og industri, 1898). Krafta skulle benyttes til industri ved Gaulosen. Agent Sigurd Feiring hadde kjøpt fosserettigheter fra Braas dødsbo for 50 000 kroner (deler av fossen).

Den 20. april 1915 ble Fjæremsfossen kommunale kraftverk stiftet (navnet endres siden til Fjæremsfossen kommunale kraftselskap, heretter forkortet FKK). De første fotoene som er tatt av fossen, er datert 7. januar samme år, noe som må bety at dette hadde det blitt arbeidet med en tid før kraftverket ble stiftet (se bilde side 28).

Selskapets hovedformål var å sikre innbyggerne i de tre kommunene, Klæbu, Tiller og Strinda tilstrekkelig kraft i årene framover. Det skulle imidlertid ta mange år før selve utbygginga kom i gang. Den første tida kjøpte selskapet kraft fra Trondheim Elektrisitetsverk og solgte den videre til kundene i sine kommuner. Forbruket av og behovet for kraft økte sterkt i disse årene. Fra 1925 til 1943 steg etterspørselen fra 2000 til 8000 kW i de tre kommunene.

De som het Vannbyggerne ved NTH (Norges Tekniske Høgskole), fikk i 1926 i oppgave å tegne kraftverket i Fjæremsfossen, og gjennom 1920- og 1930-årene ble planene for utbyggingen av kraftverket utarbeidet. Krigen, samt den sterkt økende etterspørselen etter kraft, førte imidlertid til at planene måtte revideres. I 1944 forelå en ferdig revidert plan som var klar til å bli satt ut i livet. I 1946 ble det av-

Bilde av fossen datert 7. januar 1915, og husene på Fjærem gård er synlige øverst. Foto av Statkraft, som også eier originalfoto.

holdt skjønn på gården Fjærem i forbindelse med kjøp av 10-12 dekar jord på østsiden av elva, et areal som var viktig i forbindelse med anleggsvirksomheten (Nidaros 8.10. 1946). Dette tyder på at arbeidet var i ferd med å komme i gang i henhold til planene.

Å få levert deler og maskiner viste seg i november 1945 å kunne ta tid. Selv om man bestilte direkte fra utlandet, ville man måtte beregne at ikke alt var på plass før etter to og et halvt år, eller kanskje også så sent som 1951 (Nidaros 29.11. 1946).

I tillegg til disse forholdene, nedsatte Stortinget høsten 1946 ei Elektrisitetsnemnd som skulle legge fram et forslag til strategi for utbygging av elektrisk kraft i hele landet. Året etter ble nemnda sitt forslag lagt fram for Stortinget. Stortingsvedtaket slo fast at Aura kraftverk skulle ha førsteprioritet i vår landsdel, også når det gjaldt finansiering. Dette vedtaket gjorde altså sitt til at utbygginga av Fjæremsfossen ble ytterligere forsinket. Det var ikke mangel på arbeidskraft som var problemet, da anleggsarbeidet ved Svean kraftverk var i en avviklingsfase. Mange av de ansatte derfra flyttet etter hvert over til Fjæremsfossen, noe som bekreftes gjennom protokollene og medlemsoversiktene til Svean Arbeidsmannsforening (Se årsskrift for 2023). Det var knapphet på deler, maskiner, annet utstyr og økonomiske ressurser som var bakgrunnen for at Elektrisitetsnemnda foreslo å prioritere mellom ulike anlegg.

Overstyret i FKK valgte et utbyggingsalternativ som tilsa at selve kraftverket skulle ligge inne i berget, mens apparat- og transformatoranlegg ble liggende i dagen. Det skulle bygges en 60 000 kW kraftledning fra Fjæremsfossen til Moholt transformator- og fordelingsanlegg (referanse til enhet er fra Nidaros 21.12.1946, og samme enhet benyttes ikke i 2024). Kostnadene ble beregna til 8 750 000 kroner, og ansvar og eiendomsrett skulle fordeles med 70 % til Strinda, 11 % til Klæbu, 10 % til Byneset og 9 % til Tiller. (Nidaros 21.12.1946)

Til tross for lange perioder med innskrenket virksomhet i Fjæremsfossen, klarte arbeiderne å få

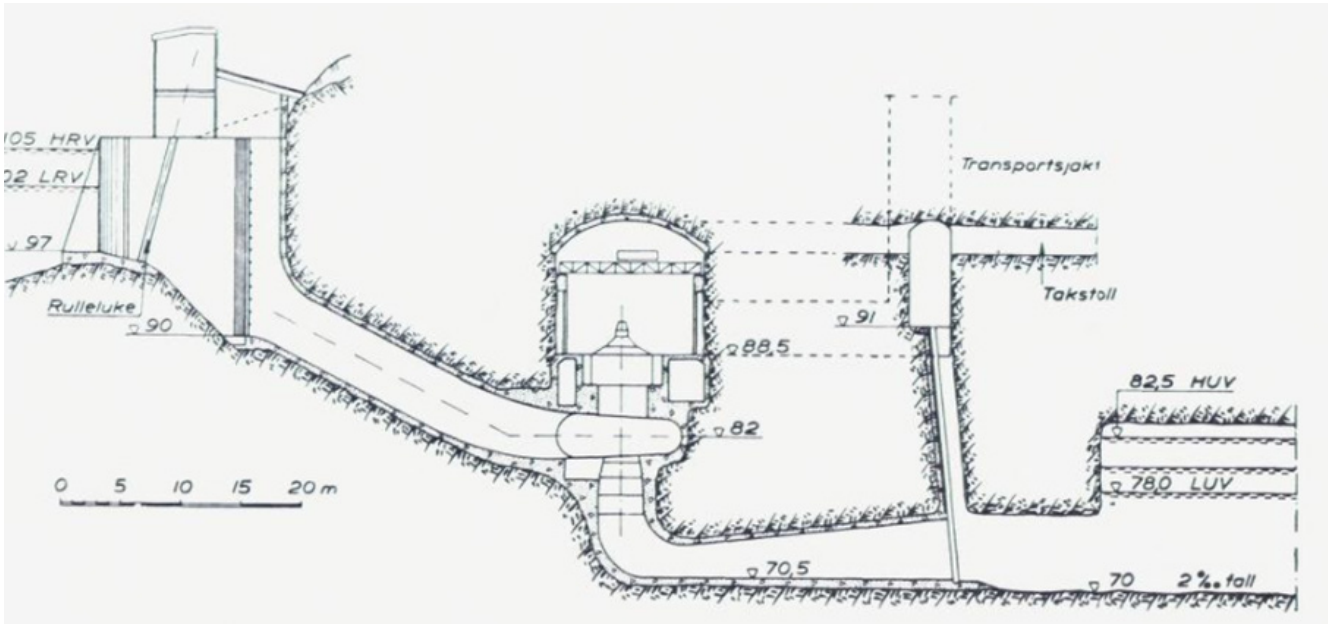

Lengdeprofil av Fjæremsfossen, med inntaksdammen til venstre og maskinhallen til høyre. Faksimile fra Kraftverk i Norge, utgitt i 1953.

en 120 meter lang tunnel ferdig i 1947. Den hadde et tverrsnitt på 19 kvadratmeter. Hele hvelvet i maskinhallen ble ferdig sprengt ut etter at tunnelen var ferdig, et arbeid som tok lang tid på grunn av utbyggingen av Aura-kraftverkene på Sunndalsøra. En del av avløpstunnelen var tredje trinnet av anleggsarbeidet i berget. Arbeidet ved inntaket ble tatt etterpå. Så ble det stillstans. Sommeren 1953 kom utbygginga i gang igjen, og 100 nye arbeidere ble ansatt. Da hadde FKK tilstrekkelig med økonomi og garantier for å ferdigstille utbygginga. Etter planene skulle kraftverket være ferdig i 1956.

I januar 1954 begynte de å støype i maskinhallhvelvet og festene til luken til omløpstunnelen. Dette var et omfattende arbeid som krevde mange ansatte. Da arbeidet 65 ansatte med dette, og de hadde fått nye moderne maskiner å hjelpe seg med, som lastemaskiner og betongkanon (Adressa 19.01.1954).

Inntaksdammen:

Inntaksdammen til FKK er bygd som en ren lukedam og har fem rulleluker, 8 x 5 meter store. Disse lukene skal kunne håndtere en flom ned til høyeste vannstand på kote 105 m.o.h. Dammen har en bunnluke og et bjelkesettløp for fløting av tømmer. En omløpstunnel er bygd på høyre side av elva. Inntakene er dimensjonert for full vannbelastning ned til kote 102. Hvert inntak er utstyrt med en grovvaregrind og to rulleluker. Lukene heves/senkes gjennom et hydraulisk system. Bak disse ligger en finvaregrind. Lukene utløses fra kontrollrommet.

Sprengingsarbeid:

Våren 1954 erfarte gårdbruker Karl Krokum at sprengingene i berget i forbindelse med arbeidet ved Fjæremsfossen hadde laget setninger i muren på våningshuset. I tillegg hadde sprengingene flyttet huset av grunnmuren ett sted. Dette hadde Krokum tatt opp med FKK, og bedt om erstatning for (Arbeider-Avisa 9.06.1954). FKK hadde ikke svart på Krokums henvendelse, da de mente dette var merkelig da huset lå omkring 1000 meter unna der det ble sprengt. Krokum på sin side mente at dette hadde sin årsak i bergets beskaffenhet.

Ole Krokum som da var 11 år gammel, husker sprengingene godt. Det klirret godt i kopper og kar som var i skap. Noe erstatning mottok Krokum aldri av selskapet eller kommunen.

18. mai 1955 gikk det et ras i det området som skulle bli maskinhall. Det ble store forsinkelser i oppstarten av kraftanlegget på grunn av dette raset. Planen var jo at Fjæremsfossen skulle være i full drift fra 1. oktober 1956, men raset førte til fire måneders forsinkelse.

Forsinkelsene forverra den opplevde kraftkrisen. Allerede fra 1952 skrives det i avisene om strømutkoblinger og mangel på kraft til industrien, som Lilleby smelteverk og Ranheim papirfabrikk. I 1955 løste de krisen med utkobling av noen kraftlinjer og omdirigering av strøm fra Aura slik at industrien i Ila og Lilleby skulle få tilstrekkelig tilførsel. Likevel ble det strømutkobling til privatkunder fra kraftverket i Fjæremsfossen. (Nidaros 08.07.1952 og 26.04.1955)

Hengbrua:

Bygging av hengbrua som gikk over d fra vestsiden av elva og over til østsiden. Hengbrua var alle foreldres mareritt. Ungene i området på begge sidene av elva, ble jo tiltrukket av wirene som var spent over elva og hengbrua. Søstrene Tanemsmo gikk en søndag uten tillatelse til Fjæremsfossen, og Ingeborg gikk over hengbrua, mens Brit Sølvi stod igjen. Ole Krokum har fortalt hvor spennende wirene over elva var, men at det var forbudt å leke der. Foto ved Statkraft, som også eier originalfoto.

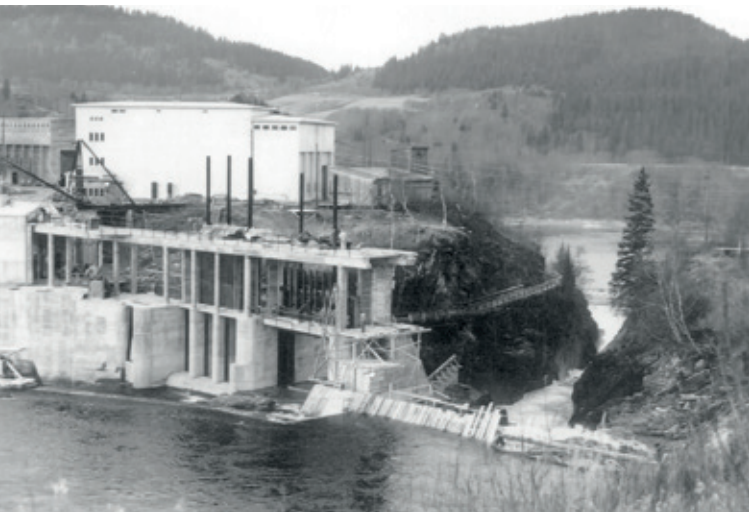

Kraftverket under bygging. Fjæremsfossen sett mot nordvest, og deler av Nideng i bakgrunnen. Foto og eier av originalfoto er Statkraft.

Våren 1956 ble store turbindeler fraktet fra Trondheim til Fjæremsfossen, og i den forbindelse ble riksvei 50 stengt (Nidaros 14.3. 1956). Å frakte de 4 meter brede turbindelene og andre maskindeler til Fjæremsfossen, bød på utfordringer da det var mye snø og høye brøytekanter. Transporten foregikk om natta. En fordel med dette var da at grusvegene var frosset.

I 1957 kunne FKK settes i drift. Kostnadene ved å bygge ut de 16 000 kW var 17,5 millioner kroner. I tillegg var fylkets stamlinjenett beregnet å koste 3 millioner kroner.

Mens arbeidet foregikk for fullt, var det to svært sentrale forhold som måtte avklares av hensyn til den mengden kraft som Fjæremsfossen kraftstasjon skulle kunne frambringe: eierskap til Nordsetfossen og oppdemming av Nidelva mellom Fjæremsfossen og Svean.

Hvem eide Nordsetfossen?

Thomas Angells stiftelse hevdet at de hadde enerett til fossekrafta (Nidaros 10.01.1952). På den andre siden hevdet Trondheim Elektrisitetsverk å ha rettigheter til halve fossen. Stiftelsen hadde før 1952 eid Nordsetgårdene og mente at det var naturlig at fosserettighetene tilhørte dem. De gamle dokumentene bekreftet dette forholdet.

I slutten av februar 1952 aksepterte Thomas Angells stiftelser salg av sine rettigheter i Nordsetfossen til FKK (Nidaros 20.02.1952) .

Fallet i Nordsetfossen var beregnet å bli utnyttet i kraftproduksjonen ved å senke undervannet i Fjæremsfossen til kote 78 (Nidaros 26.07.1952). Dette ville utgjøre 3000 kW mer i kraft. Ennå i februar 1954 visste de ikke om FKK fikk utnytte fallet i Nordsetfossen fullt ut. Men i august samme år søkte FKK om ekspropriasjon av den andre halvparten av fossen (Adresseavisen 4.8. 1954), noe som Tiller herredsstyre vedtok å bifalle. Dermed var en viktig forutsetning for økt kraftproduksjon for kraftselskapet i havn.

Oppdemming av Nidelva mellom Fjæremsfossen og Svean

I 1953 behandlet herredsstyrene i de berørte kommunene i Neadalen en tillatelse til oppdemming av Nidelva mellom Fjæremsfossen og Svean (Arbeider-Avisa 12.08.1953). Vannet i Nidelva som da ble demmet opp, ble å regne som en vannreserve for produksjonen av kraft i Fjæremsfossen. Ikke alle grunneiere var like glade for dette og krevde årlig erstatning for hver centimeter fall. Det var mange

Trekking av ny strømkabel, legg merke til alle som deltar. Foto av Statkraft, som også eier originalfoto.

berørte grunneiere oppover elva, fra Bjarne Storrø og Karl Krokum på østsiden og Sivert og Anders Tanem på vestsiden, til Arild Huitfeldt og Ivar Eidstu oppi elva ved Svean. I tillegg var Klæbu kommune bekymret for bygdeveien til Osen, og fylkeskommunen for brua over elva.

Et skjønn om erstatning til de 23 grunneierne ble avholdt i oktober 1953. Fallet på strekningen er 3,35 meter, og det lave fallet medfører i perioder vanskeligheter for Svean kraftverk. Dette fører til at vannet blir vanskelig å bli kvitt etter at det har passert turbinene. Grunneiernes fullmektig orienterte om de ulike lover og bestemmelser som påvirket skjønnet, og la spesielt vekt på de ulike konsekvenser og skader en slik oppdemming ville føre med seg.

Fallrettighetene hadde en høy verdi siden de lå så nært byen Trondheim. Erstatninga ble satt til 47,- kr per. naturhestekraft (se tekstboks). Etter beregningene ville fallhøyden gi 3350 kW strøm. Skjønnet bestemte at erstatningene skulle utbetales årlig. Enkelte grunneiere ønsket å få erstatningen i form av elektrisk kraft. De mente det var et rimelig krav og viste til at det var gjennomført andre steder i landet. Skjønnet ville imidlertid ikke imøtekomme dette kravet. (Adressa 2.11.1953). Klæbu kommune ble imidlertid tilkjent kr 11 000 i engangserstatning for Osbrua. I forbindelse med skjønnet ble det dessuten poengtert at kraftselskapet i henhold til konsesjonen var forpliktet til å sette ut yngel i Nidelva på denne strekningen hvert år.

Resultatet av dette skjønnet var altså at FKK kunne øke sin kraftproduksjon med over 3000 kW. Vannet i Nidelva på denne strekningen fungerer da som et vannreservoar for Fjæremsfossen kraftstasjon.

Naturhestekraft:

Naturhestekraft/naturhestekrefter brukes i energilovgivningen som mål på effekt av vannkraftverk.

Etter vassdragsreguleringsloven kreves konsesjon for reguleringer som øker vannkraften med minst 500 nat. hk. (et enkelt eller flere vannfall som utnyttes under ett) eller med minst 3000 nat.hk. (hele vassdraget). Reguleringer over 20 000 nat.hk. skal forelegges Stortinget (Wikipedia).

Ulykker under arbeidet med kraftverket

Den 25. mars i 1956 skjedde en ulykke som kunne ha kostet tre arbeidere livet. De krevende føreforholdene under frakting av det tunge utstyret, gjorde at det gikk galt de siste to meterne. Den 17 tonn tunge generatoren skled på veien, og de tre arbeiderne ble fanget mellom denne og en wire. Verst gikk det ut over oppsynsmann Indseth, som fikk brudd i bekkenbeinet og havnet på Sentralsykehuset. Ingeniør Langås fikk et ankelbrudd, og montør Sivertsen fikk noen kjøttsår. Indseth måtte beregne flere uker på sykehus og uker med opptrening etterpå (Nidaros 26.03.1956).

Fra bygginga av kraftanlegget. Lastebilen, en mørke blå Volvo, var eid av Ramlo. Bildet eid av Statskraft.

Den 17. juni i 1955 skrev Nidaros om en ulykke som inntraff den 18. mai dette året. Da raste en vegg i maskinhallen ut, og Asbjørn Tanem forteller at arbeiderne hadde jobba inn denne dagen slik at det ikke var noen der da raset gikk. Hadde folk vært på arbeid som på en vanlig arbeidsdag, kunne det gått mange liv i dette raset, mener Tanem. Direktør Leif Stuedahl uttalte til avisa at slike ulykker ikke var uvanlige.

Den 2. september 1960 skjedde en dødsulykke da anleggsarbeider John Storsve skulle ro over Nidelva fra Nordset til Grøtte. Han arbeidet med kanaliseringsarbeid i elva da ulykken inntraff. John Storsve arbeidet med å feste dynamitt til demningen i Nordsetfossen, da båten han satt i, ble tatt av elva. Det lyktes ikke å redde han fra vannmassene. Storsve etterlot seg enke og barn, en familie som mistet sin inntekt. FKK bevilget en billighetserstatning på 15 000 kroner til de etterlatte (Adressa 29.10.1960).

Etter drukningsulykken til Storsve inntraff en hendelse der en båt med anleggsarbeidere som arbeidet med demningen, ble tatt av strømmen. I båten satt blant annet Simon Tanemsmo. De var heldige i og med at båten kilte seg fast mellom noen steiner i fossen, forteller Halvor Fosseide. De som satt

i båten, fikk tak i ett av tauene som hang over fossen, og slik holdt de seg fast i flere timer til de ble reddet fra en ellers sikker drukningsdød i elva. Ulykken der Storsve døde, påvirket alle som bodde rundt omkring Tanem. I avisene finnes kun en liten notis om ulykken. Det skulle ikke fortelles utad at det var farlig å arbeide med kraftverksutbygginger. Simon fortalte ikke om ulykken før omtrent et halvt år etterpå, fordi familien og samfunnet var så preget.

Utfordringer med strømnett og anleggsveger

Kraftmangelen var et gjennomgående problem på 40- og 50-tallet. Bøndenes utfordringer våren 1946 var en stor del av bakgrunnen for Strinda formannskap sin forespørsel om overføringskabler mellom Espås og Gjervan og mellom Kvål og Engelsås. Leinstrand herredstyre hadde samme år til behandling en mulig overføringslinje til Byneset for å bøte på kraftmangelen i landbruket. Her dreide det seg om 40 til 50 gårdsbruk som kunne få elektrisitet så raskt det kunne skaffes materialer.

Nidaros skriver i 1952 om mangelen på gatebelysning i store deler av Strinda (Nidaros 05.01.1952). Strinda omfatta på denne tida områder som Elgeseter, Øya, Møllenberg osv., altså meget bynære områder, så ønsket om gatelys er forståelig.

Den økonomiske situasjonen i FKK var såpass anstrengt at de måtte få hjelp til å finansiere både trafostasjoner og overføringskabler. Dette gjaldt trafostasjonen på Nardo som Sør-Trøndelag fylkesverk finansierte (Nidaros 16.01.1952) og overføringslinjer til Tiller, Byneset og Strinda, kommuner som måtte vente lenge på tilstrekkelig strømtilførsel, fordi Kommunalbankens lån til Fjæremsfossen ikke var store nok.

Det var enkle redskaper de hadde å hjelpe seg med da de starta arbeidet med anleggsvegen fra Tanem til Fjæremsfossen i 1945/46. Asbjørn Tanem forteller om vegarbeid med trillebår og spade, hest og bekkvogn. Da overstyret ved FKK foretok en befaring av denne vegen i 1952, ble det konkludert med at den var for svak til å tåle vekten av de store delene til turbiner, transformatorer og aggregater (Nidaros 08.03.1952). Overstyret vedtok derfor å installere tre mindre aggregater i stedet for de to større som var med i den opprinnelige planlegginga.

En spesiell historie

Amerikanske turister om bord i et cruiseskip skulle få se Nedre Leirfoss som foss, noe som betød at 65 millioner kubikkliter vann i sekundet skulle slippes gjennom uten å gjøre nytte for seg i kraftproduksjonen. Dette var nøye planlagt og koordinert, for en tilstrekkelig vannmengde måtte passere en åpen demning på Hyttfossen, og hindrene i Fjæremsfossen og Øvre Leirfoss måtte være borte slik at vannet kunne passere. Vannet rant ut forgjeves i de to planlagte timene. Skipet «Caronia» lå og ulte i tåke i Frohavet og hadde blitt forsinket. Turistene spilte i kasinoet og ante ikke hva de gikk glipp av (Nidaros 8.8. 1956). Historien hadde avisa hentet fra E-verkets husavis «Watt'n».

Klæbu kommune og Fjæremsfossen

Våren 1957 rettet kommunestyret sterk kritikk til FKK for mangel på informasjon, og på bakgrunn av ryktene som gikk om bygginga. Representant Ulstad ba om ordet, og saken ble slik omtalt av Adressa 27. mars 1957;

Representanten Ulstad, som kunne fortelle at det ennå ikke er bestemt hvor dammen skulle ligge, er i alle fall på villspor. Ingeniør Langaas kunne i går over telefon fortelle at dammen faktisk er under bygging, noe som også Adresseavisens medarbeider selv kan bekrefte etter et besøk på anlegget i forrige uke. Hva angår ryktene om at arbeiderne sover på nattskiftet, ønsket ikke ingeniør Langaas å uttale seg om, men sier at stemningen var noe amper i går. Arbeiderne har selv bebudet en imøtegåelse av de noe løst begrunnede anklagene i kommunestyret.

Ingeniør Langaas mente at de hadde nok med å håndtere forsinkelsene og ekstrautgiftene etter raset i 1955. For å unngå flere ras måtte de i tillegg bruke tid på å forsterke berget ved å montere betongsperrer.

Gjenbruk av byggematerialer fra kraftutbygginga

Knapphet og mangel på byggematerialer i årene under og etter andre verdenskrig førte til at ingenting måtte gå til spille. Arbeiderne ved FKK fikk kjøpe brukte byggematerialer for en rimelig penge, og de fikk også gode priser på sement. Byggematerialene ble benyttet til husbygging, og det står fortsatt hus i bygda med materialer derfra.

Da Simon Tanemsmo skulle bygge nytt bolighus på Kleiva under andre verdenskrig, fikk han kjøpe rimelige forskalingsmaterialer fra Fjæremsfossen, og i kjelleren var det lenge synlige forskalingslemmer. Han fikk også kjøpe rimelig sement hos selskapet, såkalt russersement. Denne hadde dårligere kvalitet

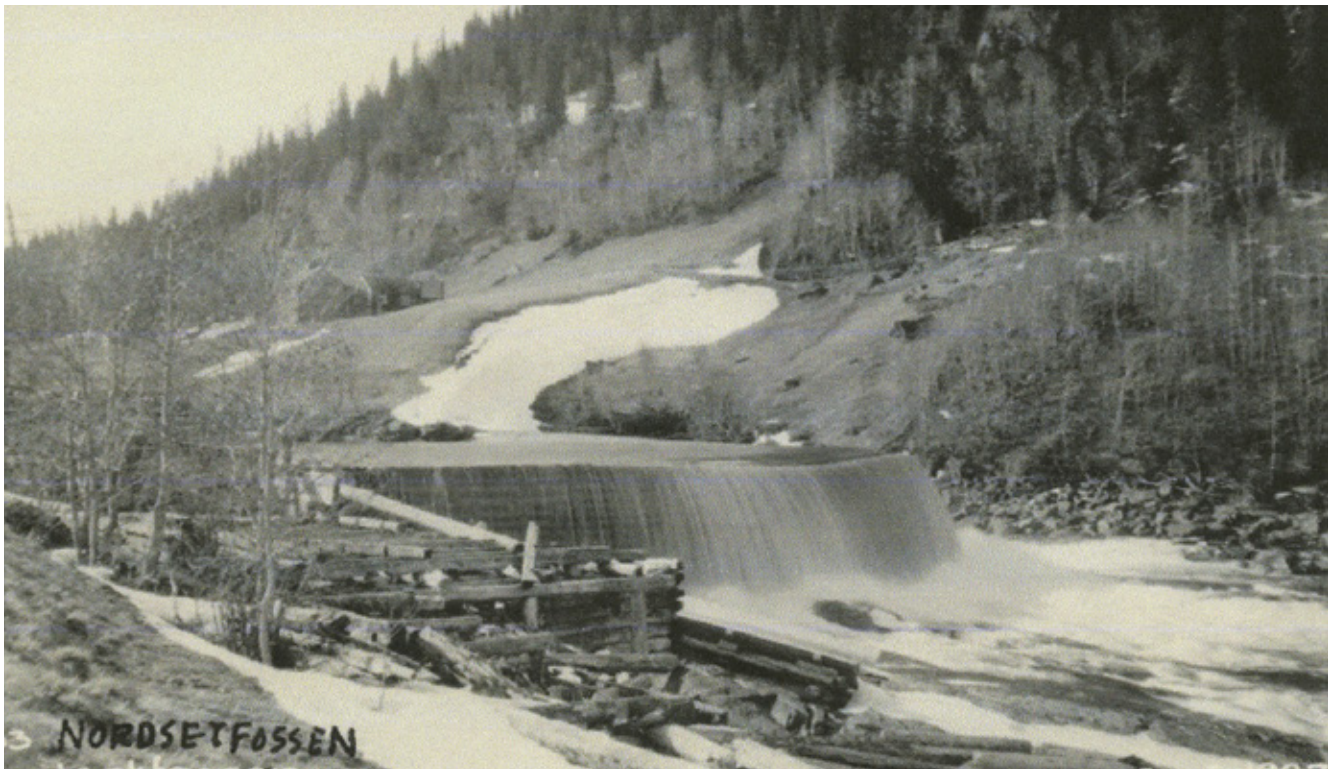

Dammen i Nordsetfossen, demningen måtte bort for å senke elveløpet. Det var her Storsve skulle feste dynamitt da han ble tatt av elva,

enn annen sement, noe som i 2024 er godt synlig på betongkonstruksjoner fra den tiden. F. eks. planlegges det nå en betydelig utbedring av demningen på Hyttfossen. Dette skyldes i stor grad den dårlige kvaliteten på sementen under andre verdenskrig.

Andre eksempler på slik gjenbruk er blant annet Odd Fosseides bolig på Haugamyra der taktroa er av materiale derfra. Videre har sementsekker blitt brukt som isolasjon i vegger og kjellertak i bolighus i bygda.

Etterord:

I 1963 vedtok Fjæremsfossens overstyre å slå seg sammen med Trondheim Elektrisitetsverk i forbindelse med sammenslåingen av kommuner fra 1. januar 1964. Saken ble fremmet for de ulike kommunestyrene som sluttet seg til kraftselskapets holdning.

Dette kommer redaksjonskomiteen nærmere tilbake til i årsskriftet for 2025. Der har vi som mål å redegjøre for den innvirkningen og betydningen som kraftutbyggingene har hatt og fortsatt har på Klæbu-samfunnet.

Etter pandemien (fra 2020) har besøk på diverse arkiv vært en utfordring, derfor er mye av denne artikkelen laget med bakgrunn i kilder som har vært tilgjengelige i Nasjonalbiblioteket. Noen få enkeltpersoner har også bidratt med informasjon.

Kilder:

Modell av Fjæremsfossen i elektroteknisk tidsskrift 1956, vol. 69.

Norsk tidsskrift for håndverk og industri. 1898. *Fjæremsfossen*. Organ for den norske fellesforening for håndverk og industri. Vol. 4, Nr. 1 – 53. (nr. 31, side 247).

Stuedahl, Leif, 1950: Fjæremsfossen kommunale kraftselskap. Teknisk ukeblad, vol. 97.

Thun, Terje, 1992: Kraftutbygging i Klæbu – perioden fra 1934. Årsskrift for Klæbu historielag 1992.

Takk til Asbjørn Tanem, Halvor Fosseide, Ole Krokum og Ingeborg Grendstad. Takk til Statkraft Nidelvkraftverkene for hjelp med foto.

Farefull ferd

Av Ivar Skei

Året var 1958, og jeg var 13 år, forteller Gerhard Svebakken:

Far hadde som oppgave å frakte proviant til Rypheim før rypejakta skulle starte i september. Arild Huitfeldt og jaktkameraten hans kom til oss på Svebakken med provianten i en spesiallaga kasse som vart lesset opp i markavogna. Men far hadde fått skikkelig vondt i ryggen, og nå var gode råd dyre.

Far mente jeg kunne klare jobben, jeg hadde jo vært med på en slik tur tidligere og visste litt om hva turen gikk ut på og hvilke utfordringer som ventet. Men det regna, og hadde regna i bøtter og spann dagene i forveien, så noen enkel oppgave var det ikke jeg skulle ta fatt på.

Dagens vei innover Brungmarka eksisterte ikke den gangen, så vi kjørte den gamle seterveien. Grønlia var flomstor, men det gikk greitt når jeg sto på vogna og kjørte motstrøms 30–40 meter. Arild Huitfeldt og jaktkameraten kom seg ikke over elva og tok veien til fots rundt Donøyvatnet. Vi avtalte å treffes igjen ved Tangvolla.

Kjørelag hos Huitfeldt i 1920. De fraktet mat og utstyr til jaktlag på Rypheim. Bak personene sees proviantkasser for mat. Fra venstre: Edvard Eggan (f. 1885–d.1970), NN, Eskild Høiås (f. 1883), Reidar K. Grendstad (f. 1900), Arnt Engum (f. 1896) og Amund Kongsli (fra Vinstra, Nord Fron, og født omkring 1855). Inventarnr. FTTF 77518. Fotograf er ukjent. Originalfoto eid av Edvin Andreas Grendstadbakk, men eies i dag av Sverresborg Folkemuseum.

Tangvolla gikk flomstor så det holdt. Far hadde innstendig bedt meg om å bruke wiren over elva – en wire som var festet til ei stor bjørk på hver side. Far hadde sagt det slik: «Bruk wiren og stå attom hjula». Jeg kjørte bort til wiren, tok et reip og festet det til vogna. Det gjaldt å sikre seg best mulig mot at strømmen skulle dra med seg vogna og hesten. Det var for mye vann til at jeg kunne stå på vogna, så jeg satte meg på hesten. Hesten så imidlertid mørkt på ferden gjennom vannmassene og var motvillig, men til slutt fikk jeg han på trua, og vi la i vei. Arild Huitfeldt og jaktkameraten gikk over elva på ei provisorisk bru av tømmerstokker.

Ettersom jeg sitter her og forteller denne historien i dag, så skjønner du at jeg kom over elva velberga – og gjennomvåt.

Videre innover mot Rypheim var det fryktelig bløtt. Vi kjørte imidlertid over rabbene og kom til slutt fram til målet. Både hest og kjørekar var klar for å få seg litt mat. Men jegerne hadde tydeligvis et eget rituale som skulle gjennomføres ved ankomsten. De tok fram ei lita lerke og to sølvbeger, slo en liten skvett i hvert beger og førte begeret fra venstre side mot høyre over brystet før de tømte det. Deretter tok de av seg ryggsekkene og gikk bak drengstua bort dit de gamle jakthundene fra tidligere år lå begravet, og sto der en stund. Det var slik at gamle jakthunder som ikke skulle leve lenger, ikke fikk bli med tilbake til bygda, men ble begravd ved jakthytta. Når disse ritualene var avsluttet, tok de av seg våpnene og låste seg inn i hytta.

Hjemturen senere på dagen foregikk på samme viset. Arild Huitfeldt og jaktkameraten ville være med tilbake til Tangvolla for å forsikre seg om at jeg og hesten kom oss over, men jeg syntes det var unødvendig og la i vei. Hesten hadde hjemlengsel, så jeg hadde mitt fulle hyre med å holde igjen. Men hjem kom vi utpå kvelden.

Far kom ut på gårdsplassen: «Gikk det bra, brukt du wiren»?

Butikker i Klæbu

Av Kari Lium

I Klæbu historielags kalender for 2007 fortelles det at Klæbus eldste butikk må være den som lå på Teigen, i den bygningen som i dag er stuggulåna på Klæbu bygdemuseum. Her skal det ha vært drevet handel fra 1753, men vareutvalg eller innehaver opplyses det ikke om.

Jordbrukssamfunn var prega av selvforsyning og naturalhushold. Man klarte seg stort sett sjøl av det som jord og husdyr ga. Det var arbeidsintensivt og sysselsatte mange mennesker på hvert gårdsbruk. I tillegg til egen produksjon, hjalp man hverandre gjennom å bytte varer og tjenester.

Dette forandra seg gjennom industrialisering og utvikling av lønnsarbeid. I Klæbu skjedde dette ved etableringa av Klæbu seminar, sagbruksvirksomhet ved Hyttfossen og kraftverksutbygging med anleggsarbeid både i Grendstad, Svean og Hyttfossen. Disse etableringene førte til bygging av boliger der det ikke var tilgang til jord og muligheter for produksjon av varer til eget forbruk. Folk ble ansatt med fast lønn eller akkordlønn, og det ble utvikla et pengehushold. Dermed var det skapt et marked med etterspørsel etter varer og med muligheter til å betale. Vi hadde med andre ord fått grunnlag for etablering av butikker.

Klæbu-butikkene var i lang tid typiske landhandler som hadde alle slags varer som det kunne være bruk for i dagliglivet. Vareutvalget var stort og kunne omfatte spiker, arbeidsklær, hestesko, støvler, kraftfor og manufaktur i tillegg til dagligvarer – i det heile tatt alt det bygda trengte. I forbindelse med høytider og årstider var det i tillegg vanlig å ta inn sesongvarer som juleduker, påskepynt og sommerklær for å nevne noe.

Butikkene kjøpte inn varer som mel og sukker i store sekker, og disse ble oppbevart i lager tilknytta butikken eller også i uthus. For det daglige salget av slike varer, hadde disken store skuffer som en form for «mellomlager». Herfra ble det veid opp den mengden kunden ville ha. Varer til butikkene kunne leveres med rutebussen eller ved at butikkeier sjøl kjørte til byen og henta det som var bestilt. Enkelte hadde avtale med sjåføren på melkebilen, han som kjørte bøndenes melkespann til meieriet. Han kunne enkelte ganger ta med varer på hjemturen.

«Å handle på bok» var en vanlig skikk i alle butikkene. Det gikk ut på at kunden fikk notert ned det som ble handla og prisen på varene, og så ble dette til vanlig gjort opp en gang i måneden når

Oscarda Lonmo i butikkdøra i Svean (Klæbu historielags fotosamling FTTF.77523)

kunden fikk utbetalt lønn. Det var ikke alltid at dette var mulig, og mange av butikkene har nok ettergitt slik skyld mer enn en gang. Butikken kunne på denne måten være reine sosialinstitusjonen, og det fortelles ei spesiell historie om en butikkeier som hadde store summer utestående hos en familie. Istedenfor å legge press på kunden, som butikkeier visste hadde store problemer, ble det tatt opp med sosialkontoret. Butikkeier stoppa ikke å gi ut varer, for dette var en familie med mange barn, og forsyningene trengtes virkelig. I all stillhet fikk butikkeier ordna en avtale med sosialkontoret, så butikken fikk det den skulle, og familien slapp å sulte.

1970-tallet innebar endringer både markedsmessig og kommunikasjonsmessig, og dette fikk konsekvenser for butikkdrifta i Klæbu. Mange av butikkene ble lagt ned omkrig 1974/75, for som en av butikkeierne sa: «Det gikk ikke an å leve av det som folk gløm te å kjøpe i byen.»

- Butikker på Hallset

Allerede på 1850-tallet ble det åpna butikk på Hallset-området. Pouline Walsøe dreiv en butikk som hadde adresse Skarpsno. Som datter til eieren av et handelshus i Trondheim, hadde hun kunnskap om og erfaring med handelsvirksomhet. Mange kan fremdeles

huske en blåmalt bygning som stod i svingen nord for dagens fjernvarmeanlegg. Det var her Pouline Walsøe en gang fikk løyve til å drive butikk, – og også brevhus. Begge deler må anses å løse utfordringer for seminaristene. Om de ikke hadde flust med penger å handle for, så kunne det være kjærkomment både å sende og motta brev. I 1881 fikk Gurine Haldorsdatter Nervik handelsbrev og bevilling for å drive landhandel, og hun overtok da etter Pouline Walsøe (Sivertsen 2001).

Fra seinere tid er butikken på Skarpsno nevnt i Per Ingmar Kosbergs bok «Omsorg i endring». I en bildetekst står følgende: «Skarpsno. Antatt byggeår 1908. (Ole Halseths butikk og bolig). Johan Husby kjøpte boligen i 1936, og pleiehjemmet/staten i 1950 … Huset ble revet i 1976.» Ut fra dette kan man anta at Pouline Walsøes butikk lå i en annen bygning, muligens på samme tomt, og at butikkdrift ikke varte ut over 1936.

Ole Halseth (1872–1933) åpna sin butikk på Skarpsno i 1899. Her ble det solgt alt fra dagligvarer til vindusglass og sålelær til sko. Områdets første lastebil var Ole Halseths, og med denne kjørte han sjøl til byen for å handle inn varer til butikken sin.

Nevøen Einar Holthe (1905–1978) ble ansatt i butikken på Skarpsno, og Halseth finansierte handelsskole for han. I denne tida måtte man ha handelsbrev for å kunne drive butikk. Ole Halseth dreiv butikken fram til sin død i 1933.

Ole Halseths bror, Jens, overdro 2,5 mål av sin eiendom på Strøket til Einar Holthe, og i 1931 starta han å bygge butikken her. (Kalender 2007, informant Birger Holthe)

Ove C Bugge (1822–1904) var lærer ved Klæbu seminar i en årrekke, og han hadde bygd ei lita stue på Trøbakken. Der ble det ene rommet brukt til posthus og en liten butikk. Poståpneriet, som ble åpna i 1854, omtales som Klæbus første (Klæbuboka, bind ll, s 250). Dattera, Albertine Sofie Bugge (1845–1929), overtok denne virksomheten etter sin far i 1891 (Dagsposten: Trønderen 4.4.1929, kalender 2007) og dreiv denne fram til hun gikk av med pensjon i 1921 (klabuhistorielag.no om «Tinestuggu»).

Ole Halseths landhandel til høyre, gården Nedre Halset i forgrunnen. Foto: fra Per Ingmar Kosberg: Omsorg i endring.

I Klæbu historielags kalender for 2007 nevnes en butikk som Ola Storvold (f. 1874) skal ha drevet i Håggådalen. Denne butikken skal ha eksistert mot slutten av 1800-tallet.

Det er altså fire lokaler der det ble drevet butikk på Hallset; Walsøes, Bugges, Storvolds og Halseths virksomheter. Om noen av disse fungerte parallelt, vites ikke, men etter at Einar Holthe åpna butikk på Strøket i 1934, var det ikke lenger butikkdrift på Hallsetplatået.

Kilder:
Edith Holthe Olsen, Astrid Grendstad
Dagsposten: Trønderen 4.4.1929
Per Ingmar Kosberg: Omsorg i endring, Klæbu historielag 2014
Birger Sivertsen: Klæbu seminar 2001
Klæbuboka bind ll
klabuhistorielag.no
Klæbu historielags kalender for 2007, Marit Klevens tekster

- Butikken oppi «Stuggu»

Om denne butikken kan vi sitere fra Klæbu historielags kalender for 2007:
«Kristen Andersen Eidstutrø, 1820 – 1892, drev butikk i sin bolig som til daglig gikk under navnet «Stuggu». Han var gift med Karen Jonsdatter Vollan (husmannsplass under Brøttem). «Stuggu» lå kloss inntil veien og var det siste huset før man ga seg i kast med Ståggåveien. Butikken må derfor ha blitt flittig benyttet av både sjøbygger og folk som skulle videre opp mot Selbu. Tilbudet av varer var nok bare det mest livsnødvendige, men gamle kommunestyreprotokoller forteller oss at i Kristens sortiment fantes noe som konkurrentene ikke førte; nemlig egenproduserte sterkvarer. Det siste må sikkert ha hatt negative konsekvenser for folk som passerte til og fra, for da handelsmannen i 1869 søkte «Det ærede Formandskab» om å få fortsette med denne «hjemmeindustrien», ble det blankt avvist.»

Kilder:
Klæbu historielags kalender, 2007, Marit Kleven

– Butikker på Hyttfossen

Den første butikken på Hyttfossen skal ha vært Beret Voldmos (1851–1936) (tidligere stavemåte: Vollmo). Ved arbeiderboligene på Hyttfossen hadde hun butikken sin i et stabbur. Her solgte hun matvarer som mel, salt, sukker og gryn og sikkert også andre nødvendige varer. Beret og familien flytta fra området ved arbeiderbrakkene og til Voldmo omkring 1890/91 (Årsskrift 1998). Voldmo ligger nært krysset der Brøttemsvegen møter vegen til Ler.

I 1898 ble en forretning registrert i navnet til Endre Pedersen Indergaard og Nils Voldmo, Berets ektefelle (1847-1923). Denne virksomheten varte imidlertid bare i omtrent ett år (Handelsregisteret 1899). Nils Voldmo var tilbake i butikkdrift fra omkring 1908 da det foreligger en søknad fra han om å få registrert landhandel på Voldmo på Hyttfossen (Handelsregisteret 1908). Om det har vært sammenhengende butikkvirksomhet for familien Voldmo i heile denne perioden, vites ikke.

Også selbyggen Bersvend Sivertsen skal ha drevet butikk på Hyttfossen, ifølge informasjon gitt i Klæbu historielags kalender for 2007. Han dreiv her fra 1900 til han utvandra til Amerika fem år seinere.

Det ser ut til å ha vært flere butikker som fungerte samtidig på Hyttfossen. Lorentz Larsen Østlyng (f.1849) starta sin butikk i 1878, og denne varte lenger enn Voldmos. Østlyng kom til Klæbu for å arbeide som tømmerfløter på Hyttefossen sagbruk. Sagbruksvirksomheten økte i omfang, og det ble ansatt flere arbeidere, noen også med familier. Behovet for dagligvarer økte tilsvarende, og Østlyng slutta da som tømmerfløter og åpna butikk sammen med kona Ane. Det var forholdsvis enkelt å få forsyninger til butikken, for sagbruket hadde frakt til Trondheim, og lasskjørerne kunne bringe med seg varer til butikken på tilbaketurene. Kundene kom både fra Sjøbygda og Dragsten, og de langveisfarende fikk gjerne en kopp kaffe før de tok på hjemveg (kalender 2007).

Bygningen der butikken var, sammen med lager og privatbolig, brant ned i 1922, og butikken ble da midlertidig flytta til Voldmo like ved. Lorentz Østlyng bygde opp nye hus på Hyttmyra og dreiv butikken sin der fram til 1927. I tillegg til dagligvarer, førte Østlyng jordbruksvarer som kraftfôr og kunstgjødsel.

På 1920-tallet var også butikken til Hans Storrø (1877-1972) i drift. Storrø kunne starte butikk for penger han hadde tjent under opphold i Amerika. Varer fikk han fra Heimdal, og i den første tida henta

Berit Lien Vollmo og Nils Olsen Vollmo, 1916. Foto: Fotograf Skjevlo, Trondheim. FTTF 69814, Sverresborg Folkemuseum

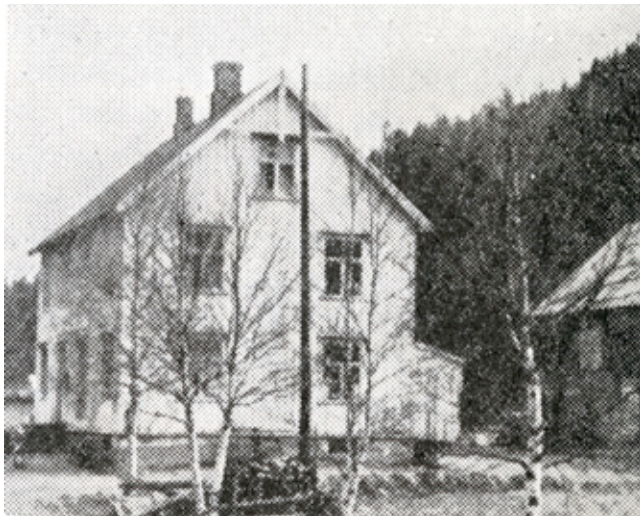

Østlyngs bygning på Hyttmyren ca. 1955 Foto: Norges bebyggelse, A/S Norsk Faglitteratur, Oslo 1956

han sjøl varene med hesten «Brunen». Seinere skaffa han seg en liten lastebil som ble brukt til formålet (kalender 2007). Hans Storrø og kona, Marie Reitan Storrø (1881–1959), dreiv butikken sin i Øverleet (Muntlig meddelt, Ole Petter Østlyng). Da de la ned, ble varelageret solgt til Samvirkelaget (Muntlig meddelt, Edvin Grendstadbakk).

Tre av de som eide landhandler i Klæbu tidlig på 1900-tallet, gikk i 1923 sammen og danna Heimdal Aktiebakeri. Ole Halseth, Ole L. Østlyng og Gunnerieus Eidstu hadde fått med seg baker Konrad Eriksen på Heimdal for å få produsert bakerivarer for salg i butikkene i Klæbu og noen bakeriutsalg i andre kommuner.

Det var i Lorentz Østlyngs bygg på Hyttmyra at Klæbus første samvirkelag holdt til. Samvirkelaga i Klæbu vil bli omtalt i seinere utgave av årsskriftet.

Kilder:
Årsskrift 1998: *Minner om mine besteforeldre Nils og Beret Voldmo,* av Astrid Lysgård
Norges bebyggelse, A/S Norsk faglitteratur, G.Reinert, Oslo 1956
Lokalhistoriewiki.no/Arbeiderboligene ved Hyttfossen sag
Edvin Grendstadbakk, Astrid Grendstad
Ole Petter Østlyng
Klæbu historielags kalender for 2007

– Butikker på Tanem

Gunerieus Eidstu (1863–1947) fikk festeavtale og starta landhandel på Tanemsflata i 1900. Tomta var utskilt fra Tanem nedre. Eidstu dreiv butikken sammen med kona Ane (Anne) (1871–1946) og sønnen Lars, som overtok i 1929. Han stod for butikkdrifta fram til 1948. Seinere eiere var Karl Arne Tømmervold (1903–1984) fra 1948, Agnar Kjesbu (1920–1985) fra 1953 og Egil Kokaas (1926–2014) fra 1967.

Butikken på Tanem. Klæbu historielags fotosamling, KHF.0088. Fotograf: Bjørn Østråt

Butikken hadde et oppsving under anleggsarbeidet i Fjæremsfossen. I anleggsbrakkene der ble det servert mat hver dag, og det meste av nødvendige varer ble handla lokalt. Omsetninga på denne tida var såpass stor at butikken hadde opp til fire ansatte, og det ble investert i både kjøledisk og pengeskap. Men da anleggsarbeidet var slutt sommeren 1964, gikk omsetninga merkbart ned, antall ansatte ble sterkt redusert og Agnar Kjesbu sto igjen aleine for butikkdrifta. (Muntlig meddelt, Ingeborg Grendstad)

I alle år var dette en landhandel med bredt utvalg av varer som beboere i nærheten hadde bruk for i dagliglivet. Tidligere hadde man et uthus tilknytta butikken, og der oppbevarte butikkeier blant annet sirup i tønner og olje på fat. Egil Kokaas avviklet drifta i 1976.

I løpet av de siste åra av anleggstida i Fjæremsfossen, ble det forsøkt etablert et samvirkelag på Tanemsflata. Dette skulle fungere som en filial under Heimdal Samvirkelag, men det varte bare i kort tid. Da Arne Tømmervold (1929–2012) bygde seg hus nær krysset på Tanem, innredet han butikk her til erstatning for samvirkelaget. Han solgte matvarer og garn og sysaker blant annet, og på trappa var det en kiosk. Etter kort tids drift ble butikken avsluttet, da kundegrunnlaget ikke var stort nok. (Muntlig meddelt, Alf Steinar Tømmervold)

Kilder:
Klæbuboka
Asbjørn Tanem
Ingeborg Grendstad
Alf Steinar Tømmervold

- Butikken i Svean

Av Ingrid Flaa Dahl og Kari Lium

Da Ole Leonard Lonmo (1878–1958) åpna butikken i Svean, hadde han solid utdanning og erfaring med handelsvirksomhet. Han hadde vært bestyrer i Melhus Samvirkende handelsselskap i nær ni år før han i 1920 kjøpte handelsstedet Bjørkheim på Bjørkmyr. Her dreiv han butikken sammen med sin kone Oscarda Adine Lonmo (1888–1976). Det var fra denne butikken han leverte varer til de to store brakkene i Svean – der det var 25 arbeidere og to kokker i hver.

Butikken i Svean stod ferdig i juli 1922. Allerede 25. mars dette året hadde Lonmo begynt å levere varer til brakkene i Svean fra butikken på Bjørkmyr. Lonmo hadde da investert i en bil, en bil han beskrev som «en engelsk bil med mange problemer». Ifølge kjøpekontrakten betalte han 8.000 for bilen, en svimlende sum på den tida. I 1928 byttet han og kjøpte en Ford, en bil som opprinnelig hadde vært den første Klæburuta.

Ole Devle (1898–1946) var ansatt som betjent hos Lonmo fra 1921 til 1929, og en av oppgavene hans var å frakte varer. Lonmo hadde betalt 200 kroner for «chaufførskole» for Devle i 1922. Gjennom tidene hadde Lonmo mange dyktige ansatte.

Fra 1929 var det Lonmos datter Astrid (1909–2003) og sønn Trygve (1911–1980) som kjørte varer til Svean. Lonmo var mest i butikken på Bjørkmyr, men hadde jevnlig tilsyn med og turer til butikken i Svean, som var åpen to dager i uka.

Slutten av 1920-tallet og utover på 1930-tallet var økonomisk vanskelige tider for de aller fleste. I Svean opplevde arbeiderne både lønnsstopp og lønnsnedslag (Årsskrift 2023). Slike utfordringer for anleggsvirksomheten og arbeiderne hadde selvsagt konsekvenser også for de som dreiv med handel. Ole Lonmo kom seg gjennom denne perioden, men som han selv noterte i dagboka på slutten av 1934: «Fremdeles haardt økonomisk trykk».

Butikken i Svean ble lagt ned etter at anleggsarbeidet der var ferdig vinteren 1939–40. Da var det ikke lenger kundegrunnlag for å drifte en butikk.

Lonmo kjøpte sin første bil i 1922. Her er den avbildet foran butikken på Bjørkheim med Ole Devle (bak rattet), Trygve og Oscarda Lonmo. Foto utlånt av Ingrid Flaa Dahl

Kilder:
Ole L Lonmos dagbok.
Opplysninger og bilde fra Guri H. Kvarsnes og Ole Lonmo
Klæbu historielags Årsskrift 2023 om Kraftutbygging i Nidelvvassdraget

- Butikker i Sjøbygda

I folketellinga i 1875 er Johan Klausen Brøttem (1834–82), også kalt Jon, ført opp som landhandler på Brøttemsneset. Han omtales som seminarist og var i Halden før han kom tilbake til Klæbu og starta handelsvirksomhet ved kaia for rutebåtene på Selbusjøen, der det også var skysstasjon. Johan K. Brøttem døde av lungebetennelse før han nådde 50 år, og det ser ikke ut for at noen av hans etterkommere tok over butikkdrifta. Men for en kort periode i første halvdel av 1900-tallet drev noen selbygger handel på det samme stedet. I begge driftsperiodene hadde butikken ølutsalg.

Ole Moen (1897–1973) starta sin handelsvirksomhet med å skaffe varer til anleggsarbeiderfamiliene og lokalbefolkninga ellers i Grendstadområdet. Det begynte med at noen anleggsarbeidere spurte om Ole Moen kunne være behjelpelig med å skaffe dem brød. Seinere kom det forespørsler også etter andre dagligvarer.

Butikkdrifta starta så smått opp fra 1927, da i stabburet på gården, seinere med lokaler i våningshuset. Ole Moen dreiv gården Nyheim, så handelsvirksomheten var i starten bare en sidegeskjeft. Her ble det også poståpneri som blant annet håndterte lønnsutbetalinger til ansatte på anleggsarbeidet. Seinere ble det posttjenester i form av verdipost, rekommanderte sendinger, brevhåndtering og utbetaling av pensjoner til de som ikke fikk landpostbudet på besøk. I tillegg var de kommisjonær for Norsk Tipping.

Men butikkdrifta ble etter hvert mer omfattende, og i 1954/55 bygde Ole eget butikklokale der sønnen Kaare og kona, Sigrid, overtok drifta fra 1965. I det store vareutvalget var det også fat med parafin og bensin. På veggen var det montert ei håndpumpe der man kunne pumpe opp 5 liter om gangen. Det var reine styrketreninga når en kunde skulle ha opptil 50-60 liter.

En episode som Kaare Moen husker med et smil, er da Per Just Dragsten kom med kjøreoksen som han bandt fast på hjørnet av stabburet. Stabburet var brukt som lager for så mangt, og over der oksen stod, var tønna med salt sild. Fra denne tønna var det nok sølt både lake og salt, så oksen fant noe som var riktig godt å smake på. Han slikka seg stadig lenger inn under stabburet, og plutselig stod han fast. Oksen hadde kilt seg fast. Det måtte mange mann til for å få laus oksen, husker Kaare.

Utkjøring av varer ble vanlig også for butikken i Grendstad. Lengst veg var det til Dragsten. Da kjørte

Nyheim 1955. KHF.0065, Klæbu historielags foto-samling

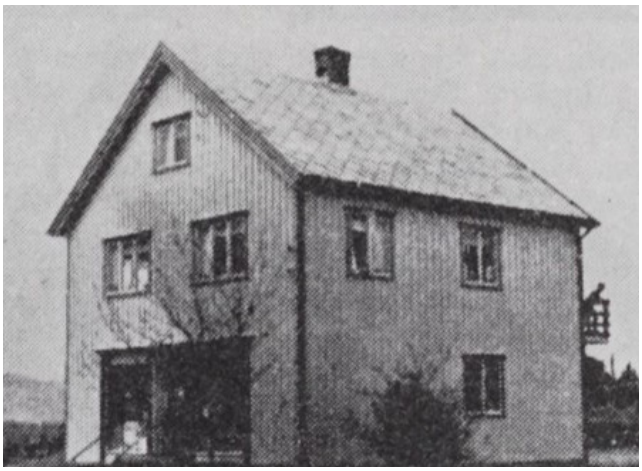

Laura Aunes butikk på Lysklettflåtten

Kaare over Hyttfossen, gjennom heile Klæbu, over Bratsberg, inn til Jonsvatnet og opp til Dragstgrenda. Tidligere hadde dragstingene henta varer sjøl, gjerne med båt om sommeren, men vintrene var verre. I skikkelig dårlig vær kunne det hende at de brukte to dager på å komme fram til butikken. Da måkte de halve vegen den ene dagen, før de måtte heim til kvelds, og så måkte de resten av vegen for seg og hestene den neste dagen. Når de kom fram, fikk hestene stå innendørs, gjerne i fjøsgangen, mens de venta på hjemturen.

Dragstingene mente at også folk måtte ha en plass å kvile etter den lange og ofte strabasiøse turen til butikken. Dette ordna de sjøl ved å snekre en benk som de tok med seg og plasserte utenfor butikken. Hvis en klæbygg satt på benken når dragstingene kom, var det bare å flytte seg. Dragstbenken finnes den dag i dag, nå pent tatt vare på i hytta til en av Kaares døtre.

Det var mest liv i grenda om sommeren, når hyttefolket var på plass. Da økte omsetninga i butikken, og det ble tatt inn sesongvarer som fiske-stenger, noe hyttefolket satte pris på. Utkjøring av varer var også en service til hyttefolket, og av og til sykla datter Eli ut med varer.

Butikken ble bygd om til sjølbetjening de siste åra den ble drevet. I 1975 la Kaare ned butikken på Grendstad. Da var det ikke lenger grunnlag for å drive nærbutikk.

Kilder:
Kaare Moen, Unn Kristin Moen, Eli Husby
Årsskrift 2020
Klæbu historielags kalender for 2007
Folketelling 1875
Klæbuboka bind II

– Butikken på Flåtten (Lysklett)

A/S Ingvald Aune ble etablert i 1936, ifølge boka «Det norske næringsliv». Fra 1938 var det Laura Aune (1909- 2003) som var eier og driver, for det var hun som hadde handelsbrev.

Butikken lå like ved Lysklett skole, og det hendte at ungene fra skolen stakk innom for å kjøpe noe godteri hvis det hadde dukka opp en 25-øring. Det var sjelden skoleungene fant på noe skjemt under disse butikkbesøka, for det stod respekt av Laura Aune – eller Laura, som alle kalte henne.

Laura hadde et bredt utvalg i butikken sin, og skulle man kjøpe sirup, måtte man ha med spann hjemmefra, og så fikk man ønska mengde fra ei stor tønne. Det fortelles at sirupen mange ganger var så seig at «strålen» nesten måtte klippes av når kunden hadde fått det han skulle ha.

Det var lager også i kjelleren, og her oppbevartes blant annet maling og parafin. Her var det også muligheter for kjøling, så varer som melk og fiske-pudding måtte oppbevares her. Dette viser at denne butikkdrifta var tungvint og arbeidskrevende, med mye bæring av varer, løping i trapper og løfting av tunge sekker.

På slutten av 50-tallet etablerte Laura fryseri i kjelleren. Dette var et kjærkomment tilbud, særlig for bønder og andre som slakta hjemme, for dette var i tida før hjemmefryserne ble vanlig.

Butikken på Flåtten fungerte ikke som noe sam-lingssted, for det var egentlig langt mellom kunde-ne. Laura hadde såpass lange pauser i betjeninga av kunder at hun kunne gå hjem til leiligheta som lå over butikken, og så stakk hun ned når hun hørte at det kom noen inn i butikken.

Det var Ingvald (1905–1986) som stod for

utkjøring av varer. Han hadde en lastebil som blant annet ble brukt til å «kjøre melka», som det het den gangen. Det var kjøring av melkespann fra gårdene, samla på melkeramper langs hovedvegen, og til meieriet. På disse byturene kunne han både handle inn ting til butikken og kjøpe med varer som folk hadde spurt om. Da kom de gjerne innom butikken med en liten lapp eller møtte opp når melkebilen stoppa ved melkerampen og leverte sin bestilling der. Det hendte også at Ingvald Aune tok med slakt til Bøndenes Salgslag når en av bøndene hadde blitt nødt til å slakte en kalv eller et annet av de små dyra. Laura og Ingvald Aune drev med andre ord en mangesidig servicebedrift.

I 1963/64 overtok Lolly Langvik (1929–1970) butikken. Lollys datter, Tove, kan framdeles huske den gangen hun så en 1000-lapp for første gang. På denne tida var dette en stor seddel som var bretta sammen i tre lag. Dette særsynet opplevde hun da en kunde kom for å gjøre opp for det som «stod på bok».

Lolly og ungene ble godt orientert om livet i grenda, for praten gikk livlig med kundene de traff under utkjøring av varer eller i butikken. Tove forteller at de alltid var blant de første til å få vite hvem som hadde fått barn, når lamminga hadde starta, om noen hadde skada seg og andre aktuelle saker.

Mens Lolly dreiv butikken, var de en del av Lykke-kjeden. Lolly avslutta butikken i 1970. På forespørsler fra naboene starta da Anne Synnøve Løvold Sundset opp i november dette året etter å ha foretatt en del oppussing. Hun hadde erfaring fra butikkdrift etter sju års ansettelse hos Holthe. På Flåtten ble det nå en rein kolonialhandel, og Anne Synnøve fortsatte skikken med utkjøring av varer. Fryseriet i kjelleren var fremdeles Laura Aunes.

Men Anne Synnøve fikk sterk konkurranse, særlig da Domus på Lade åpna, så butikkdrifta på Flåtten bar seg ikke lenger. Det var også flytting på gang for familien, så butikken ble lagt ned 1. mars 1974, og Devle overtok varelageret. Litt over tre arbeidsintensive år var over for Anne Synnøves del, og etter dette har det ikke vært butikk på Flåtten.

Kilder:
Det norske Næringsliv. Sør-Trøndelag Fylkesleksikon. Red.: Johs. Sætherskar. Det norske næringsliv Forlag, Bergen 1949
Martha Grendstad
Tove Sliper
Anne Synnøve Sundset

– Butikkene på Strøket

Devle

Ole Devle (1898–1946) starta den første butikken sin i første etasje hos Karl Gundersen på Nordahl i 1930, og fire år seinere bygde han butikklokale på den andre sida av vegen. Da denne butikken åpna i 1936, ble den omtalt som voldsomt stor. Huset som skulle romme både privatbolig, forretningslokale og lager var 10 meter langt og 4–5 meter bredt. Klæbyggene mente at «handelsmannen kom til å løpe beina av seg når han skulle betjene kundene i det kjempestore etablissementet» (kalender 2007).

Da Ole Devle døde i 1946, overtok kona, Martha (1905–1992), og hun omtales i *Norges bebyggelse* som «kjøpmann Martha Devle». Butikken ble i alle år hetende Ole Devle, etter han som etablerte virksomheten. I *Norges bebyggelse* nevnes det at de hadde arbeidshjelp i form av en ekspeditør og ei hushjelp. Ekspeditøren var Hans Breines fra Mosjøen, og han ble værende som butikksjef heilt fram til ca. 1957.

I Årsskrift 2012 omtales butikken som døgnåpen. Martha og Oles sønn, Odd (1934–2020), som overtok drifta i 1951, hadde som motto at man alltid skulle stille opp for kundene. Så dersom noen ringte en sein kveldstime med behov for varer, lot dette seg ordne. Det hendte til og med at butikkdøra stod åpen når Odd og familien reiste bort en søndag.

Sønnene til Odd, Ole (f. 1960) og Tor Arne (f. 1963), fikk tidlig være med i butikkarbeidet. Hver kveld fikk de lister med seg for å hente varer fra lageret i kjelleren og fylle opp hyllene i butikken. De syns nok det var artigere å være med på fredagenes utkjøring av varer. Da hendte det at de fikk «øvelseskjøre», – som den gangen faren ba guttene kjøre ut varene mens han sjøl gjorde stopp hos en kamerat. Ole, som da var i 13-årsalderen, kjørte bilen, men da de kom tilbake og møtte faren, var beskjeden: «Nei, sitt du her da gut! Du e altfor ung te å kjør bil!» Tor Arnes første «øvelseskjøring» var fra Grindbakken til Stavlund, men på gårdsplassen der var det lagt opp en stor haug med sand. Den traff Tor Arne og kjørte bilen grundig fast. Det var lite skryt å få for den manøveren, husker han.

Butikkene på Strøket stod seg godt gjennom den tida midt på 1970-tallet som var vanskelig for de fleste butikkene i Klæbu. Devle og Holthe hadde avtale om vareleveransene til Klæbu off. pleiehjem, og der leverte Devle tre fulle biler hver fredag. Klæbu off. pleiehjem fordelte bestillingene 50/50 mellom de to sentrumsbutikkene. I tillegg hadde Devle lever-

ingene til Selli, og den store boligutbygginga i Klæbu, først på Finnmyra, ga også et annet kundegrunnlag enn hva grendabutikkene hadde.

Devles butikk hadde både parafin- og bensinpumpe, men midt på 1970-tallet foretok Odd en fornyelse av butikken. Da ble det ombygd til selvbetjeningsbutikk, pumpene ble lagt ned, og butikken ble rein dagligvarebutikk. Odd kjøpte heile slakt fra Eidsmo, og disse parterte de sjøl og solgte fra ferskvaredisken innerst i butikken. Tor Arne forteller at han tidlig lærte seg å partere lam, for den beste tida for omsetning av saueslakt, var i elgjakta, og da var jo faren opptatt i utmarka.

Ole Devle var tippekommisjonær.

Da de store butikkjedene begynte å etablere seg utover på 1970-tallet, ble Ole Devles butikk med i K-kjøpmannen. Seinere ble det ViVo, Sparemarked, Spar og Bunnpris. Medlemskap i slike kjeder har med grossistavtaler å gjøre, og det ble stadig vanskeligere å stå som uavhengig familiebedrift.

Tor Arne tok over butikkdrifta i 1998. Han inngikk avtale med Bunnpris og kjøpte tomta der dagens Bunnpris ligger. Men Bunnprisledelsen ville ikke vente til nytt butikklokale stod ferdig, så Ole Devle ble drevet som Bunnpris i de gamle butikklokalene i omtrent to år. Tor Arne ga seg som kjøpmann i 2019. Da hadde han gått lei av å ha tankene rundt butikkdrift døgnet rundt og med arbeidsgiveransvar for 15-16 ansatte.

Holthe

Einar Holthe (1905–1978) dreiv butikk på Strøket fra 1934. Denne ble ført opp med Ingvald Sellesbakk som byggmester, men inventaret var det Einar sjøl som snekra, til og med spyttbakken som ble plassert på framsida av kolonialvaredisken.

Bilde som viser de to første byggetrinn av butikken, utlånt av Edith Holthe Olsen

Butikken «Einar Holthe» ble påbygd nordover på slutten av 40-tallet/begynnelsen av 50-tallet. Seinere ble butikken påbygd østover mot slutten av 50-tallet. Denne siste utbygginga skjedde ved oppføring av en tømmerkasse som Einar Holthe fikk som del av kompensasjonen for at hytta ved Hallsetdammen måtte rives. (Se Årsskrift 2021, «Fra Hallsetdammen til Svarthammeren»)

I den store bygningen var det butikk og lager i første etasje og i kjelleren, og andre etasje husa etter hvert tre generasjoner. Einar og kona Erika (1904–97) bodde i den nyeste delen, og sønnen Birger (1931–2007) og kona Sigrid (1930-2015) med deres fire barn bodde i den andre delen. Birger overtok butikkdrifta i 1971.

Vareutvalget hos Holthe beskrives som «alskens». Her var det dagligvarer, gaveartikler, trikotasje, bygningsvarer, apotekervarer, sko og kalosjer, og på nordsida av butikken stod bensinpumpa. Einar Anders forteller om sin far, Birger, at han «solgte alt, til og med det som tilhørte familien». For Birger var kunden og kundens ønsker viktig, og dersom noen spurte etter noe som ikke fantes i butikken, ble det ordna i løpet av et par dager – eller ved at noe av det familien eide, ble solgt. Sigrid kunne oppdage at hagemøblene var borte en vår disse skulle tas i bruk, eller at skiene var umulig å finne når ungene skulle på den første skituren om høsten. «Dåkk ska få nye, sjø!», og så kjøpte Birger inn nytt til familien.

Det var flere biler i familiens eie, blant annet en egen bil for utkjøring av bensin og parafin. På denne tida var det vanlig at hus hadde oljefyring, så dette var nok en kjærkommen service for folk i bygda. Med en annen bil ble varer henta til butikken, og ofte ble det lempa tonn med sement – en skikkelig styrketrening for guttene.

Mange ganger var det store kontantbeholdninger hos Birger Holthe, og ungene kunne «leike seg» med disse ved å telle og sortere i bunker. «Bank-Lars» kunne av og til benytte seg av at Birger ikke var så flittig til å sette pengene i banken. Hadde banken behov for kjapp tilførsel av kontanter, hendte det at Birger gikk over vegen og «lånte ut» noe av det han hadde liggende.

En vanlig praksis var dette med «å skrive på bok». Hos Holthe hadde de først ei bok, siden ble dette organisert med kartotekkort. Odd Magne Skjelstad var ansatt fra 1971/72 og heilt til Birger Holthe slutta med butikkdrifta. Han var viktig for butikkdrifta og hadde blant annet oversikten og ansvaret for regnskap og bestillinger m.m. Han kunne

noen ganger oppsummere kartotekkorta til summer på flere hundre tusen i utestående fordringer. Det kunne derfor hende at det falt noen kommentarer når folk som ikke betalte skylda si, reiste på ferie. «Vi har nok betalt ferien for mange», kunne Sigrid sukke.

Men handelsmannen gikk aldri hardt til verks for å få inn det folk skyldte. Det kunne bli sendt mange purringer, men Birgers holdning var at man skulle strekke seg langt for ikke å støte folk fra seg. Likevel hendte det en gang at en kunde fikk beskjed om å henvende seg et annet sted. Det var da en kunde kom inn og uttalte seg særlig negativt om klienter fra «Hjemmet»: «De derran træng du itj å slæpp inn i butikken.» Svaret fra Birger var entydig: «*Di derran* ska få slæpp inn, men du kan vælg å gå længer borti vein med ærendet dett!»

Det var mange episoder med klienter fra «Hjemmet», og noe medførte en del arbeid for de på butikken. Ei jente åpna en gang sekkene med hundrevis av kilosposer med sukker og satte posene sirlig utover gårdsplassen i pent ordna rekker.

I kjelleren var det lenge lager, og der var blant annet sirupstønna. Sirupen var seig og rant sakte, så når en kunde kom med spannet for å kjøpe sirup, gikk betjeninga ned i kjelleren, satte spannet under tappekranen og åpna den. Så gikk de gjerne opp i butikken for å gjøre annet arbeid for ei stund. Det hendte at sirupsspannet ble gløm, og da var det et ordentlig klin å få skrapt opp det som var sølt utover og få reingjort gulvet etterpå.

Einar Holthe var aldri kommisjonær for Norsk Tipping, men de solgte lodd i Pengelotteriet. Dette var et statlig lotteri som eksisterte fra 1912 til 1998. Inntektene ble brukt til blant annet bekjempelse av tuberkulose og til kulturformål.

Butikken ble påbygd østover, og det ga andre muligheter for lagerplass. Det ble frigjort arealer i kjelleren, og jernvarehandelen her fikk bedre vilkår. Da Birger slutta med dagligvarehandelen, utvida han jernvaren og bygde egen inngang fra nordsida av bygningen. Samtidig ble det slutt med bensinsalget, og butikklokalene i første etasje ble leid ut til andre, blant annet hadde Marianne Sponås frisørsalong der ei tid.

Kilder:
Tor Arne Devle, Einar Anders Holthe, Edith Holthe Olsen
Årsskrift 2012: *Kjøpmann Odd*, av Lars Roan
Årsskrift 2008: *Gode minner, vakre minner*, av Marit Holten
Store norske leksikon
Klæbu historielags kalender for 2007

Bakeriet

I 1952/53 bygde Peder Horgøien bakeri på Strøket i Klæbu. Han hadde da slutta i samvirkelagsbakeriet i Børsa etter at alle samvirkelagsbakeriene ble slått sammen.

Horgøien hogde sjøl skog og sagde materialer til bygningen han satte opp. Skog fikk kan hos faren på Horg, og saginga foregikk på Lundamo.

I bakeriet på Strøket var det han og kona, Ester (f. Andersen), som stod for det meste av arbeidet, men de hadde også ansatte. Den som var ansatt over lengst tid, var nok Edvin Rossvold, men også Olaf Wulvik har lagt ned mange arbeidsdager i bakeriet, også heilt fram til nedleggelsen. Ivar Gundersen har arbeidet i bakeriet til Horgøien, og Bjørn Aftreth var ansatt nesten heilt fram til nedleggelsen. I disken i bakeriet var det alltid kvinner som ekspederte. I tillegg til kona Ester og svigerdatteren Berit, har blant andre Anne Østlyng og Ida Fosseide vært å treffe her.

Den største kunden til baker Horgøien var Klæbu off. pleiehjem, men de hadde også kunder i byen i tillegg til at enkelte av butikkene i Klæbu, som Eskild Bjørklimark og Laura Aune, handla bakerivarer herfra. Bakeriet drev utkjøring av varer. Hva bakervarene skulle koste, ble fastsatt gjennom Bakermesternes Forening. Baker Helgesen var på mange måter prissetter, og derfra ble prislister sendt ut til de øvrige bakerne i distriktet.

Til bakeriet kom det ukentlig flere selgere som kunne tilby alle slags varer som en baker kunne trenge, fra mel og sukker til syltetøy og svisker. «Horgøien, nå har vi billige rosiner!» kunne være en innledningsreplikk. Store leverandører som Piene (seinere Stormøllen) kunne tilby kurs, for eksempel i forbindelse med lansering av nye melsorter. Mye av varene til bakeriet ble sendt med Klæburuta, og sjåførene her har nok lempa på mang en melsekk.

Da Peder Horgøien døde i 1979, overtok sønnen Ole. Han hadde konditorutdanning fra Uppsala, men var egentlig aldri motivert for bakerjobben, og bakeriet ble lagt ned i 1982. I ettertid har det vært både malerbutikk (Kjell Sundin) og frisørsalong (Åse Sellesbakk) i lokalene, i tillegg til at forløperen til Nåva holdt til der ei tid.

Kilder:
Berit og Ole Horgøien

– Butikken på Lappen

Eskild Bjørklimark (1911–1979) fikk løyve til å starte butikk på Lappen i 1946 (Nidaros 8.06.1946). I bygget som ble oppført under krigen, bodde i tillegg til Eskild med familie, også ei butikkdame. Både Eskil og Aasta (1927–2015) hadde fulltidsjobber, så de hadde også hushjelp eller barnepike. Hushjelpa trådte til i butikken ved behov.

Butikken ble påbygd i 1959/60. Familien bodde i andreetasjen, mens første etasje i bygget var forretningslokale med butikk på framsida og lager bakom. Lageret var organisert slik at de varene man oftest hadde bruk for, var stabla nærmest døra til butikken. Butikken hadde også fryseri der folk kunne leie bokser for innfrysing og lagring.

Fra butikken til Bjørklimark kunne folk delta i tipping. Da leverte kunden inn kupong og penger i en konvolutt, og dette ble sendt med sjåføren på Klæburuta til kommisjonær i byen (kalender 2007). Om noen vant store eller små gevinster gjennom dette systemet, vites ikke.

Ny forretning. 1946
Fredag 21. juni åpner jeg ass. landhandel på Skoglund i Klæbu.
Eskild Bjørklimark.

Bilde av annonsen som viser åpning av butikken. Utlånt av Ola Bjørklimark

Hos Bjørklimark kunne man i lang tid få kjøpt «klarskinn». Det var tørka torskeskinn som man skar biter av og putta i kaffen for å få den klar og blank. Ellers var det et variert vareutvalg med dagligvarer, litt konfeksjon, noen pyntegjenstander og sesongvarer. Blant annet var det ikke vanlig å selge kaker her, men før morsdag var det både lukket valnøtt og romkake å finne i sortimentet. Ferske brød kom til butikken med rutebussen, levert fra Baker Horgøien. Ferske egg ble levert av Nils Lettingvoll direkte fra gården.

Bjørklimark førte ikke tyngre landbruksvarer, men Einar Storrø forteller at han fikk kjøpt den siste kalvebjella fra denne butikken. Åpningstida kunne være fleksibel, for butikkdøra ble åpna dersom noen stod uti gården og ropte fordi de f.eks. var tobakkslaus, og på fredagene var det utkjøring av varer.

Familien Bjørklimark hadde en hage på baksida av butikken, og her var det blant annet noen blomster. En gang gikk det hardt utover disse blomstene da nabohusets gris, «Guri-grisen», tok en avstikker.

Framsida av butikken kunne være litt av ei gullgruve for unger. Her kunne de finne både 1-ører, 2-ører og 5-ører, og da hadde man plutselig nok til opp til flere karameller. Dersom man fant ei heil krone, ble det snakka om resten av året, forteller en av de som var unge i området på denne tida.

Kilder:
Ola Bjørklimark, Jorun Marie Sjøvoll, Åse og Einar Storrø
Klæbu historielags kalender for 2007

– Vassfjelltorget

I 1985 åpna Vassfjelltorget. Bygningen var ført opp i regi av Klæbu Sparebank, og de klarte å få flere leietakere. Her var det post, bankfilial, frisør og butikken «Tanem Dagligvare». Det var Harald Stokke som stod bak butikkdrifta, men han drev butikk i Bratsberg og ansatte etter hvert en daglig leder for å drive butikken i Vassfjelltorget.

I butikken var det to ansatte i tillegg til daglig leder. Butikken hadde noen andre varer i tillegg til dagligvarene, særlig i sesonger som før jul og andre høytider. De var også tippekommisjonær. Dette betød at de ansatte hadde mange oppgaver i tillegg til ekspedering og betjening av kasse. Hver dag skulle kasse for både butikk og tipping gjøres opp og kontrolleres, lager skulle følges opp og varer bestilles, og hyller og utstillinger skulle fylles opp og vedlikeholdes.

Åpningstidene for butikkene ble etter hvert utvida ganske betraktelig, først bare på torsdags ettermiddag, men videre ble åpningstidene slik at det ble behov for flere ansatte. Dette åpna mulighetene for deltidsjobber til ungdom. Folk i nærområdet var flinke til å benytte butikken, og det var et trivelig miljø med kunder som gjerne tok seg god tid. Dette kom tydelig til uttrykk på julaften, forteller Dagny Storsve. Da hendte det at mannfolka ble sendt på

Bilde av Vassfjelltorget, fra Trønderbladet 11.04.2011

butikken for å gjøre de siste innkjøpa av for eksempel melk og fløte, og de hadde god tid til å slå av en prat før butikken stengte.

Da Stokke slutta som leder av Tanem Dagligvare i 1988, dreiv Hallgeir Pedersen i et års tid før Egil Salomonsen leda virksomheten fram til 2001. Da overtok Ica Sparmat, men butikken beholdt navnet *Tanem Dagligvare* fram til Vassfjelltorget ble lagt ned i 2002.

Den første virksomheten som forsvant fra Vassfjelltorget, var posten. Dette var nok en del av den generelle rasjonaliseringa som postverket gjennomgikk på denne tida. I postens lokaler var det så ei tid at Svein Rogne dreiv børseverksted og butikk, men både denne virksomheten, frisør og til slutt bank og butikk la ned til tross for de mange kundenes engasjement for å beholde dem.

Kilder:
Dagny Randi Storsve
Finn Buan

– Andre butikker på Strøket

I ti år, fra 1987 til 1997 dreiv Edith Holthe Olsen og Tone Hartun *Othea* med gaveartikler, brukskunst, lys, servietter, te og kaffe m.m. i lokaler ved sida av Prix. Her formidla de også lokale håndverksprodukter.

Holthe Olsen og Hartun ønska å overta «televerksbua» ved Prix for å innrede denne til butikk. Bua stod nå tom, og kommunen hadde tatt over som eier. Fra kommunalt hold var det uttalte målsettinger om aktivitet i sentrum, og de to interesserte mente de hadde en ide som passa inn i dette. Men i stedet fikk de høre at bygningen skulle rives. Etter en del forhandlinger fikk de likevel avtale om å leie der i ett år, men det viste seg altså at de ble værende i ti år. Det tok enda ti år etter det før det ble riving.

Etter HVPU-reformen og åpning av butikksentre som City syd, ble det vanskelig å drifte Othea. Kort fortalt førte det til at langt færre stakk innom butikken, så omsetninga sank. Eierne tok ut langt lavere lønn her enn det de ville hatt i de yrkene de var utdanna til, men det var likevel vanskelig å drive, og butikken ble lagt ned etter ti års drift. I ettertid minnes denne perioden som både lærerik og morsom.

De lokalene som ble ledig da Devle, Holthe og bakeriet ble lagt ned, ble i perioder leid ut til andre virksomheter. I Holthegården lå frisørsalongen til Marianne Sponås og dagligvarebutikken Mini700, i

Othea. Bilde fra Årsskrift 2019

bakerigården var det malerbutikk og frisørsalongen til Åse Sellesbakk, og på Devle ble det solarium, en elektrobutikk, en dyrebutikk og et lite velværestudio. Ved siden av Devles butikk hadde Heimdal blomster utsalg i en periode, det var en videokiosk der, en bokhandel og en butikk som solgte blant annet garn og barneklær. Alle var ikke der samtidig, men etter hvert forsvant alle.

Raskere og enklere kommunikasjoner mellom Klæbu og Trondheim og også Heimdal, førte med seg en funksjonsdeling mellom forretningene. Hele forretningsstanden gikk gjennom en spesialisering, og butikkene i Klæbu ble mer reine matvarebutikker, de ble større, og de ble færre. Noen få forsøk på andre forretninger har vi hatt, men de har ikke stått seg i konkurranse med tilbuda på Tiller, Heimdal eller i Trondheim. Forretninger som ser ut til å holde ut, er Nåva, Bruktbutikken, Apotek 1, Klæbu bakeri (tidligere Håndbakeriet) og Nidaros lys og blomster, som sommeren 2024 flytta til eierens heimgård, Lia. Ut over dette står vi igjen med kjedebutikkene Extra og Bunnpris, begge lokalisert til sentrum.

Kilder:
Edith Holthe Olsen, Årsskrift 2019

– Samvirkelag

Samvirkelaga og deres etterfølgere har ei lang historie i Klæbu. Dette vil bli omtalt i en seinere utgave av årsskriftet.

Siste nytt fra Teigen

Tekst og foto: Lars Roan

Takk til Ingmar Aas og Bjørn Bollandsås for fantastisk dugnadsinnsats. Deres store innsats denne sommeren bidro til at naustet ble reist på Teigen. Flere dugnadshender bidro også, samt profesjonell hjelp med grunnarbeider fra Torven Entreprenør og takarbeidene fra Trondheim Tak. En stor takk til alle bidragsytere.

En Stampåsbåt som i 2017 ble gitt i gave fra Randi og Lars Villmo, er nå satt inn på naustet.

På Teigen var det også i år dugnad, temakveld om ølbrygging og lefsebaking, museumsdager for 4.-klassinger, friluftsgudstjeneste, St. Hans-feiring og idrettsmerkeprøver.

Søndagskafeen var også åpen i juli og august med godt besøk.

Familie- og friluftsdag ble arrangert med aktiviteter og deltagelse fra Klæbu Musikkorps, Bondelaget i Klæbu, Klæbu Speidergruppe og Klæbu Knivklubb.

Utleie av lokaler på Teigen har også denne sesongen vært populært både for private, organisasjoner og offentlige etater. Det er spesielt Nyhuset som er populært, og mange benytter seg også av uteområdene ned mot sjøen. Denne utleien gjør at bygdas innbyggere får oppleve Teigen og ser verdien av den unike plassen ved Selbusjøen.

Teigen har hatt flere besøk fra Amerika i sommer, og i juli fikk vi besøk fra Canada hvor to etterkommere av Olaf Teigen (f. 1888) ble svært glade over at Teigen fortsatt var i god behold.

Rydding i Låven vil ha fokus framover. Med åpning av Låven vil vi kunne presentere et stort historisk materiale av redskap og utstyr som er samlet inn i Klæbu og omegn de siste 50 år.

Historielaget er takknemlig for alle frivillige som kan ta i et tak for vår perle på Teigen.

Naustet ved Teigen 2024

Åpning av naustet ved Bjørn Bollandsås, snorklipping ved hjelp av Ingunn Brønstad og Ida K. S. Ustad fra Klæbu Musikkorps

Redaksjonskomiteens sommertur

Tekst og foto: Kari Helene Neergaard

I år gikk turen til et område der ikke så mange drar, nemlig nord i bygda. Og hvordan kommer man seg dit? Jo, vi kjørte med bil til Jonsvatnet, og der, plutselig, tok vi av til høyre.

Vi kjørte oppover langs Gulltjønnbekken. I det ene øyeblikket er vi i Trondheim (Strinda kommune i eldre tider), i neste øyeblikk i Klæbu.

Redaksjonskomiteen talte seks medlemmer på tur, så vi kjørte to biler. Vår eminente guide for turen, Bjørn Bromseth, ga oss en walkie talkie før avreise, og den ble flittig brukt:

'Her er grensepålen for det gamle skillet mellom Trondheim og Klæbu' ,'Stavlundmyra på høyre side', 'Vi tar en stopp ved Gulltjønna' , 'Nå ser vi Sneeggvoll'n på venstre side'.

Det er faktisk mange setre og gamle skogsteiger her nord i Klæbu. Mange seterhus og skogsbuer blir tatt godt vare på, mange forfaller.

Veien var bratt, svinget og humpete, og jeg tror nok flere passasjerer heiste opp rumpa så vi ikke skulle 'ta nedi'....

Til slutt kom vi til Aunvollen. Der pekte Bjørn på Jervfjellet, Gullsiberget, vannskillet og retningen mot Gjenvollhytta. Det er mye myr og skog i Klæbu, og flott skiterreng!

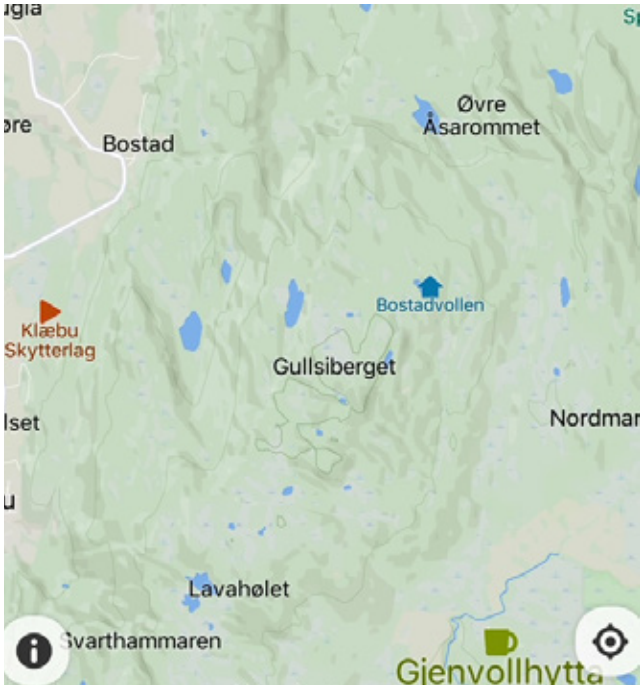

Bjørn fortalte at i berget, et stykke unna der vi sto, har noen for lenge siden risset navnet sitt. Det har ingen av oss andre hørt om før!

Vi gikk dit, men var forberedt på at steinen kunne være dekket av mose. På rekke og rad gikk vi bort for å se, og der så vi noen bokstaver! Kjempespennende!

'Oskar H Sæther' kunne vi lese. Stas! Vi fant flere bokstaver også, men ikke tydelige ord. Vi vet ikke hvem Oskar er, eller når navnet ble risset inn, men artig å se!

Bilene ble snudd, og vi kjørte tilbake, nesten til Gulltjønna. Bilene ble parkert inne i noe buskas, og sekker og gåstaver ble tatt frem; nå skulle vi gå!

Åsarommet står det på kartet, Åsheim står det på hytta, på Åsrommet, sier sjølfolket Heidi Ydse Bromseth og Bjørn Bromseth. Vi gikk nedover og bortover, over Auntjønnbekken, gjennom myrområder, og plutselig så vi røyk. Heidi hadde fyrt opp i bålpanna mens hun ventet på besøk.

En varm velkomst ventet oss: Heidi hadde kokt kaffe, og vi fikk servert nystekte vafler med nyrørt tyttebær og rømme. Mange morsomme historier ble fortalt, og latteren satt løst rundt bordet. Veldig trivelig!

Tømmerhytta på ca 15 kvm ble bygd i 1935, og i 1982 ble den kjøpt av Heidi og Bjørn. Heidis farfar var med og bygget bua på Åsrommet, og inne på veggene er flere navn og årstall brent inn. Nå er gammelbua bygd inn i hytta som stadig har vokst, så nå er bua blitt stua!

Ei nydelig stue med god og lun atmosfære. De gamle tømmerveggene og inngangspartiet er tatt godt vare på. Hytta er innholdsrik og trivelig. Vi skjønner godt at vertskapet trives her!

Men! Hvor er doen vi har hørt om? Heidi og Bjørn peker og forteller; 'Der utgarden går, oppom hytta, er den gamle grensa mellom Trondheim og Klæbu. Hytta ligger i Klæbu. Der borte, på utsiden av gjerdet, er utedassen, og den står i Trondheim.' (Her skal man ikke komme med noen politiske kommentarer…)

Heidi og Bjørn fortalte at får de lyst på ørret en dag, kan de bare ta seg en tur til Gulltjønna for å fiske. Problemet er bare at fisken i tjønna er så liten, så for å få til ei full stekepanne trenger de 5–7 ørret (kommer an på størrelsen på stekepanna ...). Ørreten blir sprøstekt og servert på brødskive!

Før vi sa takk for oss, tok vi turen inn i gamle Strinda kommune, langs traktorveien mot Heidis hjemgård. På et høydedrag så vi tuftene etter Øvre Åsrommet, en liten husmannsplass som en gang i tiden hadde en formidabel utsikt. Nå er alt grodd igjen med høye grantrær, mose og lyng. Ei informasjonstavle står ved restene etter gården.

Tusen takk til vertskapet! Veldig trivelig og spennende å bli kjent med en del av Klæbu som svært få av dagens klæbygger kjenner til.

Fra Aunvollen mot Jervfjellet.

Mot Gjenvollhytta.

Gullsiberget og vannskillet

Navn i berget.

Hytta, Åsrommet.

Kaffe og vafler.

Utedo

Informasjonstavle

Om romani, og deres historie i Klæbu

Av Astrid Grendstad

Jag er på vandring gjennom livet
Pilgrim jag er, på resan her
Mitt mål er himlen, det står skrevet
Sjukdom og nød, det fins ei der
Jag er på veg att se min Fader
Jag er på veg, mitt mål er klart
Jag er på vandring gjennom livet, jag er på vandring, til mitt hem.

Fra *Jeg er på vandring gjennom livet. Tradisjonell tatervise.*

Øyvind Midtbøe skriver i sin bok *Eilert Sundt og fantesaken* fra 1968, om en spørreundersøkelse om tatere sendt til landets prester på begynnelsen av 1870-tallet. Sogneprest Wilhelm Andreas Wexelsen (Kaurin) i Klæbu svarte at anstrengelsene for å begrense antall tatere og aktiviteten deres, ikke hadde hatt noen «betydning for dette distrikt». Han uttalte også at det ikke hadde vært «nogen synderlig aftagen» i taternes væremåte og frekkhet. Som vanligste taterfølge i området oppga han Svart-Elin-følget.

Benevnelser:

«Fant» var den vanlige benevnelsen på 1800-tallet. Seinere omtalte man folkegruppen som «omstreifere» før tater-begrepet ble det vanlige. «De reisende» har vært omtalen over relativt lang tid. Begrepet «sigøyner» har også vært i bruk, til tross for at dette egentlig er en noe annen folkegruppe. I 2015 kom så en forordning som konkluderte med at den riktige benevnelsen var «romani».

I denne artikkelen er benevnelser brukt i samsvar med det som var vanlig i den tiden som omtales.

Fra avisene om tatere i Klæbu

Avisoppslag om tatere var som regel av det negative slaget, som når det handlet om sykdom og smitte eller om kriminalitet. I 1886 skriver Trondhjems Stiftsavis at barnekopper rykket nærmere byen. Dette skremmende oppslaget kom da et fantefølge som oppholdt seg i Horg, mistet et barn som følge av barnekopper (Trondhjems Stiftsavis 6.05.1866).

Omstreifere ble sagt å ha brakt difteri til Klæbu. To barn på 5 ½ og 1 år døde, og begge foreldrene i familien ble syke av difteri. Det ble sagt at en omstreiferfamilie brakte smitten til gården (se faksimile). De fikk komme inn for å stelle barna sine på kjøkkenet. Da omstreiferne hadde dratt, dukket de første tegn på den smittsomme sykdommen opp. Kommunen hadde sammen med naboene greid å holde den rammede familien adskilt fra de andre i nabolaget, i håp om å hindre smitten i å spre seg (Nidaros 25.10.1948). Omstreiferne hadde reist videre til Gauldal, der de ble tatt hånd om og lagt inn på sykehus.

Ofte ble tatere mistenkt for kriminelle handlinger og arrestert. Den 27. juni i 1905 ble Karl Johan Fredriksen (f. 1848 i Smaalenene, Sverige) arrestert i

To småbarn død av difteri i Klæbu. Foreldrene syke

Taterfølge smittekilde?

Sørgelig resultat av hjelpsomhet

Familien Liabø på gården Fjærem i Klæbu har nylig mistet to barn i difteri. Barna, to gutter i alderen 4 og 1½ år, døde i forrige uke på Trondheim sykehus. Og faren er alvorlig angrepet av sykdommen, men befinner seg nå utenfor fare. Hustruen er lettere angrepet av difteri.

To småbarn død

Forts. fra 1. side.

tiet i Ut-Trøndelag i gang jakt på tatrene. Fredag ble følget funnet på Hølonda og brakt til Trondheim for undersøkelser.

Distriktslægen, dr. Øverlid, opplyste lørdag til Nidaros at det til nå ikke var funnet sykdomstegn hos tatrene. Det kreves imidlertid opp 7—8 prøver før en med sikkerhet kan si om tatrene er smittebærere eller ikke.

Distriktslægen mente imidlertid det er all grunn til å tro at tatene har ført smitten med seg til bygden. Fjærem ligger avsides til, bygdens folk har ytterst liten

Faksimile fra avisa Nidaros 25. oktober 1948.

Trondheim og satt på Vollan. Han var da mistenkt for hestetyveri (Polititidende nr. 47, 1905). Dette var på samme tid som det var «Midtsommermartna» i Trondheim. Tatere brukte å samle seg da for å selge sine ting, handle hester og treffe andre.

Tatere og hesten

En tater kunne bedømme hestenes helsetilstand bare ved å se på tennene eller ved å legge hånda på brystet og kjenne på hjertefrekvensen. Allerede som unge lærte tatere å vurdere en hests alder ved å se på tennene. Taternes dyktighet om hester var viden kjent, og ikke få ganger oppsøkte bønder tatere når de trengte råd, f.eks. i forbindelse med hestehandel. En av de som kjøpte hest av taterne, var Peder Dragsten. Han kjøpte vallaken Dillinger, som tidligere er omtalt i årsskrift fra Klæbu historielag (Ole Svaan i årsskrift 1984).

Yrket hesteskjærer (det å kastrere hester) tilhørte tatere i flere hundre år. Til og med militæret brukte deres kunnskap når hester skulle kastreres. Senere fikk dyrevernsloven en bestemmelse om at ingen kunne kastrere hester utenom dyrleger.

Forbud mot taternes hestehold ble første gang tatt opp av Sikkerhetspolitiet i Politidepartementet i 1942. Fra flere fylker hadde det kommet ønsker om at dette omstreiferuvesenet måtte ta slutt. Oslo og Akershus foreslo sågar at tatere måtte settes i konsentrasjonsleir.

Mange som hadde negative holdninger til tatere, sa at taterhestene led mye vondt, og i 1951 foreslo dyrevernsnemnda i Trondheim å forby at tatere brukte hest når de reiste omkring (Arbeider-Avisa 22.06.1951). Flere tatere som da reiste, kjøpte seg bil i stedet. Loven var nok et forsøk på å redusere antall tatere etter veiene. Dessuten kunne hestene gjøre nytte for seg i jordbruket. Om herredsstyret i Klæbu behandlet denne nye loven og hvordan de skulle praktisere den, er ukjent siden det ikke ble gitt svar fra arkiveier.

Stodderkonger

Etter formannskapslovene fra 1837 hadde herredsstyrene hjemmel til å oppnevne såkalte stodderkonger. Dette var benevnelsen på bygdevektere som hadde som oppgave å holde omstreifere/tatere unna bygda. Flere stodderkonger ble omtalte skikkelser i bygdene, og Klæbu hadde sin i Kristian Dal som var dreng på gården Aune. Det var en tilsvarende stodderkonge (rådsdreng) på vestsiden av Nidelva,

Omstreifere på tunet, faksimile av en tegning i Arbeider-Avisa 4. desember 1954.

En taterleir fra et spelstykke «Når sevja stig» i Selbu, faksimile fra Selbyggen 21. februar 1992.

og han ble kalt for Lai (pers. meddelt av Lars Braa og Asbjørn Tanem). Dessverre er hans egentlige navn ikke kjent. I Klæbu hadde disse en viktig rolle i å se etter hva omstreiferne drev med og sørge for trygghet. Ofte hadde stodderkongene en egen sveipe de brukte for å jage dem bort med, men ingen av disse er i dag å finne i bygdesamlinga. Stodderkongenes oppgaver var ikke utelukkende negativt rettet, men de formidlet også arbeid mellom bygdefolket og omstreiferne.

Taterfølger som oppholdt seg ofte i Klæbu

Tatere, omstreifere som ofte ble kalt for «De reisende», vakte oppsikt når de kom med sine fargerike klær, sang, hester og handelsvarer. Under reisene sine hadde de stopp på ulike steder hvor de oppholdt seg i kortere eller lengre tid.

Klæbu hadde flere steder der taterfølger slo leir. Det var en plass på hver side av Nidelva og en på Lappen. På Tanemsflata lå en taterleir like ved bedehuset på selve Flaten, og mellom Sneeggen og Stavlund var det også en liten taterleir. På Lappen brukte omstreifere å slå leir i krysset mellom Brøttemsveien og Sveveien. Der bodde blant annet familiene Bjørklimark og Kleven. Familien Kleven var på god talefot med omstreiferne, og det var vel en av årsakene til at de stoppet nettopp der på reisene sine. Også andre steder kunne taterne få ganske grei behandling, som på Storugla der både folk og hester kunne få tak over hodet for natta, forteller Kåre Haugen.

På kveldene spilte de ofte musikk og sang rundt leirbålet, og dette var som en magnet på ungdommen. Det var derfor mange slike hyggelige kvelder da jeg var ungdom, har Lars Braa fortalt.

Fredrik Aleksandersen var en reisende musiker av taterslekt. Han holdt ofte til i Neadalen og reiste med båten til Klæbu. Nils Moen har fortalt om han i ei bok om spillemenn og musikere fra Selbu. Han ble kalt for *Bikkje-Fredrik*, da han alltid hadde med seg en harehund. Han kunne blant annet spille *Sussianaleikin*, og en vise om en jente som ble brent opp av lut (Fuglem, 1996). Fredrik var far til den kjente felemakeren Hilmar Alexandersen, som igjen var søskenbarn med bestefar til Åge Aleksandersen (Sand, 1985).

På Hyttfossen og i Sjøbygda bodde de tre karene Oskar, Anton (1865–1953) og Arthur Lysgård (1907–1988). Hver av dem ble gift med kvinner fra Hyttfossen. Det sterke samholdet og miljøet omkring sagbruket og Folkets hus, knyttet dem livet ut til området. Anton Lysgård var samfunnsengasjert og deltok i arbeidet med å bygge Trongfossbrua. Han ivret for å få brua bygd rett over dammen slik at de skarpe kurvene på hver side kunne unngås. Dette tok han opp med personer som hadde innflytelse og kunne påvirke saksgangen. Herredsstyret gikk imidlertid inn for å bygge korteste bru. I dag kan vi nok enes om at Lysgård sitt forslag hadde vært et bedre valg. Da hadde vi unngått at tømmerbiler og andre lange kjøretøy kjører seg fast på brua (Roar Bromseth).

Anton Lysgård led stor overlast i forbindelse

Anna Emilie (1883–1937) og Anton Lysgård (1865–1953), begge er gravlagt på Klæbu kirkegård. Faksimile fra Gauldalsminne 2007.

med taterjakta i Flå (Hugdal, 2007). Samfunnsengasjert som han var, og glad i barn, meldte han seg som frivillig for å lete etter den bortførte piken Gudrun. Fløttumguten som var synsk, mente det var en forræder blant de som lette etter piken. Raskt var det Anton som ble mistenkt, og det ble nedsatt en rett på en av Langlandsgårdene. Dette var ikke en rett i juridisk forstand, men noen av bygdas fremste menn. Da dette hendte høsten 1907, var taterne et utsatt folkeslag. Forfatter Endre Hugdal poengterer i kapitlet om Anton, at dette ikke ville ha hendt i 2007.

Oskar Lysgård (1910–1974) som bodde på Kneppet i Klæbu, hadde et norgeskjent oppdrett av hamiltonstøvere. Hans harehunder oppnådde flere gode plasseringer i eliten av landskjente harehundoppdrettere i samtiden. Dette var lenge før klæbygger flest drev med planlagt avl på hunder og deltok på hundeutstillinger og jaktprøver.

Fjellveien, på kart fra 1539 kalt for «Via Montanorum», gikk fra Lund i Sverige, over Skardøra i Sylane og ned hele Neadalen. Dette var en meget gammel ferdselsvei fra Sverige til Trondheim. Langs denne veien har mange gått, også omstreifere. I enden av Selbusjøen lå to skysstasjoner, der Teigen er eldst og Brøttem av nyere dato.

Skysstasjonene var pliktige til å huse alle reisende, også tatere (Gotaas, 1999). På Brøttem var det en egen bygning der tatere fikk holde til. Folketellinga fra 1900 dokumenterer at det da var følgende omstreifere der:

- Karl Fredrik (f. 1874) fra Jämtland i Sverige, gift med Maria Julianna Fredriksdatter (f. 1876 i Melhus), og sønnen Karl Fredrik (f. 1898).
- Julius Johansen (f. 1882) fra Høilandet (Hølonda), Samoline Kristine Karlsdatter (f. 1883) fra Elverum og Oskar Karlsen (f. 1885) fra Lilleherdalen i Sverige. Alle er oppgitt å være med i følget til Karl Fredrik. Fra Arkivverket som kilde vet vi at dette følget i 1901 bodde på Flå i Melhus, på en plass kalt for Fremodalen.

Polititidende er en kilde som forteller om tatere, både hvem de var og hvor de oppholdt seg. Historien om Julie Karlsen Holm (f. 28.11.1884) sitt reisende liv, bekrefter flere arrestasjoner og opphold i fengsel og arbeidsanstalter i mellomkrigsårene. Hun oppgir selv etternavnet Brøttem, som trolig har sammenheng med at hun oppholdt seg der ofte. Den 29. januar i 1927 ble hun hentet på Brøttem og sendt hjem til Norddalen i Ålesund. Samme høst opplever hun å miste sin far etter et slagsmål på Solgløtt i Tiller. Det var hennes bror, Nils August Holm, som hadde knivstukket sin far (Nidaros, 24.09.1927). Julie oppholdt seg da på Ørlandet og ble på nytt hjemsendt til Norddalen (Polititidende september 1927).

I 1930 oppholdt hun seg på en arbeidsanstalt for kvinner, der hun ble løslatt 3. april. Den første september samme år ble hun satt inn på en arbeidsanstalt for kvinner i Oslo (Polititidende 1930, nr. 74 19. sept.). Hun kom fra et følge som ble kalt for Tater-Holmene. Ifølge straffelovene det er henvist til, har hun ikke gjort annet galt enn ikke å ha fast arbeid og reise rundt.

Overgrep begått mot tatere

Flere har forsket på tatere som folkegruppe og plassert de i samme kategori som evneveike og de med lav intelligens. Det foreligger flere utredninger og undersøkelser av tatere som klassifiserte dem som annerledes enn de europeisk hvite. Blant annet ble dette med brede eller smale skaller brukt som ett av de anatomiske parameterne for å kunne sette de i en gruppe. Enkle tester for å bestemme intelligens ble utført på enkeltindivider. Det var ikke alltid at evnetester ble gjennomført, de ble bare automatisk plassert i gruppen evneveike.

Omstreifere kunne på slutten av 1800-tallet bli arrestert kun fordi de manglet fast bosted. De ble jaget fra bygd til bygd for å skaffe seg bosted, noe som var krevende for mange. De måtte ofte ta til takke med de dårligste boplassene, eller de bygde selv ei jordhytte eller et skjul av de materialene de fant. Noen fikk kjøpt bolig, og et eksempel på dette er klæbyggen som i april 1955 solgte huset sitt i Tiller for å gi plass til en omstreiferfamilie, mens han selv bodde med sin familie i ei hytte i Klæbu (Nidaros 22.04.1955).

Enkelte av mennene i taterfølgene hadde lært seg tradisjonshåndverk. De kunne være blikkenslagere, gråsteinsmurere, hesteskjærere, hjulmakere, urmakere, sølvsmeder m.m., og ofte var det bruk for slikt håndverk i bygdene. De som hadde arbeid, fikk være i fred så lenge de var sysselsatt.

I Trøndelag og på Nordmøre hadde omstreiferne et levesett som skilte seg fra de omstreiferne som bodde sør i Norge. Her reiste de langs kysten i båt i sommerhalvåret og besøkte steder der. Da hadde de lett tilgang på mat, og livet var noe enklere enn i vinterhalvåret på land. Da reiste de omkring med hest og vogn, og tigging var mest vanlig i de periodene de ikke hadde lønnet arbeid. I Eilert Sundt sine undersøkelser om fantesaken i årene 1845 til 1865, fortelles det om taterfølger som i vinterhalvåret var bosatt i distriktet rundt Klæbu. Dette hører imidlertid til sjeldenhetene etter det Sundt forteller.

Omstreifermisjonen sitt arbeid med å fornorske omstreifere førte til at barn ble tatt fra foreldrene og plassert i barnehjem. Etter hvert hadde man erfaring for at skulle man lykkes med dette arbeidet, måtte ungene bli tatt fra foreldrene sine mens de var under fire år. Eldre barn hadde lært så mye om følgets levesett, og hadde i seg så mye at de aldri glemte sitt opphav. På barnehjemmene ble disse barna tuktet og tvunget til å bli norske, både språk, og sang- og musikktradisjoner skulle være norske.

I Svanvik på Møre ble det opprettet en arbeidskoloni for omstreifere der foreldrene fikk beholde barna mot at de måtte forplikte seg til å bli bofaste der for noen år. I disse årene levde de med hardt arbeid, og de dyrket opp nytt jordbruksland. Ungene fikk undervisning og lærte seg norsk levesett på skolen.

Rasehygienen og steriliseringssaken

Overlege Johan Scharffenberg reiste spørsmålet om sterilisering av tatere i starten av 1930-årene. Han arbeidet for å få redusert kriminaliteten og er kjent for en artikkelserie i Arbeiderbladet i 1930, der han tar opp dette med å sterilisere tatere for å *beseire* det onde, som han kalte det. Begrunnelsene han framførte var av økonomisk karakter, som at det var store kostnader i statsbudsjettet med blant annet store overføringer til Omstreifermisjonen, samt kostnadene for samfunnet når tatere til stadighet begikk kriminelle handlinger. På et dypere plan mente han at årsaken lå i deres rasemessige forhold (arv) (Haave, 2000).

Han fikk støtte fra blant annet legen Ingeborg Aas som holdt flere foredrag i Trondheim. Hun mente at sterilisering var en god metode. På et møte i Trondhjems Arbeiderpartis Kvinneforening i 1929, framholdt hun at det ikke var tilrådelig at imbesiler, idioter og sterkt belastede individer skulle føde avkom (Foredraget var 25. januar 1929, og deler er gjengitt i Arbeider-Avisa av samme dato).

I januar 1932 forelå Straffekomiteens forslag til utkast av lov om sterilisering. Et vedlegg om kastrering fulgte lovforslaget. Sterilisering av medisinske årsaker skulle holdes utenfor.

Lov om adgang til sterilisering m.v. av 1. juni 1934 gir adgang til «seksualinngrep» når personer anses å være uhelbredelig sinnssyke, når de ikke vil være i stand til å forsørge seg eller sin familie, når det er fare for at «betydelig legemlig mangel» vil kunne nedarves til eventuelle barn, eller når «abnorm seksualdrift» vil føre til sedelighetsforbrytelser. Krav om slike inngrep kunne framsettes av lensmann eller verge, ankefristen var kort, og det var opp til myndighetene å oppnevne verge. Det var med andre ord vanskelig for de som ble utsatt for en slik begjæring, både å anke og å komme seg unna. Om personen var gift, hadde ektefelle rett til å uttale seg etter samme lov. Loven ble vedtatt mot en stemme.

Loven fra 1934 førte til at omkring 400 personer ble sterilisert frem til begynnelsen av 1940-tallet. Dette syntes tydeligvis naziregimet var lite tilfredsstillende. I 1943 ble det vedtatt en lov som handlet om «vern av folkeætten» og som sikret raskere saksgang samt at vedtak om sterilisering kunne omfatte hele folkegrupper. Sterilisering av tatere var et rasehygienisk grep.

Etter at krigen var over, gikk man tilbake til loven fra 1934.

Kastrering

Sterilisering foregår ved å skjære over sæd- eller eggledere for å hindre befruktning. Kastrering omfatter i tillegg også å fjerne de hormonproduserende kjertlene som eggstokker og testikler. Om en person

blir kastrert før puberteten er over, vil personens seksuallyst bli redusert (Tranøy, 2003). En mannlig tater har fortalt om begge disse inngrepene mens han var plassert på Klæbu off. pleiehjem (Fodstad, 1999).

Tvangssterilisering kunne bli krevd av bygdas lensmann, og det var ikke nødvendig med vurdering fra lege. Både kvinner og menn kunne bli hentet fra taterfølgene og ført til pleiehjemmet i Klæbu. Her var det en fullt utstyrt operasjonsstue, og det var ansatt sykepleiere som hadde kirurgisk erfaring fra et av landets sykehus. Kilder viser at det ble utført tvangssterilisering og kastrering så sent som i 1962 (Haave og Tranøy).

Elektrosjokk og lobotomi

I tillegg til sterilisering og kastrering, som hindret forplantning og endret seksualdriften og hormonbalansen, tok man i bruk elektrosjokk og lobotomi for å endre sinnet. Dette var datidens behandling av atferd som hadde psykiske årsaker. Gjenstridige tatere som gjorde opprør og protesterte, kunne bli utsatt for elektrosjokk. Var ikke dette ansett som tilstrekkelig, tok man i bruk en irreversibel metode som lobotomi.

Hvis taterne ikke fikk endret atferd av elektrosjokk, skulle de nå passiviseres helt. Per Isdahl på Gaustad sykehus har beskrevet den mest primitive metoden for lobotomi i Karoline Frogners film *Tradra – i går ble jeg tater* (Østbø, 2004). Metoden gikk ut på å gå inn gjennom øyet med relativt enkle redskaper, for å utføre lobotomien, noe som nok var den billigste måten.

Klæbu og behandling av tatere i nyere tid

Det sies at en familie i Haugdalen og/eller Svean ikke sendte barna sine på skolen og hadde mange vansker omkring dette. Dette var så sent som i første halvdel av 1970-tallet. Det var lite å høre fra kommunen om at barna ikke fikk skolegang.

Barn uten skolegang kunne møte store problemer senere i livet. Noen kunne bli stemplet som evneveike, de fikk problemer med å få arbeid, og i ytterste konsekvens kunne de bli plassert på en institusjon som Klæbu off. pleiehjem.

Mor til vår informant var gift med en av taterslekt og hadde god kunnskap om tatere i Klæbu og hva de ble utsatt for. Det var jo ikke bare de fysiske overgrepene, men informanten ba oss også nevne de psykiske og det å vokse opp i fattigdom. Dette var forbundet med stor skam, også blant taterne selv. Men håndverk hadde de gode ferdigheter i. Informantens far behersket blikkenslager-håndverket godt. Han hadde flere oppdrag i Klæbu, og fortsatt den dag i dag er tak tett. På Storugla fungerer fremdeles beslaget på vannbordet (oppå vindskia) som ble kjøpt fra et taterfølge en gang på 1970-tallet.

Unnskyldningen fra staten til romanifolket

I mer enn 80 år overlot Stortinget ansvaret for taterne til Norsk misjon blant hjemløse. Et eksempel på dette er Rostad i Inderøy. Fra desember 1951 skulle Rostad barnehjem benyttes av misjonen til det arbeidet de drev knyttet til omstreifere (Arbeider-Avisa 5.12.1951). Barnehjemmet skulle da bli arbeidsleir for ungdom.

«Taterne skulle slutte med å være tater og gjøres til vanlige folk», var en målsetting. Metoder og tiltak som ble iverksatt, var mangeartet og kunne handle om tvangskristning, tvangsadopsjoner, tvungen bosetning, arbeidsleire, tvangssterilisering, forbud mot hestehold, utestengelse fra skolegang, og i de verste tilfellene organisert klappjakt på det reisende folket (historien om Fløttumguten og Gudrun – hula på Flå i Melhus) (Arbeidets Rett 28.02.2001).

I 1995 leverte Erling Folkvord fra Rød Valgallianse inn et forslag til Stortinget om et kollektivt erstatningsoppgjør for romanifolket. Forslaget inneholdt et krav om at romanifolket måtte bli anerkjent som en minoritet. Justiskomiteen behandlet forslaget i mai i 1996, uten at det ble fattet noe vedtak i saken (Sør-Trøndelag 4.12.1996).

Lurt av tatere?

Da taterfølget stoppet på gården, spurte de om å få bytte til seg steikflesk. Kona på gården kunne gjerne gjøre en byttehandel med dem, men da måtte hun få en trådvisp i bytte. De beklaga, men akkurat nå hadde de ingen slike. Det kom tilbud om andre varer flesket kunne byttes mot, men ingenting av dette var av interesse for kona. Til slutt sa en av taterne at de kunne lage en slik visp og legge i spannet på melkerampen når de passerte på tilbaketur. Dette ble akseptert, og kona gikk på stabburet for å hente en god fleskebit.

«Du ble grundig lurt nå!» fikk kona høre av de andre på gården da de fikk høre om denne «handelen».

Etter hvert som dagene gikk og ingenting lå i noe melkespann, ble gliset til de andre på gården stadig breiere. Men dette fikk en brå slutt den dagen trådvispen lå der, til og med to visper.

Klæbyggen som sang taterviser

Børge Pedersen (1963–2021) vokste opp i Klæbu og bodde på Vangsmo med sin familie. Musikken hadde han med seg hele livet. Som voksen viste han stor interesse for å formidle taternes musikktradisjoner. Betty Stjernen og Elias Akselsen ble hans samarbeidspartnere i flere år, og de hadde flere konserter sammen. Det var Børge som inviterte Elias Akselsen til et julebord han hadde, og slik startet deres samarbeid (fra reportasjen Levd liv i NRK i 2013). Tatervisene forteller ofte om livet langs landeveien, og vei er jo en fin metafor for livet.

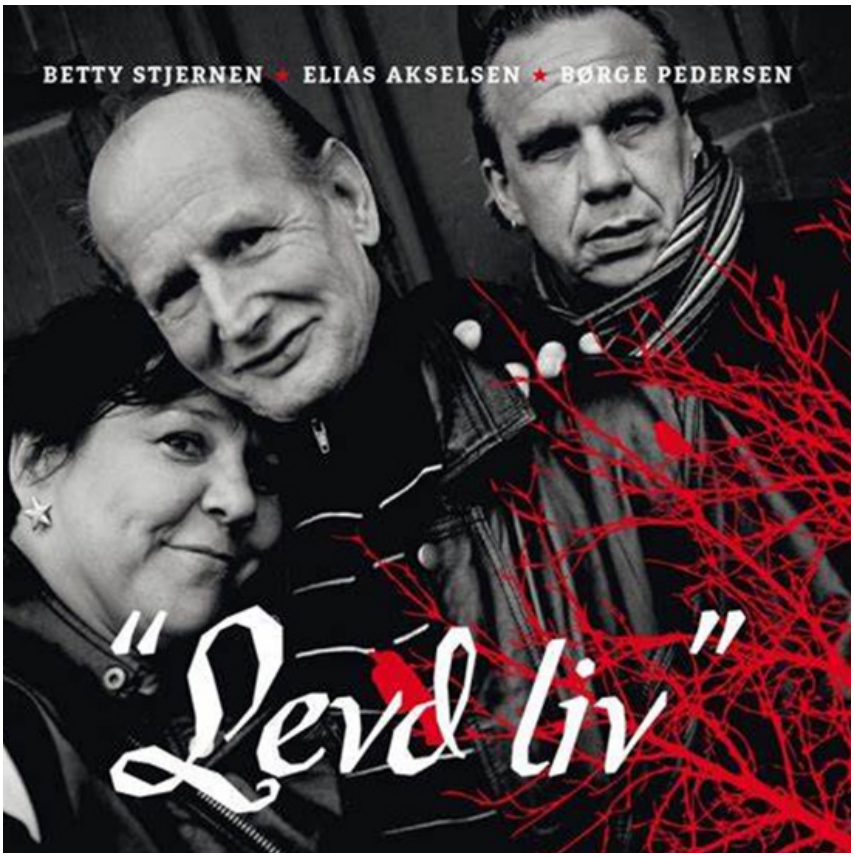

I februar 1998 ba de norske myndigheter offisielt om unnskyldning til romanifolket for den behandlingen de hadde blitt utsatt for. I 2011 opprettet regjeringen et granskningsutvalg som hadde som mandat å undersøke politikk og tiltak overfor romanifolket fra 1850-tallet og fram til 2011. Arbeidet ble avsluttet i mai 2015.

Erstatningsordninger for mangelfull skolegang er et eksempel på at det fortsatt er et stykke arbeid igjen i kommunene. Slike erstatninger varierer ofte fra kommune til kommune, og romanifolket selv etterlyser en mer universell ordning med lik erstatning. Tilskudd til å ta vare på kultur og tradisjonshåndverk er ennå ikke store nok og må innrettes bedre. Minoritetspolitikken må innrettes slik at den ikke bidrar til å øke spenninger mellom de ulike gruppene av romani (NOU, 2015:7).

Nå har romanifolket begynt å ta opp igjen tradisjonen med å reise når vårsola varmer, og flere i Trøndelag reiser igjen.

Redaksjonskomiteen ønsker å takke:
Roar Bromseth, Børge Pedersen sin samboer,
Lars Braa, Asbjørn Tanem, Ingar Lium, Kåre Haugen

Kilder:

Fodstad, Hjørdis. 1999. *Møter mellom tatere og det norske samfunn – Erfaring fra tvangssterilisering.* Institutt for kriminologi, UIO, hefte K serien 2:99. 231 sider.

Fuglem, Arnt. 1996. *Alvor og skjemt – i tekst og toner gjennom folkemusikken i Selbu 1870 – 1945.*

Gotaas, Thor. 1999. *Tatere i norsk folketradisjon.* Lokalhistorisk forlag. 117 sider.

Haave, Per. 2000. *Sterilisering av tatere 1934 – 1977 – en historisk undersøkelse av lov og praksis.* Norges forskningsråd, kultur og samfunn.

Hugdal, Endre. 2007. *Taterjakta i Flå – et hundreårsminne.* Gauldalsminne. 121 sider.

Lauglo, Erling. 1958. *Leinstrand – et lite stykke Norge.* Utgitt av Leinstrand kommune.

Midtbøe, Øyvind. 1968. *Eilert Sundt og fantesaken.* Universitetsforlaget. 335 sider. ,

NOU, 2015:7. *Assimilering og motstand – norsk politikk ovenfor tatere/romanifolket fra 1850 til i dag.* 157 sider.

Sand, Gunnar. 1985. *Åge Aleksandersen og trønderrocken.* Aschehoug & Co. 175 sider.

Tranøy, Joar. 2003. *Usedelighet og samfunn.* Unipub forlag og forfatteren. 125 sider.

Østbø, Stein. 2004. *Deilig er jorden – historien om tateren Elias Akselsen.* Aschehoug & Co, Gjøvik trykkeri.

Gauldalsminne

70-års konfirmanter i 2023

1. rekke:
Ellen Forseth (gift Gjølgali), Marie Tømmerås (gift Jenssen), Ann Mari Grønning (gift Risem), Ingeborg Grendstad (gift Myhren), Ester Gundersen (gift Haugen), Ingebjørg Tanem (gift Øgaard), Marit Dragsten (gift Ligaard)

2. rekke:
Kåre Haugen, Åge Løvø, Bjørn Høiås, Bjørn Warmdal, sogneprest Alfred Skogsholm, Arnulf Bjørkliås, Olav Holten, Helge Østerberg

3. rekke:
Hans Tømmervold, Asbjørn Gjølgali, Bjørn Aftret, Ingemund Ramlo, Birger Gundersen

Bildet utlånt av Kåre Haugen.

Red. komm.: I år har vi valgt å ta med etternavn som gift.

Under denne tittelen presenterer redaksjonskomiteen i hvert årsskrift et intervju med en klæbygg som har levd lenge. Det et menneske har opplevd gjennom et langt liv, kan fortelle like mye om historien og samfunnsutviklingen som beskrivelser og omtaler av hendelser.

Ole Andreas Tømmervold ble født 25. juni i 1933

Av Ivar Skei

Foreldrene mine var Arne og Gudrun Tømmervold. Far var født på Moan, en heim som lå nedenfor Fjæremsfossen, mens mor var fra Strinda og het Gudrun Røstum før mor og far giftet seg.

De fem første årene av mitt liv bodde vi på «Sentralen» (telefonsentralen) på Tanemsflata. I 1938 flyttet vi til Langmo, et bureisingsbruk som foreldrene mine hadde fått skilt ut fra øvre Forset. Jeg var nr. tre i en søskenflokk på fem, altså midterst i rekken.

Barndoms- og ungdomstid

Far var snekker og småbruker, mor var husmor og småbruker. Skulle foreldrene våre makte alle oppgavene, var de avhengige av at vi ungene trådte til og tok del i arbeidet.

På Langmo skulle ny jord brytes, og vi ungene deltok under stubbrytingen. Da vi skulle bryte opp en stubbe i 1939, oppdaget vi en lærpose som lå ved stubben. Inne i posen lå det 19 sølvmynter som stammet fra tidsrommet 1710 til 1722. Senere fant vi to sølvmynter til på det samme området. Som 9-åring skjønte jeg ikke rekkevidden av et slikt funn, men foreldrene mine var klare på at myntene skulle leveres til antikvariske myndigheter. Alle sølvmyntene befinner seg derfor på museet i Trondheim. På grunn av dette

spesielle funnet fikk Skillingsvegen navnet sitt. Jeg var medlem av Klæbu kommunes navnekomite den gangen veien skulle navnsettes. Hele komiteen var enig i at veien skulle få det navnet.

Når det skulle bakes flatbrød, var vi i skogen og kuttet kvist til bruk i baksterovnen. I tillegg til oppgavene hjemme, fikk jeg i oppdrag å kappe og klyve ved for søstrene Forseth ved «Sentralen». Jeg hadde jo blitt godt kjent med dem mens familien vår bodde der, og de med meg.

Vi ungene fikk være til nytte i hverdagen. Det var aldri snakk om at vi ble pålagt for mange gjøremål, det føltes som et gode å få være en del av arbeidsfellesskapet.

Jeg begynte på Tulluan skole i 1940. Skoleveien var ganske lang for oss i småskolealder. Spesielt i Forsetdalen var det kaldt vinterstid. Vi hadde gode sko, for far var skomaker også, men da vi kom fram til skolen, var skoene så stivspekt at vi måtte legge dem inntil vedovnen til opptining. Pedellen hadde heldigvis fyrt opp tidlig slik at skolestua var varm.

Jeg var eneste gutt i klassen – eneste hane i kurven. Jentene i klassen ga uttrykk for at jeg – fordi jeg var eneste gutt – slapp for billig unna i timene, og klaget på det til lærer Reiten. Det kan godt hende de hadde et poeng, det er vanskelig for meg å bedømme. Jeg synes jeg hadde ei fin skoletid på Tulluan.

Krigen

Krigen hadde kommet til Norge noen måneder før skolestart. En morgen i 1940 våknet vi med at tyskerne kom for å okkupere hele Langmo. De skulle bruke eiendommen til å drive skytetrening på blink i Vassfjellet. Kanonene som ble trukket av hester, ble satt opp over alt. Hele familien måtte evakuere til en onkel av meg som bodde på Tanemsflata. Far ville ikke dra, han var redd for at hesten vår ble skremt og ville passe på den, men tyskerne nektet. For meg, som 7-åring, var dette en skremmende opplevelse.

Krigen førte til at det til tider var vanskelig å få tak i en del matvarer. Men vi drev med kaniner og

hadde kjøtt til eget forbruk på det viset, og så byttet vi til oss andre matvarer med kaninkjøtt. Vi hadde også gris som måtte bli 100 kg før den kunne slaktes. Så å si alt på grisen ble brukt til mat. Og med to kyr på båsen, hadde vi melk. Selv om det var mange munner som skulle mettes, svalt vi ikke.

Men apropos kaniner: De rømte med jevne mellomrom, og da var det vi barna som fikk som oppgave å leite dem opp. Det kunne ta både timer og dager.

Jeg må nevne to episoder som gjorde sterkt inntrykk. Far hadde gjemt to kornsekker under høyet på låven, og så kom tyskerne på husundersøkelse. Heldigvis fant de ikke sekkene, men det var noen nervepirrende timer mens de undersøkte hele gården.

Som kjent var det ikke tillatt å ha gevær under krigen. Hadde du våpen, skulle de leveres inn, men mange lurte seg unna denne ordren. En onkel av meg leverte inn sitt Krag Jørgensen-gevær, men beholdt hagla for å kunne gå på jakt. En kveld kom onkel til Langmo med sekk på ryggen. Han tok handa i sekken og sa i det han løftet noe opp: «Dette er levra fra storoksen». Storoksen hadde han skutt i Vassfjellet med hagla som han hadde lagt inn blykule i, og nå gjaldt det å hindre at dette ble kjent. Onkel samlet brødrene sine til bærehjelp. I løpet av den natta gikk de to turer opp i Vassfjellet og bar alt kjøttet hjem til Langmo. Jeg ser bildet av kjelleren full av elgkjøtt for meg den dag i dag. Det var et under at vi ungene klarte å holde på hemmeligheten. Hadde de tyske myndighetene fått greie på dette, hadde vi alle vært ille ute.

Ut i arbeidslivet

Jeg ble konfirmert våren 1947. Den gangen var det slik at en måtte ha fylt 14 år for å kunne bli konfirmert. Jeg søkte og fikk tillatelse. Og var du konfirmert, kunne du begynne å arbeide.

I.K. Lykke søkte etter visergutt. Jeg fikk telefon en ettermiddag med beskjed om at jeg kunne begynne der neste morgen. Jeg, som nesten ikke hadde vært i byen en gang og derfor var helt ukjent, kunne jeg klare den jobben? Jeg gruet meg, men tok imot tilbudet likevel. Hos I.K. Lykke ble jeg i tre år.

I 1950 ble jeg oppringt fra Høyskolen (Norges tekniske høyskole). De trengte arbeidshjelp på laboratoriet. Det hørtes spennende ut, det ville jeg prøve. Samtidig som jeg jobbet som hjelpegutt ved laboratoriet, tok jeg Dillner og Støens handelsskole på kveldstid. Etter noen år fikk jeg stillingen som laborant og fikk virkelig være med på viktige utviklingsoppgaver, f.eks. innenfor betongproduksjon. Stillingen som verksmester ved laboratoriet krevde ingeniørutdanning. Det hadde ikke jeg, men fikk likevel jobben. I til sammen 49 år arbeidet jeg ved NTH. Da jeg gikk av med pensjon, hadde jeg med andre ord 52 år bak meg i arbeidslivet. Som pensjonist startet jeg eget firma som fikk laget og solgte former i isopor og glass til betongprøver. Dette firmaet opphørte i 2023.

Familie

Året 1965 ble et merkeår for meg. Ved et besøk på Gjevilvasshytta i Trollheimen i 1964 hadde jeg truffet Kirsten Selbekk fra Lensvik. Det ble «søt musikk», er det ikke det det heter? I 1965 giftet vi oss, og samme året fikk vi tomt for å bygge eget hus i Skjøla. Og så, i 1967, ble sønnen vår, Jens Arne, født.

I huset vårt i Skjøla har jeg og Kirsten bodd helt til i år, og har trivdes godt ved innfartsporten til Klæbu.

Denne staselige peisen bygde Ole til Jens Arnes konfirmasjonsdag.

Ole Andreas og Kirsten ved Vassfjellhytta

Politikk

Jeg har hatt mange verv som folkevalgt opp gjennom årene. Jeg ble valgt inn i kommunestyret i 1976. Bortsett fra perioden 1984-87, var jeg kommunestyremedlem fram til 1995. I den siste perioden var jeg medlem av formannskapet, og periodene før det igjen var jeg leder av det som da het teknisk hovedutvalg. I en årrekke var jeg leder av kommunens byggekomite og medlem av flere utvalg og råd, som for eksempel trygdeutvalget. Du verden – det var både ærefullt og givende å få være med og stake ut kursen for utviklinga av bygda.

Funksjonen som leder av byggekomiteen i mange år var krevende, men også svært givende. Jeg kjenner de fleste av de større offentlige byggene i Klæbu godt.

Livet

Kirsten og jeg har hatt et godt liv sammen. Vi har begge hatt interessante jobber, hun ved legevakta i Trondheim, og jeg ved NTH. Å få jobbe med noe en interesserer seg for, er ingen selvfølge, heller ikke å få oppleve et så langt arbeidsliv. Og så har vi hatt gode naboer i Skjøla og gode hyttenaboer på Hitra.

Jeg har alltid trivdes i naturen. Det har blitt mange turer i Vassfjellet til Vassfjellhytta, eller på fuglejakt i Lensvik sammen med Kirstens bror, eller fisketurer på Hitra.

-Før vi avrunder, har jeg lyst til å fortelle årsskriftets lesere om mine fotballopplevelser som ungdom og ung voksen. Klubben i mitt hjerte var Klæbu fotballklubb. Allerede som 13-åring debuterte jeg på klubbens seniorlag, som var et godt og respektert fotballag innen Sør-Trøndelag fotballkrets som det het den gangen. Et par år senere ble jeg kaptein på laget og deretter formann i klubben i mange år. Når vi skulle spille kamper rundt om i kretsen, kjørte Ramlo oss med lastebil med overbygg på, men når vi skulle til Selbu, reiste vi med Kong Sverre, og om kvelden etter kampen var det fest.

Klæbu fotballklubb gikk senere sammen med Klæbu idrettslag og ble en av idrettslagets avdelinger.

Klæbu fotballklubb.
Bakerste rekke fra v.: Arne Tømmervold, Ole A. Tømmervold, Odd Hallan, Einar Eggen, Jon Brøttemsmo, Kaare Moen.
Forreste rekke fra v.: Lars Forseth, Håkon Eggen, Reidar Fosshode, Asbjørn Tanem, Ole L. Tømmervold. Bilde fra boka «Aktive fotballspillere», Idrettsforlaget A/S 1953, bind II, s. 367.

Klæbu ungdomsskole

Av Kari Lium

I 2024 er det 50 år siden de første ungdomskoleelevene gikk ut fra Klæbus egen ungdomsskole. Før dette hadde klæbu-ungdommen gått ungdomsskolen på Heimdal.

Lov om grunnskolen av 1969 innførte 9-årig grunnskole i Norge, og systemet med framhaldsskole og realskole skulle avvikles. Den 9-årige opplæringa var både en rettighet og en plikt. Kommunene måtte tilrettelegge for at alle barn og unge fikk tilgang på denne opplæringa, noe som for Klæbus del bød på utfordringer, rett og slett fordi man ikke hadde plass.

Fra 1960 hadde vi hatt lov om forsøk med 9-årig grunnskole, og Klæbu kommune søkte om å få bli forsøkskommune etter denne loven. Dette forutsatte imidlertid at Klæbu fikk til en tilfredsstillende avtale med Trondheim kommune om organisering av ungdomstrinnet. Trondheim hadde akkurat da en overkapasitet i skolen, og Klæbu kunne få avtale om ungdomsskoletilbud på Heimdal, ved Breidablikk og Åsheim.

Men Trondheim stod raskt overfor plassproblemer i skolene sine, og avtalen med Klæbu ble avvikla. Utbygging av boligfelt i Klæbu, først på Finnmyra, betød befolkningsøkning i kommunen, og dermed også prognoser for økt elevtall. Dette medførte at Klæbu måtte til med en ny skoleutbygging kort tid etter at sentralskolen for 1.–6. klasse, Sørborgen skole, ble tatt i bruk i 1967.

Staten satte vilkår for bygging av ungdomsskoler i små kommuner, blant annet måtte man ha et elevtall som ga grunnlag for to paralleller, eller årskull på minst 40 elever. Dette kravet tilfredsstilte ikke Klæbu, men framskriving av befolkningsutviklinga, plassproblemene i Trondheimsskolene og en mer liberal skoledirektør, ifølge Magne Viks artikler i Årsskrift 1992 og 1993, gjorde at Klæbu kunne sette i gang med ungdomsskoleutbygging.

Åpen skole

Bygging av skole er én ting, innhold i den er en annen. For Klæbu ungdomsskole valgte man den pedagogiske løsninga «åpen skole», noe man i ettertid kanskje kan kalle en pedagogisk moteretning den gangen. Elevene skulle organiseres i større enheter enn de tradisjonelle klassene, undervisninga skulle foregå i åpne landskap der det ikke var vegger mellom de ulike elev-enhetene, bare reoler og skap som markerte skillene og hindra direkte innsyn. Elevene skulle samarbeide mer i grupper, og lærerne ble organisert i team som samarbeidet om undervisninga i langt sterkere grad enn tidligere.

Både elever og lærere ble forberedt på åpen skole ved at elevene fikk trening i å arbeide i grupper og ta mer ansvar for egen læring. På ett trinn i barneskolen fjerna man en vegg mellom a- og b-klassen slik at

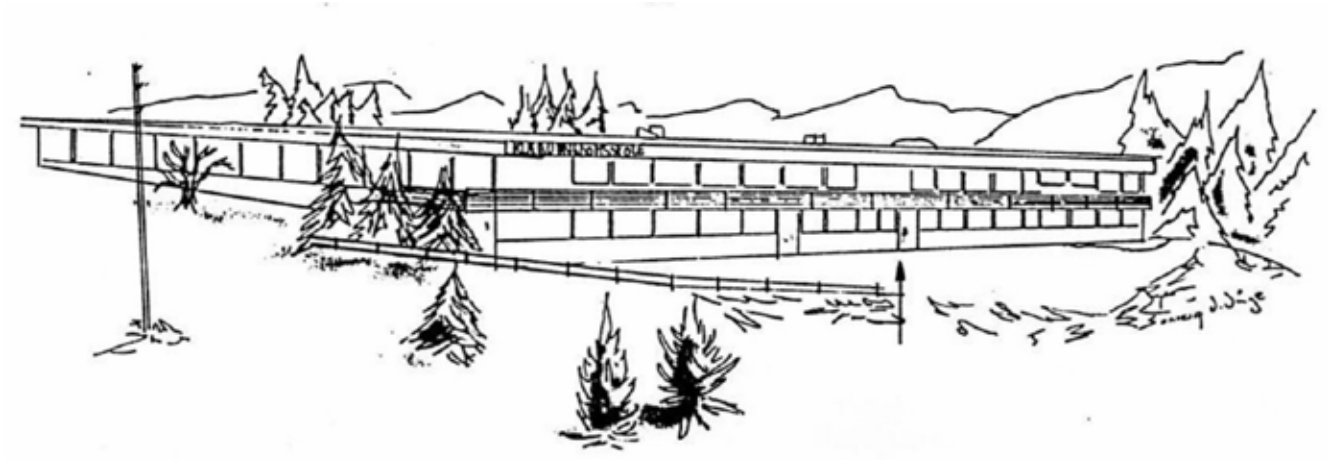

Tegning av skolen slik den så ut i 1972, brukt i årsskrift 1992

elevene fikk trene på følelsen av «åpen skole». Lærere og ledere ved den nye ungdomsskolen fikk besøke andre skoler i landet der de hadde satsa på ulike pedagogiske løsninger. Da valget falt på såkalt åpen skole, ble den bygningstekniske løsninga at man istedenfor klasserom hadde større åpne landskap som kunne romme opp til 40/45 elever.

Magne Vik siterer i sin artikkel i Årsskrift 1993 om konklusjonen i skolestyrets godkjenningsvedtak: «Når det gjelder klasseromsfløyen vedtar skolestyret at denne inntil videre får en moderat planløsning i samsvar med skolesjefens utredning og den innredningsskisse som er lagt fram». Videre skriver Vik: «I ettertid kan vi godt innrømme at den «moderate løsningen» likevel ble for åpen.»

Undervisningsarealene hadde nålefilt som golvbelegg, og dette krevde noen egne regler som mange reagerte på. Elevene ble oppfordra om ikke å ha brunostskiver i matpakka, da brunosten ville være vanskelig å rense bort dersom den ble tråkka ned i nålefilten. Videre ble innearealene forbudt område for utesko. I garderobene var det derfor bygd hyller for tøfler, og alle elevene bytta fra utesko til tøfler før de gikk inn i korridorene og undervisningsarealene.

En viktig rektor

Planlegginga av ungdomsskolen var godt i gang da Hogne Hongset ble tilsatt som rektor for både barne- og ungdomsskolen i 1971. Skolene hadde felles rektor fram til 1980. I samarbeidet mellom rektor Hongset og skolesjef Magne Vik tok den nye ungdomsskolen form, men det var til dels harde debatter i skolestyret. Denne skoleutbygginga skjedde i ei brytningstid, og Hogne Hongset var talsmann for en mer radikal pedagogikk enn det Klæbu var vant med. Hans skolesyn brøt nok en del med det tradisjonelle skole- og elevsynet, og det var med skolesjef Magne Vik som støttende samarbeidspart, man kom fram til at den nye ungdomsskolen skulle utformes som en åpen skole.

En av Hogne Hongsets mål var å øke nærhet og samarbeid mellom lærere og elever. Han var derfor aktiv deltaker i basse-spill i friminutta. Ikke alle elevene var like fornøyde med dette, for rektor kom seg alltid ut og fikk sikra seg plass i spillet. Han fulgte med klokka og gikk ut like før skoleklokka ringte, mens elevene ikke kom ut før etter at ringesignalet var gått. Elevene kom seg ekstra seint ut de gangene «gode» klassekamerater hadde knytta sammen skoene deres med solide kjerringknuter.

Viktigere for rektor Hongsets kontakt med elevene var ønsket hans om å ha undervisning og på den måten følge med og følge opp ungdommene. Da elevtallet vokste som følge av stor innflytting til kommunen, tok Hogne Hongset initiativ til at barne- og ungdomsskolen ble delt og fikk hver sin rektor. Elevtall har betydning for om rektorstillingen bare har administrative oppgaver eller om rektor også skal undervise. Dermed kunne rektor fortsatt ha undervisning og på den måten være delaktig i skolehverdagen også i praksis.

At man satsa på åpen skole og den pedagogikken som hørte med, hadde betydning for hvem man ønska å tilsette som lærere. Når man ikke presenterte pedagogikken i utlysning av ledige stillinger, måtte man ta grep i tilsettingsprosessen. Hogne Hongset ivra for bruk av intervju og argumenterte for at det var viktigere med lærere som var glade i unger enn at de hadde mange års utdanning og erfaring med undervisning. «Lærere som er glad i unger, kan vi lære å bli gode lærere underveis», påstod han.

Aktive elever

Ungdomsskolen ble et aktivitetssted under Hogne Hongsets ledelse. Det ble organisert elevkvelder med underholdning, spill og dans i samfunnshuset. Dette var omdiskutert både blant lærere og i skolestyret. Hongset fikk derfor lagt et skolestyremøte til samme tidspunkt som elevkvelden, og da han var sikker på at dansen hadde starta, inviterte han med seg skolestyret til å besøke elevkvelden. Der bød han skolestyrets leder opp til dans, og etter denne kvelden var det slutt på diskusjonene om dans for elevene.

Selve ungdomsskolelokalene var i bruk for andre elevaktiviteter én kveld i uka i denne perioden. Da ble også enkelte foreldre eller andre ressurspersoner i bygda engasjert til å lede aktiviteter. Det ble gjennomført både førstehjelpskurs og teaterkurs for elevene, det var aktiviteter på sløydsal, formingsrom og i bomberommet. På denne måten ble skolen en mer integrert del i bygda og i elevenes hverdag.

Å lære elever å ta ansvar var viktig for Hogne Hongset. Elevrådet fikk derfor oppgaven med å organisere bestilling, salg og utlevering av skolemelk. Avtalen mellom rektor og elevrådet gikk ut på at det overskuddet som dette melkesalget ga, skulle elevrådet disponere. Men; dersom elever forårsaket skader på skolen eller inventaret, skulle reparasjon av dette belastes elevrådskassen. Dette hadde sammenheng med imøtekommelse av elevenes ønske om å kunne være

Bilde av skolen slik den ser ut i dag, foto Kari Lium

inne i friminutta. Det ble organisert elevvakter, og sammen med denne avtalen om elevrådskassen, var ordninga «skadebegrensende».

Det første ungdomsskolekullet i Klæbu

Klæbu ungdomsskole ble tatt i bruk høsten 1972. Da hadde de eldste elevene gått 7. trinn i lokaler på barneskolen, og bare to årstrinn tok den nye skolen i bruk. Eldre elever fra Klæbu gikk ferdig ungdomsskolen på Heimdal. De første åra på Klæbu ungdomsskole var prega av god plass, med tre åpne landskap, et klasserom – hovedsakelig for språkundervisning, aula, naturfagsal, skolekjøkken, sløydsal og formings- og musikkrom. I underetasjen var det også et solid tilfluktsrom og arealer for skoletannlege.

Elevene fikk prøve seg i nye arbeidsformer, som fellesforelesninger i aulaen og prosjektarbeid. I prosjektarbeidet måtte elevene ut i bygda og intervjue informanter. Da måtte de sjøl både skaffe kontakter og avtaler, planlegge spørsmål, besøke ressurspersoner og skrive rapporter. Dette var nytt for både lærere og elever, så noe famling var det nok i starten. Prosjektarbeidet endte opp med utstillinger i skolelokalene, med både tekster og illustrasjoner. Ei utfordring som den ene gruppa fikk, var å stave «Litjelva», og da rektor kom forbi, ble han spurt. Det er lite trolig at svaret hjalp elevene: «Det skrives med stor L og to «æshjla»!»

I 2024 er det 50 år siden Klæbus første ungdomsskolekull gikk ut av kommunens egen skole. Fra 1974 gikk det ikke mange år før ungdomsskolen både ble utvida med flere byggetrinn, og den ble ombygd til tradisjonell skole med klasserom høsten 1978.

Med utgangspunkt i tradisjonell klasseromstenking var dimensjonen på ungdomsskolen i 1972 planlagt for to parallelle klasser pr årstrinn. Befolkningsutviklinga i Klæbu førte til at skolen raskt ble for liten. Allerede i 1980 ble skolen bygd ut første gang, og ny utbygging ble foretatt i 2000.

1974-utgaven av Klæbu ungdomsskole huskes som et rolig sted med bemerkelsesverdig lite støy når en tar den åpne løsninga i betraktning. Uenigheter og småkonflikter oppstod nok den gangen også, og det er mulig at glemselens slør preger samtaler med den gangens elever, men skolen og miljøet huskes som fredelig. Både bruk av tøfler og besøk av lærere med kaffekopp i spisefri, gjorde nok sitt til at det ble slik.

Kilder:

Magne Viks artikler i Årsskrift 1992 og 1993:
Litt lokal skolehistorie fra nyere tid

Ivar Skeis artikkel i Årsskrift 2017:
Kommuneavklaring, ny skole og nytt samfunnshus
Hogne Hongset, Øyvind Kvamme, May Schei,
Hans Henrik Solheim, Eva Waltin, Per Erling Aune

Skjønnskrift

Av Ivar Skei

Under opprydding på Grubbhaugen etter at onkelen, Ole Fosseide (f. 02.08.1922 – d. 13.12.2022), gikk bort, fant Halvor Fosseide ei stilbok fra 1921.

Dette bildet av Tanemselv har Ida Fosseide Rystad i sitt album. På bildet ser vi Jon Odin og Ingeborg Bye til høyre. Fotograf og årstall: ukjent. De to personene til venstre på bildet: ukjent.

Stilboka har tilhørt Ingeborg Marie Bye* (1893–1963), søster til Halvors bestemor. Halvors bestemor, Kjerstina Bye, og Ingeborg Marie Bye var født i henholdsvis 1893 og 1907 på husmannsplassen Tanemselv, som var boplass for fergemannen. Deres far, Jon Odin Knutsen Bye, gift med Ingeborg Bye, f. Eggen, var siste fergemannen før første Tanem bru ble bygd i 1894–95.

Tanemselv var husmannsplass under Tanem øvre, og lå like ovenfor Tanem bru.

*Bildet tilhører Karin Fosseide Thorvaldsen og er tegnet/malt av Anne Røstum (1924–2005) i 1943.***

I dag finnes ingen bebyggelse der husmannsplassen Tanemselv lå. Siste beboer på Tanemselv var Olaf Bye, sønn av Kjerstine og Ole Bye. Han tok over plassen etter sine besteforeldre, Ingeborg og Jon Odin Bye. Han flyttet fra Elveplassen ca. 1955, og etter det ble husene revet.

Under opprydding på Tanemselv har blant annet Ingeborg Bye sin stilbok havnet på Grubbhaugen der søsteren Kjerstina og ektemann Halvard Fosseide hadde stiftet bo.

I stilboka har Ingeborg skrevet små historier da hun gikk i 7. klasse. Om historiene er svar på stiloppgaver eller er gjenfortellinger, vet vi selvsagt ikke. Men se nøye på skrifta! Ingeborg gikk på skolen i ei tid da tydelig og pen håndskrift var av største viktighet.

Folkeskoleloven av 1889 innførte «skrivning» som eget fag. Elevene skulle lære skjønnskrift. Faget sto på timeplanen alle 7 år, med hele fire timer i uka i 1. klasse, men med færre timer ettersom årene gikk. Det ble lagt vekt på at elevene utviklet en god håndskrift med riktig grep om pennen. Læringsmålet var «en ren, tydelig og smuk haandskrift». Skoleplanen anbefalte «Strømmes skriftplancher» som mal under opplæringa.

Med innføringa av Mønsterplanen for grunn-

skolen i 1974 ble skriving fjernet som eget fag og lagt inn under norskfaget.

Ingeborgs stilbok viser oss hva elevene ble lært opp til for 100 år siden.

Selvsagt var det individuelle forskjeller på håndskrifta da som nå. Men likevel mener jeg at vi som samfunn har mistet fokuset på hvor viktig tydelig og pen håndskrift er. PC`en og mobiltelefonen er nok en del av forklaringen, men slett ikke hele forklaringen.

** Ingeborg Marie ble senere gift med Einar Hallan.*
*** I Klæbuboka finnes to bilder av Tanemselv, s. 180 og s. 428.*

Takk for informasjon til: Halvor Fosseide, Ida Fosseide Rystad, Karin Fosseide Thorvaldsen, Unni Aune

Bilde av stilboka og del av en side i boka. Om du skulle lure på hvorfor stilboka er ødelagt øverst i høyre hjørne, er svaret: mus

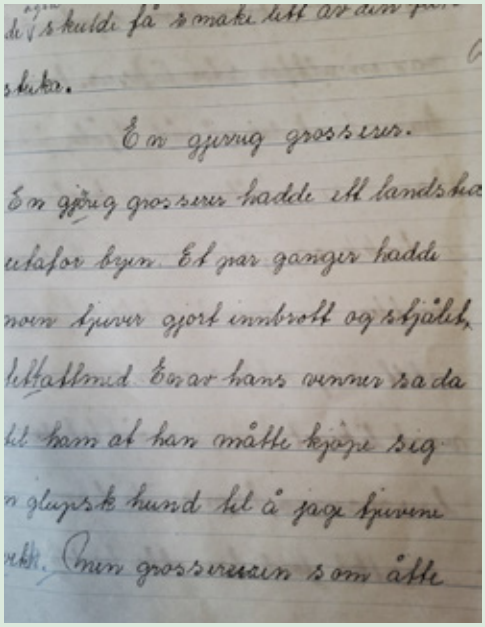

En gjerig grosserer.

En gjerig grosserer hadde ett landsted utafor byen. Et par ganger hadde noen tjuver gjort innbrott og stjålet tett attmed. En av hans venner sa da til ham at han måtte kjøpe sig en glupsk hund til å jage tjuvene vekk. Men grossereren som åtte

Avskrift av hele historien «En gjerrig grosserer».
En gjerrig grosserer hadde ett landsted utafor byen. Et par ganger hadde noen tjuver gjort innbrott og stjålet tett attmed. En av hans venner sa da til ham at han måtte kjøpe seg en glupsk hund til å jage tjuvene vekk. Men grossereren som åtte mest en halv million, syntes det var en altfor stor luksus. Men han fant dog på råd. Sjøl gikk han neri stallen noen kvelder i trekk og gjødde av alle livsens krefter. Og knepet lyktes; tjuvene holdt seg vekke; men grossereren vart likevel lang i ansiktet da lensmannen kom og ila ham mulkt, fordi han ikke hadde meldt hunden sin til beskatning.

Redaksjonskomiteen retter: I Klæbu historielags årsskrift for 1985 er Kong Håkons besøk i Klæbu beskrevet, herunder også middagsmenyen på Brøttem. Både forretten og desserten er riktig, men hovedretten var elgsteik og ikke kylling som det står i teksten. Oddmund Brøttem og Gunvor Grønning, som begge kjenner saken godt gjennom sine foreldre, har spurt oss om vi kan rette dette. Det var den gangen et hovedpoeng at maten skulle være ureist og stamme fra egen eiendom, med ørret fra Selbusjøen/Bjørsjøen og elg og molte fra Brøttems skoger. Det har aldri vært produksjon av kylling på Brøttem, og kylling var heller ikke en aktuell rett på den tiden.

Vi i dagens redaksjonskomite vet selvsagt ikke hvorfor denne feilen har sneket seg inn, men vi har et ansvar for å rette den.

Sydamer og skreddere

Av Kari Lium

Før det ble vanlig å gå i butikken og kjøpe klær, sydde man gjerne sjøl eller fikk hjelp fra en skredder eller ei sydame. I Klæbu har vi opp gjennom åra hatt mange som har hatt dette som yrke. I det følgende er det mange navn, og noen vil gjerne kjenne igjen «en av sine».

For mange har vi funnet bare navn og fødselsår der de stod nevnt i lister fra folketellinger eller i skattelister, men sjøl om vi vet lite om dem, har vi valgt å ta dem med i denne oversikten, ikke minst av hensyn til etterslektene. Det gjelder yrkestitler som skreddere, syersker, sydamer, sypiker, eller at de er sagt å ha drevet syforretning eller med søm.

Dette er naturligvis ikke noen uttømmende liste, og vi er ganske sikre på at det i tillegg til de som hadde dette som yrke, også har vært ganske mange som tok syoppgaver som venne- eller nabotjenester, eller sydde «på si» og dermed hadde dette som en kjærkommen tilleggsinntekt.

Fra skattelistene framgår det at det var ulikheter i fortjeneste etter hva slags tittel håndverkeren hadde. Skredderne tjente best, og sydamer tjente bedre enn syersker, da sydamene antas å ha fått opplæring i faget, mens syerskene var selvlærte. I ligninga for 1935 er skreddermester Gustav Skjevling ført opp. Han er mest sannsynlig knytta til Klæbu off. pleiehjem, og er den eneste vi finner med denne tittelen i de oversiktene vi har hatt tilgang til.

Mange arbeidet hjemmefra ved at de hadde laga seg et syrom eller ei skredderstue, mens andre utførte arbeidet hjemme hos kunden. Et kjøkkenbord var ofte arbeidsplassen, også for de som ikke hadde plass til eget syrom hjemme.

Å være hjemme hos kunden hadde den fordelen at den som skulle ha plagget, var lett tilgjengelig for måling og prøving. Ulempen var at sydama eller skredderen måtte gå eller komme seg fram på annen måte, ofte lange strekninger. Og utstyret som disse skredderne og sydamene hadde, var relativt tungt, så det var ofte krevende arbeidsveger i all slags vær.

Vi har hatt fokus på de som dreiv virksomhet på egen kjøl og tonet ned omtale av de som var ansatt i syjobber, ved at de for eksempel var ansatt i et firma, men gjorde syjobben hjemme, eller de som arbeidet med dette håndverket ved Klæbu seminar, Blindeskolen eller Klæbu off. pleiehjem. Det skal imidlertid bemerkes at nettopp disse virksomhetene skapte behov for den yrkesgruppen som kunne utføre skredder- og syjobber.

Oversikten starter med ligningsåret 1865. Dette er fordi oversikter fra tidligere, som folketellinger, ikke inneholdt yrkestitler knytta til håndverk. Tabellen under viser at en del skreddere oppholdt seg i Klæbu bare i kort tid, da de var i skattelistene for bare ett

Skreddere funnet i skattelistene for Klæbu 1865–1958

Navn	Bosted/ligningsår	Fødselsår/fødested
Nils Øien	Ugleøien 1865	1791 Strinden
Johan Jensen	Bjerkliaas 1865/1875	1803 Trondhjem
Ole Andreas Olsen	Ugleøien 1865/1875	1812 Trondhjem
Peder Nilsen	Hagen 1865/1875	1812
Bersvend Rasmussen	Thanemselv 1865	1818
Claus Pedersen	Grindstadplass 1865/1875	1831
Lars Johansen	Bjerklimark 1875	1839
Bersvend Mikkelsen	Tangvold 1865	1844
Carl Iversen	Bor hos Ole Hansen 1891	1852 Strinden
Anton Johansen	Bor hos Johan Eilertsen 1891	1858 Ørlandet
Peder Pedersen Hagen	Hagen/Husbytrø 1865-1935	1861
John Husby	Nordre Tulluan 1910	? Byneset
Gustav Skjevling (Skreddermester)	? 1935	

eller noen få år. Peder Pedersen Hagen ser derimot ut til å ha vært fastboende, da han er registrert i skattelistene i heile perioden fra 1865 til 1935.

I tillegg til skreddere nevnt i tabellen, kan vi ta med at folketellinga i 1865 omtaler Claus Pedersen (f. 1830) som skreddermester, og at han da bodde på Grendstadplass sammen med en søster, en bror og en sønn.

Det er flere som omtales som sydamer – uten at andre opplysninger er gitt: Karen Kregnes, Fredrikke Stokke, Serine Eidstumo, Bergljot Skare, Gunda Kjønnåsen, Jenny Svensgård, Karen Forset, Hildebjørg Kvernhusvik, Inga Røv, Bjørnild Dahl, Odny Tharaldsen, Marit Vaagan, Thea Waage, Beret Borgen. Men flere av sydamene og skredderne har vi funnet ut litt mer om:

Kristine Holm (1893–1991)

Det fulgte alltid mye liv med sydamen Kristine Holm. Hun var glad i å fortelle, særlig for barn, og da kunne det hende at hun serverte historier som fikk ungene til å undre seg. Kristine hadde nok stor moro av dette sjøl.

Kristine Holm var et av sju barn på Uggelsve, eller Sve som er det mer kjente navnet på det lille småbruket nord i Klæbu. I sitt sydamevirke sydde Kristine både arbeidsklær og penere plagg, hun reparerte og sydde om klær. Hun kunne sannsynligvis også skjære til stoff og tilpasse mønster.

Gjennom mesteparten av livet var det syinga som var inntektskilden for Kristine, og som så mange andre, arbeidet hun i den siste delen av sitt yrkesaktive liv på Klæbu off. pleiehjem. Her arbeidet hun på systua. Det var mange på pleiehjemmet som hadde behov for tilpasning av klær, og det var også stort behov for reparasjoner. Dette var blant Kristines vanligste oppgaver den tida hun var ansatt på systua.

Jenny Roan (1903–86)

På Jenny Alfrida Høybergs tid var det vanlig at ungdommene tidlig måtte ut i arbeid, og Jenny dro fra Vanvikan inn til Trondheim for å finne seg stilling. Det fortelles at hun på Leutenhaven traff ei ungjente fra Klæbu, og Klæbujenta kunne fortelle at i heimbygda hennes var det gode muligheter for å finne arbeid. Jenny ble derfor med bussen til Klæbu, og allerede fra 1923 var hun i arbeid på Klæbu off. pleiehjem med sy-oppgaver. Hun sydde og reparerte klær for klientene på den avdelinga som seinere ble kalt husøkonomavdelinga.

Jenny ble gift Roan i Klæbu, og samtidig med jobben på Klæbu off. pleiehjem dreiv hun og mannen småbruk i Haugdalen. På det som måtte være av fritid, tok hun syoppdrag for lokalbefolkninga på samme måte som andre sydamer i distriktet. Barnebarn husker henne som flittig med håndarbeid, og hun satte seg nesten aldri ned uten å ha hardangersøm i hendene.

Jenny Roan arbeidet ved Klæbu off. pleiehjem til hun gikk av med pensjon i 1973/74, og hennes historie kan stå som eksempel for mange kvinner som var sy-kyndige og utførte sy-tjenester i tillegg til anna arbeid.

Anna Brøttemsmo (1910–95)

Anna Brøttemsmo er den eneste klæbyggen som omtales med tittelen «sydame» i bokverket *Norges bebyggelse* fra 1956. Hun var søster av Ingeborg Brøttemsmo som står oppført som eier av den

Kristine Holms hjemplass, Uggelsve 1975. Foto: Klæbu historielags fotosamling KHF.0146

Den gamle systua. Foto: i Kosbergs Omsorg i endring, s 352

boligen der de to bodde sammen. Før dette huset ble bygd, fortelles det at Anna hadde et lite lokale på Leutenhaven der hun tok imot kunder og sydde, tilpasset og reparerte klær på bestilling.

Anna bodde heile livet på Tanem, der hun hadde muligheter til å utføre sitt syarbeid hjemme. Hun sydde alt fra festplagg som konfirmasjonskjoler til hverdagsklær. Det er fortalt om henne at hun abonnerte på tidsskrift med de siste motene og mønstrene. Det var derfor stor stas å besøke henne, for å få se i disse bladene som brakte et sus fra «den fine verden». (Se også egen artikkel)

Harald Fiskvik (1909–1980)

Harald Fiskvik vokste opp i en barneflokk på 13. Han ble tidlig ramma av polio, og dette påvirka nok yrkesvalget. Han hadde ei tid planer om å ta lærerutdanning på Levanger, men det ble til at han gikk i skredderlære hos skredder Buan i Hegra.

Da Konrad Gjerde starta opp virksomheten sin i Klæbu i 1945, inngikk Harald Fiskvik et samarbeid med han. Blant annet var Harald med og tegna utstyr og skidrakter til den norske olympiatroppen i 1956, utstyr som Konrad Gjerdes bedrift leverte. Da Gjerde flytta bedriften sin til Sykkylven, fikk Harald

Sypiger, syersker, de som hadde egen syforretning og de som drev med søm

Navn	Bosted/ligningsår	Fødselsår/fødested
Stine Nygaard	Blindeskolen	1815 Nes
Martha Danielsdatter	Eidstumo 1865	1842
Ingeborg Anna Jensdatter	Midtr. Tr.heim sygehus 1875, 1900	1842
Albertine Bugge	Bostad 1875	1845
Marta Paulsdatter	Torvmarken 1875	1845
Karen Sivertsdatter	Kullbotn 1875	1847
Antonette Elisabeth Johansen	Lettingvold 1875	1849 Gildeskaal i Sogn
Magnhild Sivertsdatter	Ulsetheggen 1900	1867 Trondhjem
Marit Gundersdatter	Løkaunet 1875	1854 Selbu
Margrethe Sivertsdatter	Nordre Lysklett 1900	1855
Lovise Pedersdatter	Nygaarden 1875	1857
Martha Kristoffersen	Husbytrø	1859
Brynhild Kjøsnes	Osen 1900	1862 Selbu
Else Arntsdatter	Nideng 1900	1862 Trondhjem
Kjerstina Estensdatter	Vangsmo 1900	1864
Berta Nilsen	Klæbu pleiehjem	1865 Drammen
Laura Antonie Grundt	Brøttem 1891	1867 Trondhjem
Oline Johnsdatter	Osen 1900	1867
Marit Løvseth	Hyttsagen 1900	1869 Selbu
Anne Toresdatter	Stavlund 1900	1872 Rennebu
Ingeborg Maalsjøås	Midtr. I Melhus 1900	1872
Ragnhild Neset	? 1900	1873
Anne Einersdatter	N. Storuglen 1900	1878 Bratsberg
Pauline Andreasdatter	Nesset	1878
Beret Vuttudal	Løfta 1900	1879
Marie Olsdatter	Grendstadbakken	1879
Marie Grendstadbakk		1879
Sofie Anderssen	Storvold	1880 Høilandet
Jonetta Paulsdatter	Rønningen 1900	1881
Karen Olsdatter	Nideng	1886
Karen Haugum	Haugum	1886
Ingeborg Nilsdatter	Svebakken	1889
Nora O. Moen	Husbytrøen	1890 Saltdalen
Kristine Holm	Sve	1893
Hanna Holm	Sve	1893
Marie Storrø		1901
Ida Skjølbakken		1907
Anna Brøttemsmo		1910
Hanna Devle		1911
Margrethe Storvold		1932
Anna Tanemsmo		1938
Karen Villmo		1941

Mannskorets fane, sydd av Harald Fiskvik og brodert av Kjellrun og Mildrid Overvik
Foto formidla av Svend-Arne Sørum

og familien forespørsel om å bli med. Harald flytta først, og året etter kom resten av familien etter. Men allerede i 1957/58 flytta de tilbake til boligen ved Solem, en eiendom som var utskilt fra brorens gård. I dette huset innreda Harald et skredderverksted der han hadde sin faste arbeidsplass.

Harald Fiskvik kjøpte bil før han hadde førerkort. Når Harald hadde bruk for en kjøretur, kontakta han Sivert Devle (1904–86) som fungerte som sjåfør. Men i 1964 ble det både førerkort og egen kjøring.

Det fortelles at Harald hadde en egen teknikk for å måle modellen når han skulle sy bukser. Lengden på plagget målte han når kunden stod oppreist, og så beregna han beinlengden opp til skrittet ved å ta et mål når kunden satt. Slik unngikk han enhver mulig misforståelse ved måling opp til skrittet på kunder.

Harald Fiskvik står bak «Allmannajakken – varm og god i regn og sno», et ytterplagg han hadde fast leveranse av til Oscar Bergs forretning i Stjørdal. Han hadde et godt rykte for skredderarbeidet sitt, og kunder kom gjerne fra byen til Klæbu for å få utført arbeid hos Harald.

Det var til tider to syersker ansatt hos Harald. I tillegg til kona Margit (1916–92), sydde både Gurine Bjørkøy (1930–2008) og Pauline (Strøm) Skar for han. Etter hvert hadde Harald tre symaskiner i skredderverkstedet i boligen på Fossum, som plassen ble kalt.

I de siste yrkesaktive åra arbeidet Harald ved Klæbu off. pleiehjem i en stilling som ble kalt tøypleier. Her hadde han et eget «tøyrom» i andre etasje på gutteinternatet, der han strøk og reparerte klær, skifta glidelås og sydde i knapper og ellers stelte klær på beste vis. Hver gutt hadde ei egen hylle på dette «tøyrommet». Harald huskes som sittende i skredderstilling på arbeidsbordet mens han jobba.

Fanen til Klæbu Mannskor er sydd av Harald Fiskvik og brodert av Kjellrun og Mildrid Overvik.

Ingvald Holten (1910–1961)

Som ungdom gikk Ingvald Holten i skredderlære hos skredder Steiro i Trondheim. Steiro var så fornøyd med lærlingen sin at Ingvald ble ansatt etter at læretida var over. Et spesielt oppdrag han fikk her, var å sy smoking til en kvinne, da med skjørt. Da smokingen var ferdig, oppdaga han til sin forskrekkelse at smokingjakken var sydd med herreknepping. Det løste seg imidlertid fint, for da han viste fram fadesen til Steiro og var forberedt på å måtte koste på stoff til ny jakke av egen lomme, sa skreddermesteren: «Vi sei at det ska vær sånn på smokingjakka!»

Da foreldra til Ingvald Holten ble gamle, flytta Ingvald med familien sin til Sørlia i Klæbu og tok over den lille gården her. Det ble innreda ei lita systue i andre etasje. Under skråtaket var det knapt nok plass til ei symaskin og et skredderbord. Seinere bygde Ingvald ny stue på gården, og det ble da laga bedre plass for skredderarbeidet. Her hadde Ingvald Holten flere skredderlærlinger, også kvinner. Holten hadde rykte på seg for å være en meget god skredder, og han fikk henvendelser om oppdrag både fra

Ingvald Holtens symaskin, nå på Teigen.
Foto: Bjørn Bromseth

Trondheim og Frosta. Han sydde også prestekjole til Arne Skjånes.

Ungene fikk tidlig være med og hjelpe til, f.eks. med å trekke ut tråkletråd og andre oppgaver som var mer pirk enn direkte skredderoppgaver. Omsyingsoppgaver kunne være litt av et puslearbeid, for da gjaldt det å få utnytta de stoffbitene man fikk etter å ha spretta opp brukte plagg. Ingvald var ikke så begeistra over at kunden ville gjøre dette sjøl, for dette var arbeid som krevde nøyaktighet og håndlag. Dessuten hendte det at kunden forventa å betale mindre for omsyinger enn for sying av nytt stoff – enda omsyingene var mer tidkrevende.

Ingvald Holten var litt av en altmulig-mann, noe som kom godt med da skredderoppdraga ble færre etter hvert som konfeksjonssydde klær ble mer vanlig. Han tok seg da blant annet jobb som forskalingssnekker. Ellers sydde han sko under krigen, og han gjorde smedarbeid, blant annet laga han alle ovnsrøra i det huset han bygde på Sørlia.

Hanna Devle, døpt Else Johanne (1911–2002)

Alle kjente henne under navnet Hanna. Hanna Devle var født i 1911 som den fjerde av seks søsken på Stavlund søndre. Søsknene måtte tidlig ut i arbeid, og Hanna tok syutdanning ved Elen Ofstads skole i Trondheim, også kalt Elen Ofstads kvindelige Haandgjerningsskole. Det er denne skolen som var forløper til husflidslinja på Valsetbakken ved Jonsvatnet.

Ved Elen Ofstads skole ble det arrangert kurs av ulik lengde, og mange gjennomførte 1-ukerskurs som ledd i sin forberedelse til husmorgjerning. Vi tror at Hanna Devle gjennomførte 2-ukerskurs.

Hanna arbeidet gjerne hjemme hos kundene og gikk da lange strekninger bærende på en tung symaskin, for det var ikke alle kundene som hadde slikt utstyr sjøl. Sykkelen var ofte i bruk, og måtte symaskina være med, hendte det at kunden henta henne og maskina med bil. Ofte gikk slike oppdrag over flere dager, og da lot Hanna symaskina stå igjen hos kunden, og så sykla hun de neste dagene. Med kundekrets i Klæbu, Bratsberg og rundt Jonsvatnet ble det både mange og lange sykkelturer. Vegen til Bratsberg og Jonsvatnet ble gjerne korta ned ved at hun benytta kjerrevegen over Svartdalen, mellom Stavlund og Digre. På vinteren var det litt greiere, for da kunne symaskina plasseres på sparken.

Hanna kunne etter hvert sy nesten alt kunden spurte om; hverdagsklær, arbeidsklær, bunader og

I tillegg til søm, var Hanna stødig i hekling og broderi. Foto: Kari Lium

andre festplagg. Men hun var ikke så glad i å sy bukser, for dette hadde ikke vært med i den opplæringa hun fikk på Elen Ofstads sykurs. Noen ganger brukte hun innkjøpte mønster (fra Klinge i Trondheim), andre ganger sydde hun plagg basert på enkle tegninger skissert av kunden. Ellers fikk hun nok ideer fra motebladet hun abonnerte på, og med dette bladet fulgte det hver gang ett eller to mønster. Motebladet og andre mønster lå alltid i «syveska» som var med overalt. Her lå den saksa som aldri ble lånt bort til annet bruk enn å klippe i stoff, synåler, knappenåler, målbånd, tegnekrittet, andre ting som ble brukt i syarbeidet - og eska med mentoldrops.

Jorunn Berg forteller at Hanna Devle gjorde en jobb for henne omkring 1980. Da skulle Jorunn skaffe seg Nordlandsbunad, og hun fikk tak i ferdigklipt stoff. Hun spurte Hanna om å sy bunaden, en oppgave hun tok på seg. Da Jorunn spurte hva Hanna skulle ha for jobben, var svaret «50 kroner». Jorunn forteller at det ble betalt noe mer.

Naboungene hadde stor nytte av Hannas syferdigheter. Det hendte at de fikk stoff i julegave og et ferdigsydd plagg av dette stoffet til bursdag. Hanna var ellers, sammen med sine søsken, omsorgsfulle overfor disse ungene, og det gjaldt for tre generasjoner i nabogården.

Tordis Nordtømme (1920–1990)

Tordis Nordtømme er kjent for sine malerier og broderier i tillegg til syarbeidene. Fanene til både Klæbu musikkorps, Klæbu skolemusikkorps og Klæbu idrettslag er fra hennes hånd. Fanen til idrettslaget ble overrakt under 75-årsjubileet deres i 1981,

Tordis Nordtømme maler etter foto hun selv har tatt fra Stabbåsen. Foto utlånt av Thoralf Nordtømme

mens skolemusikken fikk sin fane allerede ved 5-årsmarkering i 1972. Tordis var så kjent for arbeidene sine at hun ble forespurt om å utføre slikt arbeid også for foreninger og institusjoner utenfor Klæbu. Fanen til Buvika skole er blant disse. Å lage en fane er et stort arbeid; det skal sys, broderes, monteres, strykes, dampes og rulles, så dette er ikke noe som man får gjort i løpet av noen ettermiddagstimer.

Tordis Nordtømme viste tidlig interesse for og ferdigheter i håndarbeid. Dette førte henne til jobben i kjoleforretninga *Magasin de Nord* i Trondheim. Her var hun syerske og tilpassa og endra kjoler etter kundenes behov og ønsker.

I 1942 gifta hun seg med Thor Olav Nordtømme (1915–1967) som etter hvert fikk seg arbeid i Svean. Slik kom de til å bli boende på Løkaunet fra 1959 til hun ble enke og flytta til Haugamyra i 1974. Da Tordis Nordtømme ble enke, kjørte hun opp til sertifikat, og folkevogna var ofte fylt opp med unger, tuba, faner eller andre produkter som skulle leveres eller hentes.

På denne tida ble Tordis mer aktiv med maleri og broderi. Hun gikk på kurs hos Roar Matheson Bye for å lære seg å male. Hun tok bilder, kjøpte stramei, valgte trådfarger og broderte store kunstverk med inspirasjon i disse fotoene.

Tordis Nordtømme hadde et stort engasjement for musikkorpsa i Klæbu, og de yngste barna var aktive i skolemusikken. I tillegg til å lage fanene, sydde hun uniformsdeler hvis noen for eksempel mangla bukse, hun reparerte og tilpassa uniformer, og hun sydde også uniformen til tamburmajor Nora Vik. Innsatsen for korpsa ble blant annet honorert med korpsmusikk utenfor huset hennes da Tordis fylte 60.

Da eldstedatter, Kirsti, gifta seg, var det Tordis som sydde brudekjolen og broderte på perler. Tordis sydde også for venner og andre som bestilte hos henne, og ei venninne av Kirsti sier fortsatt i dag om kjolen hun fikk sydd, at hun «aldri har hatt finere kjole!»

Tordis Nordtømme er ellers kjent for å ha malt bilder av mange gårder i Klæbu, så de som lurer på signeringa T. Nordtømme på et maleri de har på veggen, vet nå hvem denne maleren er.

Kilder:

Jorunn Berg, Lars Fiskvik, Brit Fyhn, Martha Grendstad, Hjørdis Grendstadbakk, Kåre Haugen, Ingar Lium, Kjellrun Myhr, Kirsti Ramlo, Thoralf Nordtømme, Olav Roan, Lars Roan, Anne Marie Sandvik, Eldbjørg Vik

Klæbuboka, bind II, revidert utgave 2009

Lokalhistoriewiki.no

Sydamer – Anna Brøttemsmo og Elise Larsen

Av Ingeborg Grendstad

Anna sydame (1910–1995) bodde på Smea – et lite småbruk (Flatheim på Tanem). Hun hadde en søster, Ingeborg, som jobbet som serveringsdame på Misjonskafeen. Anna livnærte seg som sydame, hun var veldig flink. De var ikke gift, trivelige damer som likte å omgås folk.

De var søstre til Johan Brøttemsmo, som eide bruket. De to søstrene bodde i et lite gult hus ved Smea, et hus bygd av inntekten fra syingen, og Ingeborg sin lønn på kafeen (Maurstad sto ferdig i 1951). Broren Johan bodde sammen med Johanna, de hadde tre sønner, Ola, Edgar og Bjørn. Ola er i dag gått bort.

Det var trivelig å komme på besøk på Smea. «Æ sætt på kjeln», sa Johanna bestandig.

Anna sydde alle slags klær. Å komme inn i stua hennes, var som å komme til en annen verden. Det var stoff og kataloger med mønster, tråd i alle farger, knapper og glidelås. På et stort bord tegnet hun av

Anna Brøttemsmo i arbeid på systua på Klæbu off. pleiehjem. Originalfoto eies av familien Brøttemsmo.

mønster. Det var kritt, saks og nåler, og selvsagt en symaskin.

Det var spennende å sitte og bla i katalogene, med fine slanke damer i fine kjoler. Du så for deg deg selv i en slik kjole. Det var nærmest magisk å sitte slik og bla i katalogene, og drømme seg helt bort.

Vi avtalte med Anna hvor mye stoff hun ville trenge for å sy konfirmasjonskjole og annendagskjole til meg. Så ble det å reise til byen med buss. Det var en stor dag. Mål var tatt til mengden stoff som måtte kjøpes. Det skulle være en draktkjole, annendagskjolen skulle ha en kort jakke over. Vi skulle til Nicolay Klinge, det var en stor stoffbutikk der det var hyller med store stuver med stoff. Til konfirmasjonskjolen ble det kjøpt kremgul brokade, og til den andre kjolen et rødt, ruklete stoff.

Så gikk turen til Anna med tøyet. Hun skrøt av stoffet. Det ble tatt mål på nytt. Hun skulle klippe ut et av mønstrene fra en katalog etter at hun hadde tegnet det av på et mønsterpapir. Mønsteret måtte så tilpasses målene som Anna hadde tatt. Etter en uke gikk jeg en ny tur til Anna. Da hadde hun klipt ut mønsterdelene, og tråklet sammen kjolen. Annendagskjolen fikk vente litt. Det ble mye prøving og justering. Jeg synes jeg ble kjempefin. Ennå var den ikke ferdig, den skulle legges opp. Da måtte jeg stå på en knakk, og mens hun satte i nåler der fallen skulle være, måtte jeg snu meg rundt på knakken. Derfra så jeg hele rommet som fløt av papir, stoff og mønster. På gulvet var det masse tøyremser og trådrester. Rundt omkring hang det halvferdige plagg. Hun hadde mye å gjøre. Flere av de jeg skulle konfirmeres sammen med, skulle også ha kjole som hun skulle sy. Hun sydde også til Brit Sølvi, søstera mi, noen år senere.

Det var veldig greit å få hjelp til syingen, for mor hadde mye å gjøre hjemme med rundvask og rydding av hele gården. Det skulle ikke være noe boss rundt hoggstabben. Utedoen skulle skrubbes, og det måtte være ren matte på gulvet. Det kongelige utklippet hadde gulnet og skulle skiftes ut. Jeg mente alt dette var unødvendig, de skulle jo dit for å gjøre sitt.

Tiden var kommet for å hente kjolene. Mor sendte med meg pengene. Klesplaggene var så flotte. Vel hjemme ble de hengt opp på loftsgangen.

Men tiden forandret seg, også for sydame Anna. Det ble færre oppdrag og med det mindre penger. Det kom flere ferdige plagg i butikkene som kunne kjøpes der. I første halvdel av 1970-tallet var det kun kjoler og festplagg som en fikk sydd hos skreddere og sydamer. Anna fikk seg jobb på systua på Hallsetheimen. De var flere damer som fikk jobb der. På systua var det mer enn nok å gjøre. De reparerte klær til klientene og sydde klær til klienter som hadde kroppsmål som ferdigsydde plagg ikke passet til. Her fikk hun bedre betaling så alt ble lettere for henne. Det er fine minner å ta med seg, en ser hvor viktig arbeid sydamene bidro med i samfunnet.

Elise Larsen (1906–1984) var også sydame. Hun var gift med Andreas Larsen, og sammen hadde de to sønner, Odd og Vidar. De bodde i et hus ikke langt fra garasjen til Ramlo, og var nabo til Røstum på Tanem (Furumo bygget i 1933). I disse dager blir boligen deres erstattet med et leilighetskompleks. Hun sydde forskjellige klær, reparerte klær og glidelås, yttertøy og jakker. Elise var veldig nøye på at det skulle være fint. Hun sluttet med syingen rundt 1970 etter at det hadde blitt vanlig å kjøpe klær.

Sydamene gjorde et viktig samfunnsmessig arbeid.

Takk til Torill Brøttemsmo og Vidar Larsen

Tunnelen på Tanem

Tekst: Aleksander Kamperud Foto: Eivind Unsmo

19.8.22: På Tanem graves det ut for vann- og avløpssystem.

14.9.22: Moldholdig grunn gjør at man legger opp en del steinmasser for å forbelaste grunnen, slik at man unngår setninger på tunnelportal og veg i fremtiden.

17.1.23: Portalveggene forskales og armeres. Portalen bygges frem til ca. 3 m fra fjellvegg, og resten bygges etter tunnelens gjennomslag.

24.2.23: Portalveggene er ferdig støpt frem til ca. 3 m fra fjellet, og nå armeres portaltaket før støp.

14.5.23: Portal nord ferdig støpt frem til ca. 3 m fra fjellet. Det er hengt opp skytematter for å beskytte portalen fra gjennomslagssalvene i tunnelen.

26.6.23: Tanemstunnelen har hatt gjennomslag, og parallelt med at portalen støpes ferdig, starter man vann- og avløpsarbeidene inni tunnelen.

27.8.23: Forsetbrua tar form.

22.10.23: Rensk og sikring av fjellet over nordre tunnelportal på Tanem.

15.7.23: Teknisk bygg på Tanem ferdig bygd og klar for installasjonsarbeid.

1.11.23: Inni tunnelen pågår arbeidene for fullt og over portalen ferdigstilles Nidengvegen.

22.4.24: Teknisk infrastruktur er nå montert på Tanem, samtidig som kantsteinsarbeider pågår.

3.8.24: Tanemstunnelen er tilnærmet ferdig bygd, snart klar for trafikk.

Ulriksdal gruvers smeltehytte

Tekst og foto: Ivar Skei

Ulriksdal gruver i Skjøla er omtalt og beskrevet i mange ulike publikasjoner, blant annet i *Klæbuboka*, bind I, side 229–233, i *Klæbuboka*, bind II, side 456, i Klæbu historielags årsskrift 1982, i *Oppdag Tillermarka, Vassfjellet og øvre Nidelva* av Kristine Stene, og nå nylig i boka *Nidelvas hemmeligheter*, redigert av Dagfinn Albertsen. Mye er altså skrevet før, men for lesere som har lite kjennskap til denne gruvedriften i Klæbu, tar vi innledningsvis et blikk 350 år tilbake i tid.

Og da havner vi i kong Kristian 4. sin regjeringstid. Kristian 4. var lidenskapelig opptatt av hvilke skatter som skjulte seg i norske fjell. Kongen hadde behov for metaller til mange ulike formål, og det ble satt i gang et omfattende arbeid for å kartlegge metallforekomster og legge forholdene til rette for gruvedrift. Sølv og kobber var svært ettertraktet.

I 1670 fikk engelskmannen, ridder og baronett William Davidson privilegium på all gruvedrift, vedhogst, kull- og tjærebrenning og sagbruksdrift innenfor en sirkel på 4 mil fra Mostadmarka jernverk, som han noen år tidligere hadde fått hånd om av kongen. Innenfor denne sirkelen hadde Davidson rett på alle malmforekomster, og i 1670/71 startet «Ulrichsdals Koper-Værk» opp sin virksomhet i Skjøla på grensa mellom tidligere Klæbu og Tiller kommuner.

Gruvedrifta i Vassfjellet svarte nok ikke til forventningene. Malmen inneholdt for lite kobber, og det var vanskelig å få til lønnsom drift. Allerede i 1675 ga Davidson opp tiltaket. Men fra 1687 kom det i gang ny drift, i alle fall i det små, og den varte, kanskje med små opphold, til noen år innpå 1700-tallet. For ordens skyld bør det nevnes at det i flere perioder fra 1901 til 1918 ble drevet ut svovelkis fra de tidligere kobbergruvene.

Smeltehytta på Hyttfossen

Malmen fra kobberverket skulle imidlertid smeltes før den skulle transporteres til valsing ved Lerens Valseverk ved Nedre Leirfoss. Men hvor?

Vi kan starte med et kort sitat fra Gerhard Schøning sin reisebeskrivelse fra Klæbu. Han var, som kjent, på reise rundt i Trøndelag og deler av Østlandet i åra 1773–1775. Han skriver: «Et kort Støkke nedenfor Trang-fossen vender elven seg mot V. omtrent og falder der igjennom adskillige Fosse, som man ved et Navn, kalder Hytte-Fossan, efter en stor og kostbar Smelte-Hytte som her tilforn har staaet, og var opsat for det saakaldte Ulrichsdals Koper-Værk.» Alle de tidligere nevnte publikasjonene er samstemte når det gjelder smeltehytta på Hyttfossen, og at navnet «Hyttefossen» stammer fra denne smeltehytta. At smeltehytta var stor og kostbar, vitner om tro på ei stor gruveframtid i regionen.

Smeltehytta i Damtjønnbekken

Klæbuboka, bind I og II, og boka *Nidelvas hemmeligheter* nevner at det også eksisterte ei smeltehytte i bekken som kommer fra Damtjønna i Vassfjellet. I begge bøkene blir vassføringa i bekken beskrevet som for liten og ujevn til at arbeidet kunne bli effektivt og at ny smeltehytte ved Hyttfossen derfor ble bygd. Både bind I og II av Klæbuboka peker på store slagghauger som bevis på smeltehytte-aktivitet ved bekken. Men hvor lå denne smeltehytta?

Asbjørn Tanem (f. 1934) hadde en gang nevnt

Asbjørn Tanem viser med staven hvor smeltehytta lå.

at han visste hvor smeltehytta lå, og jeg inviterte han med på tur. Vi kjørte innover Nidengveien til vi kom til Damtjønnbekken/Skjølbekken da Asbjørn ba meg stoppe. «Der lå smeltehytta». Han pekte mot venstre side av vegen noen meter før brua over bekken. «Nå er terrenget her helt forandret, men da jeg var liten gutt, lå det svære slagghauger her som vitnet om betydelig aktivitet tilbake i tid». «Men hadde bekken stor nok vassføring, da», spurte jeg.

Dammen i Skjøla

Asbjørn kunne fortelle at bekken var demt opp i Skjøla slik at de kunne regulere vanntilførselen til smeltehytta. «Det området som i dag er parkeringsplass, var dam da jeg var gutt. Dammen strakte seg fra Vassfjellfoten til der gammel fylkesvei 704 gikk, og der gikk vi ungene på skøyter. Skøytene som vi brukte, var såkalte hornskøyter med bred egg som på en sparkmeie.

Dammen lå der ennå og vitnet om industrieventyret 250–300 år tidligere. Men i dag er alt omgjort, bekken er lagt i rør under parkeringsplassen, og vi kjenner ikke lenger til hva som har foregått her tidligere».

Alle de ovenfor nevnte publikasjonene hevder at smeltehytta ved Nideng ble lagt ned på grunn av for liten vassføring i bekken og at ny smeltehytte ble etablert på Hyttfossen av den grunn. Asbjørn tror imidlertid at ny smeltehytte ble bygd på Hyttfossen fordi gruveselskapet både fikk bedre vanntilgang der og dermed kunne ta imot malm for smelting fra flere gruver i området.

For å komme et steg videre inn i denne problematikken, ønsket vi å undersøke når ny smeltehytte ved Hyttefossen ble etablert. Men søk i arkivet til Det nordenfjeldske Bergamt/Bergmesteren i det Nordenfjeldske Distrikt ga ikke noe svar, da Bergamtets arkiv «ble ødelagt i brann 20.11.1798 i bergamtsskriver Dons`hus på hjørnet av Bispegata og St. Jørgensveita».

Kanskje var bygging av ny smeltehytte ved Hyttfossen en god kombinasjonsløsning som både sørget for mer vanntilgang for Ulriksdal gruver og samtidig gjorde det mulig å ta imot malm for smelting fra andre omliggende gruver? I boka *Selbo Kobber-værk* av ingeniør P. O. Rolseth, utgitt av Selbu og Tydal historielag i 1945, står det for eksempel følgende om gruvedriften i Høiaas gruve som ble satt i gang i 1713: «Den første smelting av malmen fra Høiaas gruve, prøvesmeltingen, skal være utført ved Ulrichsdals Værks Hytte på Hyttefossen i Klæbu». Malm ble altså fraktet helt fra Selbu til Hyttfossen for smelting. Dette underbygger Asbjørns tanker.

Asbjørn Tanems fortelling om damanlegget i Skjøla, er et nytt og viktig bidrag til Klæbus bergverkshistorie.

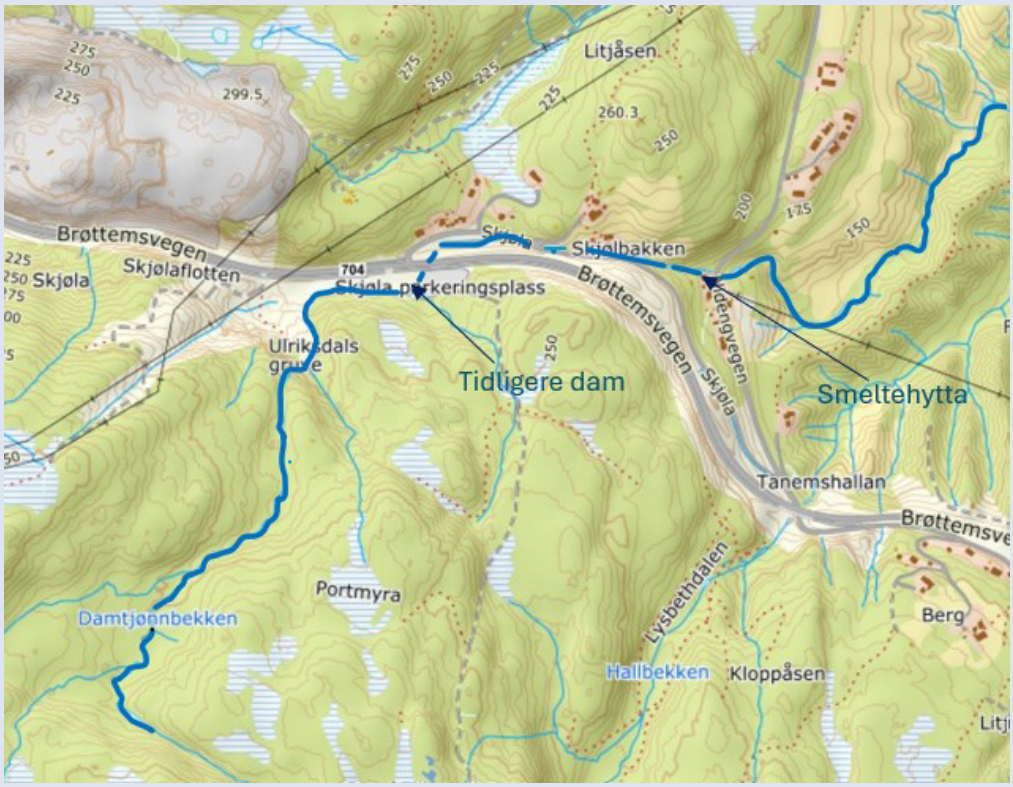

Damtjønnbekken, med grunnlag i Norgeskart.

250 år siden Gerhard Schønings reiser i Klæbu

Av Kari Lium

I 1773 og 1774 reiste Gerhard Schøning i Klæbu. Grunnen til at man skal merke seg dette 250-årsjubileet, er at Schøning var en av Norges første virkelige vitenskapelige historieforskere, og at Klæbu ble den første bygda han besøkte. Med sin fortid fra Trondhjems Katedralskole og forbindelser til dikterpresten Hans Bull, som var soknеprest i Klæbu (1769–83), var det kanskje naturlig at Klæbu ble et førstevalg.

Gerhard Schøning var prega av opplysningstida og hadde en målsetting om å besøke alle norske bygder og skrive et «Norges riiges historie» til nytte og opplysning for «samtidens almue». Han starta sin første reise til Klæbu ved å dra opp Amundsdalen og forbi Storugla. Schøning beskrev folketall og jordbruk, levemåter og natur og mente at jordbruket i Klæbu nok ikke var optimalt drevet. Men skogbruk og husbygging var klæbyggene såpass gode i at de til og med drev en form for ferdighusproduksjon.

Schøning hadde øye for det spesielle og særpregede, og det er dette han viet mest plass til i sine beskrivelser. Han mente klæbyggene var blitt forfengelige, og han hadde en mulig forklaring på dette. Han hadde også en forklaring på navnet «Klæbu» ut fra «Klopper eller Broer». Senere forskere har imidlertid kommet til at forklaringen bygde på landskap og topografi.

Det er Gerhard Schøning som har laget den eneste kjente tegninga av Klæbu gamle kirke. Denne finner vi en reproduksjon av på rådhuset. Gammelkirka var bygd i 1669 og stod fram til nåværende Klæbu kirke ble ferdig i 1790. Gammelkirka stod under bygginga, og nykirka ble bygd utenpå – eller rundt – den gamle.

Under sin andre reise i Klæbu, i 1774, opplever han både Ståggån og Trongfossen, to av de mest særpregede stedene i bygda.

Gerhard Schønings reiser er godt beskrevet av Magne Vik i Klæbu Historielags årsskrift 1995 og finnes lett tilgjengelig på nett (klabuhistorielag.no).

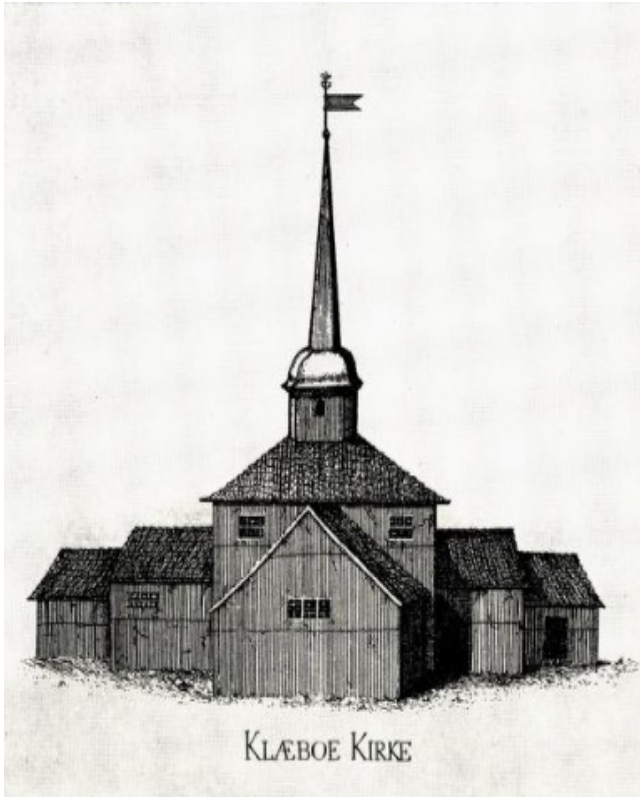

Tegning av Klæbu kirke fra 1773.
Kilde: Tegninger samlet av eller utført av Gerhard Schøning i forbindelse med hans reiser i 1770-årene, og hans arbeider med norsk historie og topografi. Utgitt av Foreningen til norske fortidsminnesmerkers bevaring i Oslo 1968.

Kilder:
Klæbu historielags årsskrift 1995

Hvor har fotografen vært?

Av Bjørn Rønningen

Kjenner du bruene i Klæbu? Ta testen! Fasit bak i bladet, side 85. **Ikke tyvtitt!**

Ansettelse av de første postbud Trondheim – Klæbu i 1854

Av Tor-Ingar Nordsetrønningen

I Klæbu historielags årsskrift for 1995 skrev Jan Arild Hansen (1945–1996) en artikkel med tittelen «Klæbus posthistorie – del 1». Del 2 kom aldri på trykk da Hansen døde brått

I sin artikkel omtaler Hansen opprettelsen av «Klæbo postaabneri» i 1854. Det er omstendighetene rundt opprettelsen jeg her vil kaste et nærmere lys over. Jeg har studert saksgangen ved opprettelsen av «Klæbo postaabneri» gjennom brev jeg har funnet i «Trondhjem Stift og Søndre Trondhjems Amt»: Journalsaker for landdistriktet 1854, jnr. 201-800, boks G 250, sak nr. 669/1854.

Som Hansen påpeker i sin artikkel, var postgangen før 1854 basert på privat leilighetsskyss eller ekspress-post, som nok kostet mye. Det er også viktig å merke seg at man den gangen så på postgangen som en viktig sak for folkeopplysningen, med blant annet spredning av nyttige tidsskrifter.

Den 7. april 1853 sendte sogneprest Essendrop og lensmann Forseth et brev til Søndre Trondhjems Amt, der de tok til orde for å få opprettet et «postaabneri» i Klæbu, samt å få et postbud til å frakte post mellom Klæbu og Trondheim en gang i uka. Saken ble derfra videresendt til departementet.

Nesten et år senere, den 16. mars 1854, ble følgende kongelig resolusjon fattet:

1. *At der i Klæbo Præstegjeld ansættes en Postaabner med en aarlig Løn af Statskassen, for 8 Sp. (Speciedaler)*
2. *At Departementet for det Indre bemyndiges til at vedkommende Infanteridistricter at foranstalte afgivet det fornødne Antal værnepligtige Mandskaber til som gaaende Bud at befordre Post een Gang ugentlig frem og tilbage mellem Trondhjem og Klabo Præstegjeld i Strinde og Selbo Fogderi, søndre Trondhjems Amt, samt forøvrigt træffe de til en saadan Fodpostindretnings Istandbringelse fornødne Forføininger. –*

Dette ble formidlet i brev datert 31. mars 1854 til «Stiftsamtmanden». Brevet er underskrevet av stadsråd Christian Zetliz Bretteville. Det var stiftamtmannen som fikk ansvar for å tilrettelegge alt som var nødvendig og gi beskjed tilbake til departementet når alt var i orden.

Posthorn av jakthorntypen. Foto fra Norges postmuseum.

Stiftsamtmanden ble også anmodet om å «beskikke 3die Lærer ved Seminariet i Klæbo, Ove Karlsen Bugge, som postaabner». Poståpneren skulle avlegge regnskap til postmesteren i Trondheim, samt få de nødvendige forskrifter og inventar fra postmesteren.

For å spare utgifter ble det fra departementet foreslått «*at brevdragertjenesten vil kunne erholdes udført ved 2 Mandskaber, som maatte være villige til, uden at der tilstaaes nogen Pengegodtgjørelse, ved at forrette som gaaende Postbud at udtjene deres Værnepligt*».'

Samme dag sendes det en anmodning til Armee-Departementet om å få avstått «2 mandskaper» til å utføre denne tjenesten.

Allerede 4. april går det brev fra Stiftamtmannen til fogden om å innhente en erklæring fra Essendrop og Forseth om hvilken ukedag de vil foretrekke at posten skulle gå fra Klæbu, og om de kjenner til noen fra infanteriet som kunne tenke seg å påta seg oppgaven som fotpostbud. Stiftsamtmannen ønsker at postombæringen skal starte den 15. mai.

Fogden tilskriver Essendrop og Forseth angående disse spørsmålene den 8. april, og de to herrer gir svar allerede i brev av 11. april til fogden i «Strinde og Selbo Fogderi». Av flere årsaker ønsker de post-

avgang fra Klæbu klokken 7 på onsdagsmorgen, slik at den kan være i Trondheim ved 11-tiden om formiddagen. De regner med at budet må beregne 10 timer på ruten, tur-retur. Her må det bemerkes at veien gjennom Amundsdalen ikke var bygd på dette tidspunktet, så ruta gikk sannsynligvis om Ulset og Nordset.

Videre gjør de oppmerksom på at ingen av mannskapene i Klæbu tilhører infanteriet, men er under artilleriet. Gården Hjellien hadde vært en sjefsgård for artilleriet under Napoleonskrigene og i flere år etter at krigen var slutt. Det ser altså ut til at klæbyggene fortsatte å være artillerister i alle fall til ut på 1850-tallet.

Postskilt fra ca 1840. Foto fra Store norske leksikon.

Essendrop og Forseth tvilte på at de ville få noen fra Selbu, Stjørdalen og Gauldalen infanteridistrikter til å utføre postbefordringen til Klæbu. Da saken med å få postbudene på plass begynte å haste, foreslår de tre klæbygger, dersom man kan benytte mannskaper fra artilleriet. Det var prestene som fòret militæret med lister over mulige mannskaper de kommende år, og der foreslo de «Anders Olsen Halset, omtrent 18 Aar, Anders Olsen Osen, omtrent 20 Aar, og Rasmus Rasmussen Tanemselven, omtrent 18 Aar, alle av 7de Batteris nationale Afdeling». De hadde alle sagt seg villige til å avtjene sin verneplikt som postbud.

I saken ligger det også to likelydende brev fra amtet, datert 18. april, til prestene i Selbu og Horg, der det søkes etter to vernepliktige infanterister til å utføre posttjenesten Trondheim-Klæbu. Disse erklæringene ble opplest for almuen på kirkebakkene ved de to kirkene tre ganger, uten at noen meldte seg til tjenesten. Erklæringene ble opplest siste gang fra Selbu kirkebakke på bots- og bededag 12. mai og tilsvarende fra Horg kirkebakke søndag 14. mai.

Den 15. mai skriver Ove Bugge til Søndre Trondhjems Amt at han samme dag har fått underskrift fra to mannskaper som tilhørte det Orkdalske kompani, som var villige til å utføre postombæringen i fire år. Dette var to brødre, John (21 år) og Ole Olsen Krogdal (16 ½ år), som da bodde på gården Tvereggen i Strinda. Ove Bugge anbefaler sterkt disse brødrene, og han fraskriver seg ethvert ansvar for at postombæringen ikke kommer i gang dersom disse ikke blir antatt.

Tidsfristen for ønsket oppstart var allerede overskredet. Dette er det siste brevet som ligger ved saken, så jeg antar at de to brødrene ble de første postbudene mellom Klæbu og Trondheim. Jan Arild Hansen skrev i sin artikkel at postombæringen startet 31. mai 1854, og det stemmer med stor sannsynlighet. Den 31. mai var jo også en onsdag, som var den ønskede ukedagen.

Når saken først kom tilbake fra departementet, greide man å få alt klart i løpet av to måneder. Her var mange instanser involvert: Amtet, fogden, militæret, postmesteren, flere sogneprester, samt lensmann, prest og poståpner i Klæbu. Dette til tross for at det ikke var etablert fast postgang mellom de ulike aktørene som var involvert.

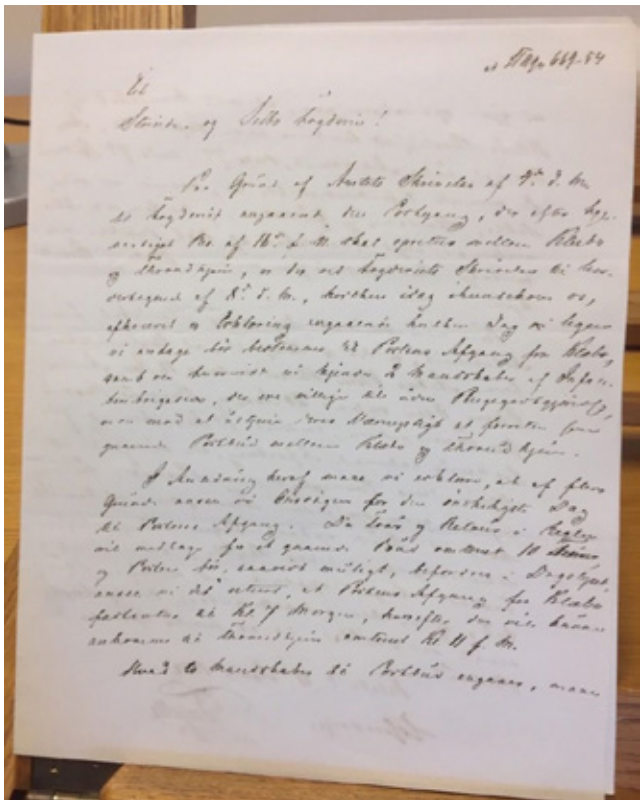

Brev til «Strinde og Selbo Fogderi» 11. april 1854

Medlemstur 2024

Tekst og foto: Ann-Mari Haugness

Årets medlemstur gikk lørdag 14.09.24 til Storbekkøya i Budal, med 27 personer, i et strålende høstvær med sol fra skyfri himmel.

Første post på programmet var frokost på Støren Bageri og Veikro, noe alle var klare for!

Så gikk veien til Budal, og reiseleder og sjåfør Torbjørn Lium valgte lengste vei: Sokndal–Hauka og fram til kirka på Enodd. Dette fordi vi hadde en time igjen til at omviser og guide Aud Irene Hindbjørg fikk unna fjøsstellet først. Og etter mye hit og dit oppgjennom, og veikryss i alle himmelretninger parkerte vi 2 min. før avtalt tid ved kirka.

Og dette var ei meget spesiell kirke! Det er ei Y-kirke, ikke stor, stod ferdig i 1754, bygd på initiativ av 12 storbønder, og på dugnad. Vedlikehold har hele tiden vært på dugnad. Den har et sjeldent interiør og er rikt utsmykket. Midt i kirka er det bygd et dåpsrom innrammet av stolper. Dette kalles «funten», dvs. fonten/døpefonten. Via en trapp kommer man opp på et innrammet galleri på toppen. Hva det opprinnelig er ment for, er uvisst, kanskje kongelosje!? Den er avstengt pr i dag.

Etter omvisningen ventet vår guide for ferden opp Synnerdalen til Storbekkøya Museumsseter, Odd Vårvik. Og her ble resten av dagen tilbrakt, med omvisning, anledning til å rusle eller slappe av på egen hånd i denne vakre naturen innerst i dalen, eller på en tursti til Forollhogna Nasjonalpark, merket pilegrimssti til Forollhogna. Sauesanking pågikk, og vi ventet spent på å få se saueflokken med hunder og førere komme inn til det imponerende sorteringsanlegget. Men de lot vente på seg, ville ikke ned fra fjellet mens sola stekte og det var varmt. Bildene får tale for seg, det var et så imponerende og omfattende arbeid som her er utført av Budal Historielag med under 40 medlemmer (og er fornøyd så lenge de har folk nok til et styre!). Dyktige folk! Vi anbefaler et besøk til alle. Spesielt her er jernutvinningen som har foregått i Budal fra 300-tallet, med tre forskjellige metoder.

Budal kirke

Prekestolen

Dåpsrommet

Rom for urene kvinner, og barn

Sauesorteringsanlegg

Inne i langhuset på seteren fikk vi så servert hjemmelaget rømmegrøt, og hjemmelaget flatbrød med spekemat. Det smakte særs godt! Takk til Storbekkøya Museumsseter!

Etter en vellykket og innholdsrik dag måtte vi så snu nesen hjemover, denne gang ned til Kotsøy i Singsås og videre ned til Støren. Vi var hjemme i Klæbu igjen kl.18.30.

STOR TAKK til Aud Irene Hindbjørg i Budal kirke, Odd Vårvik fra Budal Museumslag, og ikke minst vår alltid pålitelige og dyktige sjåfør og reiseleder Torbjørn Lium (som førøvrig opplyste at turen var sponset av YR.no!) for denne minneverdige og flotte turen!

Forollhogna nasjonalpark og Storbekkøya Museumsseter

Lydhør forsamling

NIDAROS
Sparebank
Mer enn penger

Ida er banken min

KUNDER AV IDA HAUGUM
Autorisert rådgiver

Når kundene er på fornavn med banken, gjør man noe rett. Personlig kontakt har vært viktig for oss i 165 år. I dagens digitale verden, er det viktigere enn noen gang.

HAW
entreprenør as

Julegavetips
med navnegravering

nåva
en butikk for alle
-Blekk -kontor -Gaver -Leker -Klær -Skilt -Trykking
Vikingvegen 7A, 7540 KLÆBU
Tlf. 918 81 500

Man - fre 10 -18
Lørdag 10 -16
www.nåva.no
post@kontorogprofilering.no

NRF
KLÆBU REVMATIKERFORENING

Muskel- og skjelletplager? Vi er her for deg!
Besøk oss på facebook: **klaburevmatikerforening/**
epost: klabu.st@revmatiker.org
www.revmatiker.no

FORSET

Fra grus og fjell til betong og vei

kiwa certified
ISO 9001
ISO 14001
ISO 45001

NORWEGIAN ACCREDITATION
MSYS 004

Snakk med oss om trykk, skilt og dekor, profil, emballasje eller design!

FAGTRYKK

www.fagtrykk.no

SVANEMERKET
Trykksak
2041 0811

TRYKT I NORGE
NO - 2607

KLÆBU FRIVILLIG SENTRAL

VELKOMMEN TIL OSS!

- Har du lyst til å bli kjent med nye mennesker?
- Ønsker du å lære noe nytt?
- Har du en idé?
- DU bestemmer tiden du vil bruke!

Frivilligsentralen - et nav i nærmiljøet
vi skaper fellesskap på tvers

ENGASJERT • NÆRT • TRYGT

post@klabu.frivilligsentral.no
tlf.: 990 06 598

Selli Rehabiliteringssenter

Vi driver rehabilitering innen spesialisthelsetjenesten etter avtale med Helse Midt-Norge RHF. Avtalen omfatter hjerte- og lungesyke, kreftsykdom og ortopedi samt pasienter som har gjennomgått gastrokirurgiske inngrep. Vi har både døgn- og dagopphold, og kan også gi tilbud til selvbetalende pasienter.

Selli Rehabiliteringssenter

Tlf: 72 83 43 00 post@selli.no www.selli.no

TORVEN
ENTREPRENØR AS

Vi tilbyr tjenester innen:

- Grunnarbeid og VA
- Rivningsarbeider
- Vi bygger din hage
- Vintervedlikehold
- Hjelp til hjemmet

Ta kontakt for en uforpliktende prat:

Mobil: 909 84 300

E-post: post@torven.no

Her har fotografen vært – FASIT

01 Tanemsbrua
02 Håggåbekken, Sentrumsrunden
03 Hallbrua
04 Springfoss bru
05 Sagelva (Jenvolla) ved utløpet i Selbusjøen ved Sagbukta
06 Strømbrua, fra Brøttemsneset til Brøttemsmoan
07 Brunga ved enden av Lekåsvegen, nær Brøttemsvollen
08 Trongfossbrua
09 Tangvolla ved enden av Brungmarkvegen
10 Tullbekkbrua, på ny del av fv 704 sør for Tanemstunnelen
11 Svean bru
12 Solemsbrua, på Bostadvegen
13 Kambrua
14 Forset bru, ny del av fv 704 passerer under, for tilgang til steinbruddet
15 Donnøya ved starten på Skavdalen

Fjæremsfossen før kraftutbygginga, fra omkring 1950. Foto: Statkraft

Klæbu historielags årsmøte 2025:
Torsdag 6. mars kl. 19.30

Sted: Lysklett grendahus

FAGTRYKK TRYKT I NORGE NO - 2607